

Žemaitijai 800

RAKÁNDAI

PIETŲ ŽEMAITIJOS
ETNOGRAFINIS PAVELDAS

Ieva Švarcaitė

Versmė

RAKÁNDAI

PIETŲ ŽEMAITIJOS
ETNOGRAFINIS PAVELDAS
KELMĖS, RASEINIŲ RAJONAI

ELEKTRONINĖ LAIDA

Ieva Švarcaitė

Žemaitijai 800 metų (1219–2019)

RAKÁNDAI

PIETŲ ŽEMAITIJOS
ETNOGRAFINIS PAVELDAS
KELMĖS, RASEINIŲ RAJONAI

ELEKTRONINĖ LAIDA

Ieva Švarcaitė

Versmė

VILNIUS | 2020

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama
Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos
Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

ISBN 978-609-486-002-7 (popierinė kn.)
ISBN 978-609-486-007-2 (elektroninė kn.)

Knygą elektroniniu formatu išleido
„Versmės“ leidyklos Elektroninių knygų rengimo centras.
Vilnius, 2020-06-08

© Ieva Švarcaitė, 2019

© VšĮ „Versmės“ leidykla, 2019

Iš šio Žemaitijos regiono po visą Lietuvą sklinda keturių šimtmečių senumo Kražių kolegijos šviesa, M. K. Sarbievijaus išmintis ir dvasia. Tai pilnai neatskleistas istorijos puslapis.

Seimas paskelbė 2019 metus Žemaitijos metais ir padarė tai neatsitiktinai. Šiomet sukanka 800 metų nuo pirmojo Žemaitijos paminėjimo 1219 metų Lietuvos ir Volynės kunigaikščių taikos sutartyje.

Pratarmė

Iš gyvenimo išeina senoji karta, gimusi XX a. pirmojoje pusėje, saugojusi ir švęsdavusi tradicines kalendorines ir darbo šventes, mokėjusi susimeistraiuti ratus ir verpimo ratelius, sukaršti vilnas ir nusivelti veltinius, išsikasti šulinį, pasisiūti drabužį ir išveiginius batus, žinojusi gamtos paslaptis, sugebėjusi nuspėti orus, vaistažolėmis gydyti ne vien kosulį ir karščiavimą. Toji karta maudėsi pirtyje, mynė linus jaujoje, malė rugius vėjo ir vandens malūne, kalė ir taisė geležies dirbinius kalvėje, gaminosi plytas. Kokios tada būta amatų įvairovės! Dundėjo kalvio priekalas, dūzgė audimo staklės, buvo vejamos linų ir kanapių virvės bei pančiai, dešimtį metų nesulūždavo išriestas vežimo ratas, audėjos ir verpėjos triūsė, kad kaimas dėvėtų naminių rūbą. Praeitį aiškiai ir gana greit traukiasi iš buvusio patriarchalinio kaimo, palikusi ryškų pėdsaką ir atvėrusi vartus naujiems civilizuoto pasaulio reiškiniams, kurie vieniems kelia nerimą, o kitus vilioja paklusti naujiems epochos vėjams¹.

Žemaitijos kaimuose būdavo ideali tvarka ir švara: visos staltiesės moterų būdavo iškrakmolytos, išbalintos kaip sniegas, kaip ir nepakartojamo grožio nėriniai, pačių siuvinėti paveikslai. Dabar to jau beveik niekas nebedaro, gal ir nebemoka – viską pakeitė masinė produkcija².

Etninė kultūra – visos tautos sukurta ir iš kartos į kartą perduodama ir nuolat atnaujinama kultūros vertybių visuma, padedanti išlaikyti tautinį tapatumą bei savimonę ir etnografinių regionų savitumą³.

¹ Šidlauskas A. *Tėvų žemės palikimas*, www.aidas.lt > istorija > article > 17527-...

² Kildišienė G. *Atvirai*, Vilnius, 2017, p. 34.

³ Seliukaitė I. *Puoselėkime etnografinių regionų savitumą*. www.bernardinai.lt/

„Lietuviai dabar išsikrausto iš senų užgyventų erdvių. Mačiau, kaip smagiai mano kaimo žmonės, išsikeldami į subendrintą Kalnujų gyvenvietę, degino, laužė, kapojo senus, šimtus metų tarnavusius ažuolinius baldus, ratelius, stakles, neretai paveldėtas iš tėvų tėvų, pirkto naujus greit išklersiančius baldus, kėdes, nuolat gendančius plastmasinius apyvokos daiktus, praradusius savo autorystę, juos kūrusių meistrų vardus ir pavardes. Jų amžius trumpas, tik tol, kol bus tinkami naudoti. Tada ir pagalvojau: su tais žmonėmis atsitiko baises dalykas – jie prarado atmintį“ – su širdgėla rašė poetas Marcelijus Martinaitis⁴.

Kelmės rajonas turėjo daug gabių, savo apylinkėse gerai žinomų amatininkų: stalių (Benediktas Slipkus ir Stanislovas Ušinskas iš Vaiguvo), kalvių (Mykolas Švarcas iš Norkių, Albinas Eidintas iš Vaiguvo, Lūšys iš Pavaiguvio, K. Martinkus iš Karklėnų), batsiuvių (Benediktas Slipkus ir Romasis Ušinskas iš Vaiguvo), audėjų (Teklė Vaitkutė iš Šarkių, Prakseda Mėlenytė iš Vaiguvo, Žutautienė ir Daukšienė iš Laugiriškių, Šveikauskienė iš Judikių, Ona Butvilienė, Birutė Kmitaitė ir Marė Žukauskienė iš Kelmės ir kt.), siuvėjų (Bronius Šimkus iš Albaičių, Kazimieras Penikas iš Judikių, Natalija ir Zosė Rėzgytės iš Liupšių, Jadvyga Pužaitytė iš Pikelių, Uršulė Raponavičienė iš Šarkių, Veronika Paplauskienė iš Vaiguvo, Eugenija Sauliūnienė iš Kelmės ir kt.), malūnininkų (Romas Jonaitis ir Petras Eitmantis iš Šarkių, Servutas ir Paliulis iš Bagužių), pynėjų iš vytelių (Kornelija Lopetienė, Lina ir Giedrius Grigalaukai iš Kelmės), lazdų drožėjas (Mečislovas Ežerskis iš Kelmės) ir kt. Ne visų vardus šiandien žinome, bet yra išlikę jų rankomis sukurtų dirbinių.

Šioje knygelėje norėta supažindinti su senaisiais namų apyvokos daiktais, kurių galima rasti muziejuose ar pavienių kolekcininkų namuose. Jie fotografuoti Kelmės rajono Kelmės ir Vaiguvo apylinkėse, Kelmės krašto muziejuje ir jo padaliniuose – Šaukėnuose ir Užventyje, privačiuose

⁴ Martinaitis M. *Mes gyvenome: biografiniai užrašai*, Vilnius, 2010, p. 144.

muziejuose – Igno Viržinto Tytuvėnuose ir Leono Tamulevičiaus Nemakščiuose, taip pat kai kurių kolekcininkų namuose.

Kadangi šie, 2019-ieji, metai – Žemaitijos metai, knygelėje taip pat norėta parodyti žemaičių tarmės gyvybingumą, nes ji tebėra nedaug tepaveikta bendrinės kalbos įtakos ir išlaikiusi nemaža unikalių archajiškų žodžių formų ir savitų fonetikos ypatybių. Todėl po trumpo namų apyvokos daiktų aprašymo knygelėje pateikiama sakinių, iliustruojančių, kaip tų daiktų pavadinimai skambėjo juos naudojusią (ar tebenaudojančių) žmonių lūpose. Daugiausia sakinių yra mano pačios ar daiktų savininkų užrašyta, dalis atsirinkta iš spausdintų tarminių tekstų rinkinių ir chrestomatijų. Atsižvelgiant į populiarinamąjį šios knygelės pobūdį, sakiniai pateikiami šiek tiek supaprastinta fonetine transkripcija.

Nuoširdžiai dėkoju visiems, padėjusiems šiai knygelei išvysti dienos šviesą.

Ieva Švarcaitė

Vilnius, 2019 m. gruodžio 20 d.

Kelios pastabos apie žemaičių raseiniškių tarmės ypatybes

Raseinių ir didžioji Kelmės rajono dalis įeina į pietų žemaičių raseiniškių patarmės plotą, išskyrus gal tik Kelmės rajono šiaurystinio kampo – Šaukėnų, Vaiguvos, Užvenčio – šnektas, kurias tradiciškai linkstama skirti pietų žemaičių varniškių patarimei.

Būdingiausios raseiniškių fonetikos ypatybės yra tokios:

a) iš trumpos galūnės kirtis atitraukiamas į priešais esantį skiemenį, pvz.: *gàlì* ~ galì, su *šàke* ~ su šakè, *vaĩkus* ~ vaikùs;

b) vietoj bendrinei kalbai įprastų ie, uo turi ilguosius balsius *ì*, *u*, pvz.: *pína* ~ píeno, *važíjæm* ~ važiúojam;

c) neturi bendrinei kalbai įprastų balsių *o*, *e*, pvz.: *lúova* ~ lóva, *uoburlĩs* ~ obuolỹs, *bíeg* ~ bégà, *lièkì* ~ lèkè;

d) trumpieji balsiai *i*, *u* tariami neįtempti ir atviresni, pvz.: *kìta* ~ kità, *skùta* ~ skùto, *užvìrta* ~ užvirto, *apkuřta* ~ apkuřto;

e) mišrieji dvigarsiai *am*, *an*, *em*, *en*, išlieka nepakitę, pvz.: *sám̃tis* ~ sámtis, *rañka* ~ rankà, *pém̃pi* ~ pémpè, *šveñtì* ~ šveñtè.

Būtent šių mišriųjų dvigarsių tarimu raseiniškiai skiriasi nuo varniškių, kurie sako *sõm̃tęs* ~ sámtis, *rõjka* ~ rankà, *lẽmpa* ~ lémpa, *šveñtẽ* ~ šveñtè. Varniškių ploto šiaurės rytų dalyje (Kuršėnų, Vidsodžio, ir kt. šnektose sakoma šiek tiek kitaip: *súm̃tis*, *ruñkà*, bet *lẽmpa*, *šveñtì*. Taip šiuos dvigarsius tarė ir XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje gimusi senoji Vaiguvos apylinkių gyventojų karta, tačiau šiandien jaunesniosios kartos vaiguviškiai ir net šaukėniškiai sako tik *añs* ~ anas „jis“ (ne *uñc*), *rañka* ~ rankà (ne *ruñka*), *sukram̃t̃is̃u* ~ sukramt̃ysiu (ne *sukrũm̃t̃is̃u*).

Panašiai skiriasi senosios ir jaunesnės kartos vietinių Nemakščių apylinkių gyventojų kalbėseną: vietoj Nemakščių šnektai būdingų tvirtapradžių dvigarsių *íer*, *íel*, *íem*, *íen* (*žíérñis* ~ žirnis, *píélti* ~ p̃l̃ti, *uždegiems* ~ uždegimas, *píeñtì* ~ p̃nti) ir *úor*, *úol*, *úom*, *úon* (*dúořtì* ~ durti,

dúor ~ duria, *dúom̃ples* ~ dumplės) dabar dažniausiai sakoma *žírnis*, *pílti* *uždegimas*, *pínti*, *dúrti*, *dúr*, *dúm̃ples*.

Fonetinės transkripcijos ženklai

Kirčio ir priegaidės ženklai

˘ – kairinis kirčio ženklas, arba grāvis. Juo žymimas kirčiuoto trumpojo skiemens balsis, pvz.: *kàs* ~ kāsa, *bàc* ~ bātas, *àtneši* ~ àtnešė, *plùta* ~ plùtą, *bakw̃žiki* ~ bakūžikė.

˙ – dešininis kirčio ženklas, arba akútas. Juo žymima kirčiuoto ilgojo skiemens tvirtaprādė priegaidė, pvz.: *p̃júr̃kla* ~ pjúrklo, *ivarít̃i* ~ įvarýti, *vĩš_tík* ~ vis tĕiek, *nəpárskaitau* ~ nepėrskaitau, *tráuk* ~ tráukia, *kéik* ~ kéikia.

˜ – riestinis kirčio ženklas, arba cirkumflėksas. Juo žymima tvirtagālė priegaidė, pvz.: *ištə̃mpus* ~ ištẽmpus, *kar̃št̃is* ~ kařstis, *laũks* ~ laũkas, *peĩk* ~ peĩkia, *sāki* ~ sākė, *p̃lurpalũ* ~ plieurpalũ.

Balsių kiekybės ženklai

Tašku aukštai dešinėje raidės pusėje (˙) žymimas balsio ilgumas, pvz.: *šřna* ~ šiėną, *kamulřs* ~ kamuolỹs, *nəprašřsũ* ~ neprašỹsiu, *agamāžnĩjku* ~agamāzninkų „smulkių prekių pardavinėtojų“, *kaimĩnc* ~ kaimýnas.

Balsių kokybės ženklai

æ – platesnis už *e* balsis, tariamas su gana ryškiu *a* atspalviu. Váiguvos šnekteje šis balsis tariamas žodžio viduryje prieš kietąjį priebalsį,

pvz.: *bəsukant* ~ bèsukant, *nəturiejəu* ~ neturėjau, *ižbæŋkaŋtieji* ~ išbenkartėjo, *bérna* ~ bérno, arba žodžio gale, pvz.: *špuokiničæs* ~ špokinỹčios (dgs. vard.), *teličæs* ~ telyčias (dgs. gal.).

ĩ – neįtemptas trumpasis balsis *i*, tariamas atviresnis negu bendrinės kalbos trumpasis *i*, pvz.: *nudĩrĩptĩ* ~ nudirbti, *abĩdvi* ~ abidvi, *vĩsa* ~ visą.

ĩ – neskiemeninis *i*, tariamas morfemų sandūrose tarp balsių, pvz., *pàjieməu* ~ pàemiau, arba prieš žodžio pradžios balsį, pvz., *ĩiedĩma* ~ ėdimo.

u – neįtemptas, trumpasis balsis *u*, tariamas atviresnis negu bendrinės kalbos trumpasis *u*, pvz.: *batũkus* ~ batukùs, *luoũka* ~ loviuką, *bũvusi* ~ bũvusį, *kalakũdžuolũms* ~ kalakùtžolėmis, *druobũzũs* ~ drabužiùs.

u – neskiemeninis *u*, tariamas žodžio pradžioje prieš balsį *uo*, pvz.: *ũuoburĩnis* ~ obuolỹnès, *ũuoduõs* ~ odõs, *ũuoburĩr* ~ obuoliũ. Taip pat žymimas dvibalsio *au* (*əu*) antrasis sandas, kai šis dvibalsis yra galiniame žodžio skiemenyje, pvz.: *buváu* ~ buváu „buvaũ“ *greičəu* ~ greičiaũ.

Priebalsių ženklai

ˆ – lankeliu virš raidės žymimas priebalsių minkštumas. Minkštieji arba suminkštinti priebalsiai gali būti: a) žodžio gale, pvz.: *nægál* ~ negál „negalima“, *šũõl* ~ šiõl, *tũdiẽl* ~ todẽl, *viẽl* ~ vël; b) dviejų ar kelių priebalsių samplaikose, pvz.: *pařsibāštĩs* ~ parsibāstęs, *ižbæŋkaŋtieji* ~ išbenkartėjo, *beřgždieliẽ* ~ bergždélẽ, *žĩŋkšnæs* ~ žiņgsniais; c) prieš užpakalinės eilės balsius, pvz.: *liúovies* ~ lióvèsi, *vaiķũks* ~ vaikiũkas, *kuoķũr* ~ kokiũ. Prieš priešakinius balsius esančių priebalsių minkštumas nežymimas, nes šioje padėtyje yra visada suminkštinti.

ŋ – taip užrašomas priebalsio *n* gomurinis variantas, tariamas prieš gomurinius priebalsius *g*, *k*, pvz.: *langā* ~ langai, *piņingũr* ~ pinigũ, *priřiriņgdavuom* ~ prisiriņkdavome, *leņgõəũ* ~ lengviaũ, *sũŋkaũs* ~ sunkaũs, *užleņk* ~ užleņk, *aštuņki* ~ aštuņkė.

Kiti ženklai

- ∪ – klitikų (nekirčiuotų žodžių) jungtis.
- | – intonacinio vieneto pauzė.
- || – intonacinio vieneto pabaiga.
- * – ženklas tikriniams daiktavardžiams žymėti.

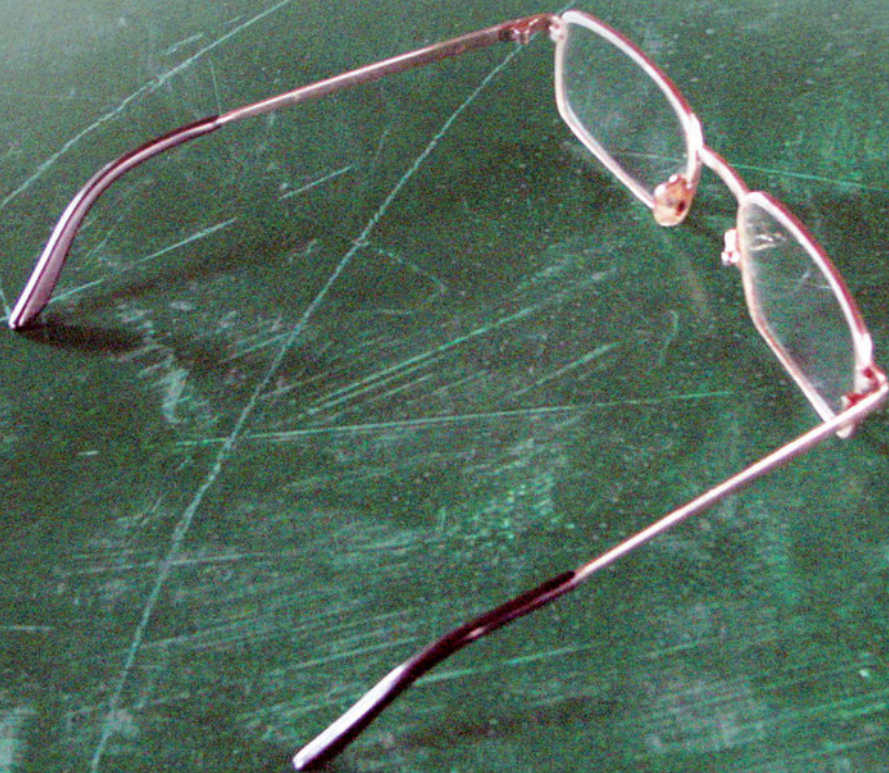

Akiniai [akuliōriai (l. okulary,)] – optinis įtaisas regėjimo

ydoms koreguoti. Akiniai gelsvos spalvos, siauruose metaliniuose rėmeliuose, stiklai ovalo formos. Lęšiai skirti trumparegiams. Rėmelių ilgis – 15 cm, auselių ilgis – 14 cm (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*).

A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2019 m.

túokæs smúlkæs lītæras | ka_nie_su_akuľuōræs næpárskaitau ||
bæ_akuľuōřu jæu_niēka næbmatáu || mūna akuľuōræ prapúli i_niēkur
næbrañdu | vīsus pāšalus išveizíejæu || (*Laugiriškiai*) ~ Tokios smulkios
raidės, kad nè su akiniais neperskaitau. Be akinių jau nieko nebematau.
Mano akiniai papuolė ir niekur neberandu, visus pašalius išžiūrėjau.

Árklas

[žambris] – vienadantis padargas žemei arti. Iš tašų pagamintas stačiakampis rėmas viena ilgesne kraštine ir gale pritvirtintu metaliniu noragu. Prie kitos pratęstos rėmo kraštinės arklo priekinėje dalyje, pritvirtinamas kablys branktui užkabinti. Arklo rankenos pritvirtinamos rėmo užpakalinėje dalyje, lenktos, viršutinėje jos dalyje apvalaus skerspjūvio (*savininkas L. Tamulevičius, Nemakščiai. A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2019 m.*

sənũ sənũovie nəbũva juokũ plũgu | ṽis̃i āre t̃ik_sũ_žāmb̃rə̃s |
 katrũs trāuke jėutei || sənā̃s č̃iēs̃as žm̃uoñis sũ_žāmb̃rə̃s ārdava žēm̃i ||
 (*Nemakščiai*) ~ Senų senovėje nebuvo jokių plūgų, visi arė tik su žambriais, kuriuos traukė jaučiai. Senais laikais žmonės su žambriais ardavo žemę.

Arklinės šūkos – įrankis arkliams šukuoti. Sudarytas iš dviejų tarp savęs sujungtų dalių. Vienoje keturkampėje dalyje penkios metalinės plokštelės pritvirtintos prie pagrindo. Abu visų plokštelių kraštai užlenkti 90 laipsnių kampu ir turi dantukus. Prie vieno keturkampės dalies galo pritvirtintas kotas, o prie kito galo – dantytas puslankis (*savininkas A. Gudmonas, Kelmė*). *G. Gaupšo nuotrauka, 2019 m.*

nu_i_kuř dąba nu_kiřą tas_ar_klįnes šūkas | ka_niėkarp nągąı rąsti ||
(Kelmė) ~ Na ir kur dabar nukiřai tas arklines řukas, kad niekaip negalima rasti.

Āsōtis [uzbōnas (l. dzban, brus. збан)] – indas su āsa. Āsotis varinis, apskritis, pūstais šonais, su snapeliu ir āsele. Kaklelis siauras staigiai išplatējantais (*savininkas V. Urbonavičius, Kelmė*). *S. Burbienės nuotrauka, 2019 m.*

kūkārka mūms ātneši pīlna uzbūōna alaūs || a_žinā | ka_taiñ uzbūōna vākar mūn pažiēuoje susiētka || (*Kelmė*) ~ Virēja mums atnešē pilnā āsotī alaūs. Ar žinai, kad tā āsotī vakar man paskolino kaimynē.

Aštuoniarāžė šākė

– įrankis bulvėms kasti. Ražų plotis – 25 cm, ilgis – 30 cm, koto ilgis – 90 cm, koto skersinio ilgis – 13 cm. Ražų gale buvę bumbuliukai, apsaugantys bulves nuo sužalojimo, nudilę. Kotas apvalaus skerspjūvio, su skersinuku – rankenėle, uždėtu ant viršutinio galo. Įmova kotui cilindro formos, nukalta iš išplaktos geležies juostelės. Abu juostelės šonai nusmailinti, užkeisti ir sutvirtinti kniede (savininkas Ignas Banys, Kelmė). A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2019 m.

stuoje pagàda | bìški prabríņks žėmì i_galies pradíeti su_aštunrāže šàke búlbes kàšti || ka'b_gærã | ka_lig_litũ špiejuom núors su_aštunrāže šàke nusikàšti búlbes || (Kelmė) ~ Stojó gerí orai, truputį pradžius žemė ir bus galima pradėti su aštuonraže šake bulves kasti. Kaip gerai, kad lig lietų spėjom nors su aštuonraže šake nusikasti bulves.

Aštuonrātis – savaeigis vežimas su aštuoniais ratais.

Dar ir šiandien keturių ašių važiuoklės prototipu naudojami visų aštuonračių mašinų gamintojai: nuo kariškių naudojamų transporterių iki astronautų mėnuleigių. Nemakščių apylinkėse 1865–1936 m. gyvenusio Lietuvos bajoro, genialaus konstruktoriaus Pšemislovo Neveravičiaus pėdsakus aptiko technikos istorija besidomintis šiauliškis dizaineris Vilius Purnas: rausdamasis archyvuose, jis atkreipė dėmesį į aštuonratės važiuoklės patentavimo istoriją. Leonas Tamulevičius iš Nemakščių pagal Neveravičiaus brėžinius atkūrė aštuonratę važiuoklę, kuri dabar yra jo tėvų Marytės ir Alfonso Tamulevičių sodyboje įkurtame technikos muziejuje (savininkas L. Tamulevičius, Nemakščiai). A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2019 m.

pierms bajuōra padarīc aštunrātis būva du kartus didėsnis uš pàprasta vežīma īi važãva d̄vīms vīrams sūkant īšcēntrīne rāta raņkēnas || (Nemakščiai) ~ Pirmas bajoro padarytas aštuonratis buvo du kartus didesnis už paprastą vežimą ir važiavo dviems vyrams sukant išcentrinio rato rankenas.

Audimo stāklės – įtaisais audiniams austi. Stakles

sudaro du rėmai. Rėmai sujungti keturiais skersiniais. Iš abiejų šonų ant rėmo padarytas paaukštinimas, ant jo pakabinti muštuvai su skietu.

Tarp rėmų įtaisyti du velenai: viršutinis audimo siūlams, apatinis – išaustam audiniui. Staklės valdomos pakoju (*savininkas Kelmės krašto muziejus GEK 73*).

S. Kundrotienės nuotrauka, 2018 m.

až_da_ilgā an_vīškaus laikāu sava bārbas stāklės || mās pasikēīzdamas su_sēsēræ siedīdavuom stākliese (*Kelmė*) ~ Aš dar ilgai ant aukšto laikiau savo močiutės stakles. Mes pasikeisdamos su seserimi sėdėdavome staklėse.

Avikirpės žirklys [avikirpės] – kirpimo įrankis su

rankenėlėmis iš dviejų geležčių, per vidurį sujungtų taip, kad slankiotų viena prieš kitą. Ilgis 29 cm, plotis – 9 cm, kerpamosios dalies ilgis – 14 cm (savininkė J. Viržintienė, Budraičių kaimas). A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2019 m.

avikirpės būva nauduojamas dū sīkus par mėtus | kumèt aīdavuom avūr kiřpėti || (*Budraičiai*) ~ Avikirpės buvo naudojamos du kartus per metus, kada eidavome avių kirpti.

Avilỹs [aulỹs] – bet koks dirbtinis bičių būstas. Tai iš gulsčių lentelių sukalta pailga dėžė, su įstatomais rėmais ir atkeliamu mediniu, skarda apkaltu dvišlaičiu stogeliu. Avilio šone padaryta lakta, o gale durelės, kurias atidarius rudenį ir pavasarį dedama lėkštelė su cukraus sirupu (*savininkas J. Jocius, Norkių kaimas*). *S. Burbienės nuotrauka, 2019 m.*

auliẽ bũva tũšc rĩems | ta_bĩtes kuõfũs pĩrišũva ka(p)_papũlĩ || suodĩũki stũov kũlĩ tũštĩ bĩču aulã || i_sãnũs aũlus suĩku bĩčuums cũkru įdĩeti || bĩtes išnĩka i_vĩsĩ aulã palĩka tũštĩ || (*Norkiai*) ~ Avilyje buvo tuščias rėmas, tai bitės korius prisiuvo kaip papuolė. Sodelyje stovi keli tušti bičių aviliai. Į senus avilius sunku bitėms įdėti cukrų. Bitės išnyko ir visi aviliai paliko tušti.

Bãkas – indas žibalui ar benzinui laikyti. Bakelis cilindro formos, siaurėjantis į viršų, apatinė jo dalis apvali. Bakelio viršuje šone yra siauras kaklelis ir rankenėlė paėmimui. Ant vieno šono yra užrašas „Petroleum 1 ltr.“ (*savininkas A. Gudmonas, Kelmė*). S. Burbienės nuotrauka, 2019 m.

rúoduos tap_nesenãe þripipílãe pílna bakùka žibala | uuo_jãe_u_i_vieël_tùšc || (*Kelmė*) Rodos taip neseniai pripyliau pilną bakelį žibalo, o jau ir vėl tuščias.

Blāška – išangliuota virvutė, kurią ištempus per vidurį aukštyn ir paleidus gaunama žymėjimo linija (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*).
A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2018 m.

paĩm̃k blāška | nedĩeguli i_ateĩk i_jāũji padĩeti nũbluodĩkĩti raĩctus
|| (*Laugiriĩkiai*) ~ Paimk blaška, nuodėgulį ir atėik į jaują padėti nublokšti
raštus.

Bobėlė [bobikė] –

prietaisas, ant kurio pasidėjus plakamas dalgis. Jį sudaro medinis stovas ir metalinė pentelė. Vienas stovo galas nupjautas tiesiai, o kitas užsibaigia smaigu. Pentelė įkalta į platųjį stovo galą. Buvo plakama plaktuku, prieš save į žemę įbedus bobelę (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus nuotrauka, 2018 m.*

žmūonis an_buobikis dalģus kál
i_aĩn šĩna pĩjėuti || (*Laugiriškiai*) ~
Žmonės ant bobelės dalgius kala ir
eina šieno pjauti.

Braņktas

– skersinis arkliams kinkyti. Tai 57 cm ilgio ir 7 cm pločio į galus siaurėjantis tašelis. Branktas apkaustytas metalinėmis juostomis su kilpomis, kuriuose įverti žiedai (*savininkas L. Tamulevičius, Nemakščiai*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2019 m.

ãĭk atnëštĭ brãņkta | ãĩsu kĭjkiťi arklũ· || (*Nemakščiai*) ~ Eik atnešti branktą, eisiu kinkyti arklių.

Brėžtūvas [brėžtūkas] – medinis įrankis, skirtas lentų storiui

ir pločiui matuoti (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2018 m.

nəužmĩršk | ka_da_tūrĩ su_ĕrieštũku pamierũtĩ vĩsũ læntũ stuorũma ||
(*Laugiriškiai*) ~ Neuzmiršk, kad dar turi su brėžtuvu pamatuoti visų lentų storį.

Bruktuvė – lentelės

pavidalo įrankis, kuriuo mušamas
linų pluoštas ir išdulkinami
smulkiausi spalviai (*savininkas*

P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas).

A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2018 m.

dàba pàc darbímētis | niēks
nānūor pažīcuotī bruktuvīēs |
nūors tū kāū || (*Laugiriškiai*) ~ Dabar
pats darbymetis | niekas nenori
paskolinti bruktuvės | nors tu ką.

Būgnas

[barabānas (rus. барабан)] – arklinės kuliamosios mašinos dalis, į kurią leidžiami pėdai (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*).
A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2018 m.

kuo_tāp gėnį árklūs | da_kulamúosįs barabāna suspruođdíŕnį ||
(Laugiriškiai) ~ Ko taip gini arklus, dar kuliamosios būgną susprogdinsi.

Čiužinỹs [siēnikas (l. siennik)] – šiaudų, šieno prikimštas pailgas maišas, ant kurio gulima. Maišas dažniausiai būdavo pasiūtas iš namuose austo audinio. Čiužinio ilgis 2 m, plotis – 0,5 m, gautas iš Elenos Samuilevičiūtės, gyv. Tytuvėnuose (*savininkė J. Viržintienė, Budraičių kaimas*).

A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2019 m.

senæų ii_siēnikus p̄rikišdava šæudų ii_ka_kvepietu | dadiedava ajærų ||
an_matrãca daug_minkšãæų gulietì | nægù an_siēnika || (*Budraičiai*) ~ Seniau
į čiužinius prikišdavo šiaudų ir kad kvepëtų, pridédavo ajerų.

Ant matraco daug minkšãiau gulėti negu ant čiužinio.

Dal̄gis – įrankis žolei ar javams pjauti. Dalgio kotas būdavo pagal pjovėjo ūgį, gaminamas daugiausia iš eglės. Dalgio koto galas nusmailintas, kad galėtų dalgį įsmeigti į žemę (*savininkas*

P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas).

A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2018 m.

ačipa dal̄gis | pasidiek
an buob̄ikis i gær̄a iškalk ||

(*Laugiriškiai*) ~ Atšipo dalgis, pasidiek
ant bobelės ir gerai iškalk.

Darbāstalis [varstōtas (l. warsztat)] – staliņ ar šaltkalviņ

darbo stalas (savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas). A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2018 m.

tātas varstuōc su visām ižglāra || a tāva gīzelis jāu mūok dīrpti
při varstuōta || (Laugiriškiai) ~ Tētės darbastalis visiškai išglero. Ar tavo padējējas jau moka dirbti prie darbastalio.

Degtukų [čieščikų (l. siarczyk)] dėžutė – taisyklingo stačiakampio formos medinė dėžutė, sudaryta iš rėmo ir ištraukiamosios dalies. Viršuje pavaizduota šachmatų lenta su šachmatais ir užrašas Lietuvos TSR VII spartakiada 1976. Viduje – degtukai (*savininkė M. Švarcienė, Norkių kaimas*). A. Alijošiaus nuotrauka, 2019 m.

vaik̄ | besibuōvirdami_su_čieščik̄kas | ūždegī dařžīni || kuo_stūovi |
 pajīmk_čieščik̄kus_i_pakuūk pēčū || (*Norkiai*) ~ Vaikai, bežaizdami su
 degtukais, uždegė daržinę. Ko stovi, paimk degtukus ir pakurk krosnį.

Dekoratyvinė lazdà [lazà] – apdailintas

papuoštas medžio stiebas. Lazda
padaryta iš natūralaus medžio.

Viršuje išdrožta arkliuko galva su
akimis, lūpomis ir ausimis. Autorius
Mečislovas Ežerskis (*savininkas*
M. Ežerskis, Kelmė). *E. Stankaus nuotrauka,*
2019 m.

matā | àna vīsīms biedavúojæs |
ka_bīēdna | ūuo_pērk brānges
lāzas ī_kītúokes gražībes sàva
trúoba || (*Kelmė*) ~ Matai, ji visiems
skundžiasi, kad neturtinga, o perka
brangias lazdas ir kitokias grožybes
savo trobai.

Dekoratyvinė vazà – indas vertikaliomis

(išlenktomis ar tiesiomis) sienelėmis, naudojamas gėlėms merkti. Vaza keramikinė, ąsočio formos, su ąsa ir viršutinėje dalyje išilgintu priekiu, ant kojelės, reljefiškai dekoruota augaliniais ornamentais (*savininkas V. Urbonavičius, Kelmė*). *S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.*

pírma sîki matáu túoki grãži vãza | ïi_ïš_kuř anañ ïštrãukæ || (*Kelmė*) ~
Pirmą kartą matau tokią gražią vazą, ir kur ją įsigijai.

Diēvo mūkà [(brus. myka)] – nukryžiuoto Kristaus figūra.

Kryžiaus aukštis 36 cm, skersmuo – 20 cm, kryžiaus stovas keturkampis, viršutinēje daļē apvalus (5 cm), apie 3 cm nuo kryžiaus viršutinēs dalies yra užrašas INRI. Kristaus figūros aukštis 14 cm (*savininkē S. Teresienē, Kelmē*).

S. Burbienēs nuotrauka, 2019 m.

pas_anuōs truobuō an_stāla dēgī žvākes i_stuovīēji *diēva mūk_a ||
(Kelmē) ~ Pas jos troboje ant stalo degē žvakēs ir stovējo nukryžiuotojo Kristaus figūra.

Dóklas – apvali pintinė pašarui – šienui ar šiaudams – nešti.

Nupintas iš plėšų, apskritos formos, su dangčiu. Viršuje dviejuose priešinguose šonuose buvo pririšama po virvę nešimui. Doklo aukštis 43 cm, skersmuo – 68 cm (*savininkė J. Viržintienė, Budraičių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2019 m.

paiřmk dúokla iř atnėšk kářvũms řĩna || da_ąš tebàturu sàva bābas dúokla || (*Budraičiai*) ~ Paimk doklą ir atnešk karvėms šieno. Dar aš tebeturiu savo senelės doklą.

Drožtuvas [strūgas

(l. strug, brus. cтpyr)] – ilgas peilis su dviem rankenomis medžiui drožti. Tai tiesus geležinis 30–50 cm ilgio vienašmenis įrankis. Galuose yra po drožtą ar tekintą rankeną, statmenai peiliui. Drožtuvo ilgis 40–50 cm. Naudojamas nuskusti žievei statant trobesius (savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas). A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2018 m.

nəstuovėk | uo_paiĩmk
strūga i_vĩskaų gərã nudáilĩnk ||
(Laugiriškiai) ~ Nestovėk, o_paimk
drožtuvą ir viską gerai nudailink.

Druskinė

– indas druskai laikyti ir patiekti. Druskinė pagaminta iš skardos, pusapskritimo formos, prailginta nugarine dalimi, kurioje išpjauta skylutė, kad druskinę būtų galima pakabinti ant vinies. Ant priekio užrašas „DRUSKA“ (*savininkas A. Gudmonas, Kelmė*), *S. Burbienės nuotrauka, 2019 m.*

pajīmk iž_druškīnis drūskas | iš_pipirīnis pipīru iī_gērā apībaštīk mīēsa | ūuo_pāškāū padīek šaltār | ka_pasišurrietu || (*Kelmė*) ~ Paimk iš druskinės druskos, iš pipirinės pipirų ir gerai apibarstyk mėsą, o paskui padėk šaltai, kad pasisūrėtų.

Dubuõ

[bliũdas (rus. блюдо)] – platus ir dubus apvalus indas sriubai ar kitokiam maistui sudėti, didesni naudojami nusiprausti, skalbti ir pan. (savininkė O. Lukošienė, *Vikraičių kaimas*). S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.

þridėjæų kùpina ðlũda miesuõs | ðuo_ka_sĩeda Őeimĩna | ta_vĩsa an_sĩki i_sukĩrta || (*Vikraičiai*) ~ Pridėjau kupina dubenį mėsos, o kai sėdo Őeimyna, tai visą ant karto ir sukirto.

Dūminė – prietaisas bitėms dūmyti, tvarkant avilį, kopinėjant medų. Tai cilindrinis skardinis indas degiai medžiagai sudėti su plonėjančia viršutine dalimi dūmams išeiti ir su prie šono pritaisytomis dumplėmis. Dūmai buvo išgaunami deginant patrešusią medieną (pūzrus). (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2018 m.

aš_ada_ris_u aūli | uuo_tu_pūsi dūmīni || pūsk štīpræū dūmīni |
 uuo_bītes dīdelæ puūn || isīmèsk pūzru i_dūmīni i_ateīk p̄ri_aūlī |
 padūmīsī || (*Laugiriškiai*) ~ Aš atidarysi avilį, o tu pūsi dūminę. Pūsk
 stipriau dūminę, o bitės smarkia puola. Įsimesk pūzrų į dūminę ir ateik
 prie avilio, padūmysi.

Dūmplēs

– prietaisas orui pūsti į ugnį kalvėje. Odinė dalis kriaušės pavidalo. Vidurinė dalis nejudri, o apatinė ir viršutinė kilnojamos rankiniu būdu. Ilgis 154 cm, plotis – 92 cm. Dupleles dovanuoja K. Martinkus, Karklėnai (*savininkas L. Tamulevičius, Nemakščiai*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2019 m.

mūna vāīks paāuga īi jāu pāc tās pamūōčnīrjks pīri dūoīpļu ||
(*Nemakščiai*) ~ Mano vaikas paaugo ir jau pats tas pagalbininkas prie dumplių.

Dvirāžė šākė –

įrankis ilgu mediniu kotu su dviem metaliniais ražais šiaudams, šienui krauti. Ražų ilgis 32 cm, koto ilgis – 190 cm, storis – 4 cm.

Kotas apvalus, metaline vinimi pritvirtintas prie šakės (*savininkas*

P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas).

A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2019 m.

ātnėšk kėlės šakės šaudū
i_pakreik kárves | ūuo_jæu_ĩr
šlapã || pašėrus kárves | da_reikiės
bĩški su_šakæ pakratĩtĩ šaudū |
par_daũg_jæu_šlapã stalĩdĩ ||
(*Laugiriškiai*) ~ Atnešk kelias šakes
šiaudų ir pakreik karves, o jau yra
šlapiai. Pašėrus karves, dar reikės
truputį su šake pakratyti šiaudų,
per daug jau šlapiai tvarte.

Dvitraukis [barōnas (sl.)] – oblius su dviem rageliais,

skirtas obliuoti dviese plačias ilgas lentas, pvz., grindims, luboms (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2018 m.

gærã· p̄riīiesk bar̄kš̄ču | uuo_šæñdin aĩsma ablútĩ læntũ su baruõnu ||
 (*Laugiriškiai*) ~ Gerai privalgyk barščių, o šiandien eisime obliuoti lentų su dvitraukiu.

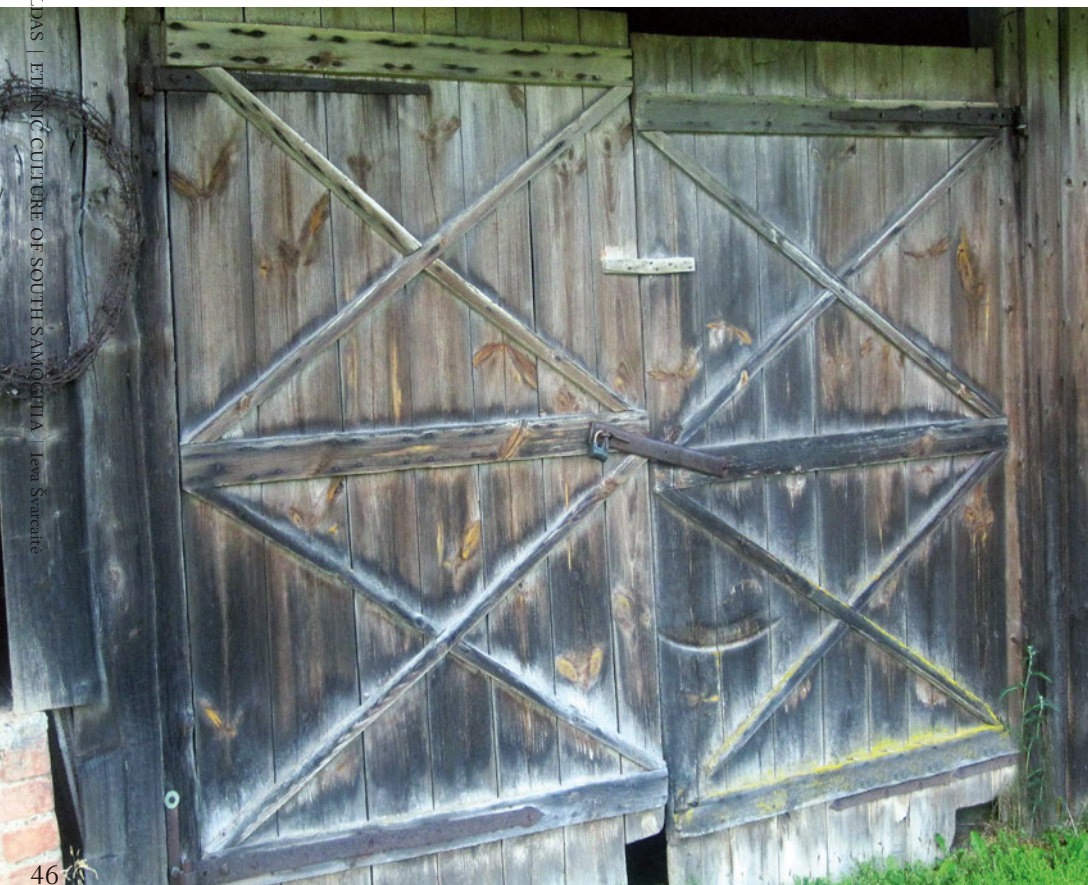

Dviverės durys – iš dviejų pusių suveriamas įtaisas

įėjimui į daržinę uždaryti, sumontuotas iš stačių lentų, ant kurių pritvirtinti įstrižiniai tašai, sudarantys rombo motyvo ritmą varčių plokštumoje

(*Burbaičių kaimas*). S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.

gārā | ka būva dvīvieres dūres | uštāt aņc īī špīeji īvēštī šīna vežīma
i daržīni kol nēužējē pīlāva || (*Burbaičiai*) ~ Gerai, kad buvo dviverės
durys, užtat jis ir spējo īvēžti šieno vežimā į daržinę neužėjus pyliavai.

Etažèrè [atažiërka

(l. etažerka, rus. этажерка)] – baldas, sudarytas iš kelių viena viršum kitos esančių atvirų lentynėlių. Etažerė medinė, stačiakampio formos, kurios kojos – šoninių atramų tęsinys. Etažerės aukštis 132 cm, plotis – 52 cm, lentynos aukštis – 32 cm, gylis – 38 cm (*savininkas L. Tamulevičius, Nemakščiai*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2019 m.

ka_buváų váĩks | p̄ri_mùna
lúovas stuovíeje atažiërka |
p̄rikráuta strújæus palikĩma knĩgu ||
(*Nemakščiai*) ~ Vaikystėje prie mano
lovos stovėjo etažerė, prikrauta
senelio palikimo knygu.

Figūrinis ōblius [āblius (l. hebel)] – įrankis,

naudojamas medžio paviršiui lyginti, įvairiai formuoti ar išobliuoti puošybai skirtas figūras. Dažniausiai gaminamas iš nukirsto medžio kamieno, šakų, šaknų (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2018 m.

pagrāžīņk palāngīs kraščūka su pigūriņū ābļum || isprūda iš raņku pigūriņis ābļus ī nukrīta an žēmīs || (*Laugiriškiai*) ~ Papuošk palangēs kraštēļi su figūrinīu obliumi. Išsprūdo iš rankų figūrinis oblius ir nukrito ant žemēs.

Figūrinis pjūklas – dantytas įrankis, skirtas išpjauti medienoje kreivas linijas (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2018 m.

aĩk i_afnėšk kĩa pigūrinĩ pĩjũkla | taz_baĩsæ nudĩlis || (*Laugiriškiai*) ~
Eik ir atnešk kitą figūrinį pjūklą, tas labai nudilęs.

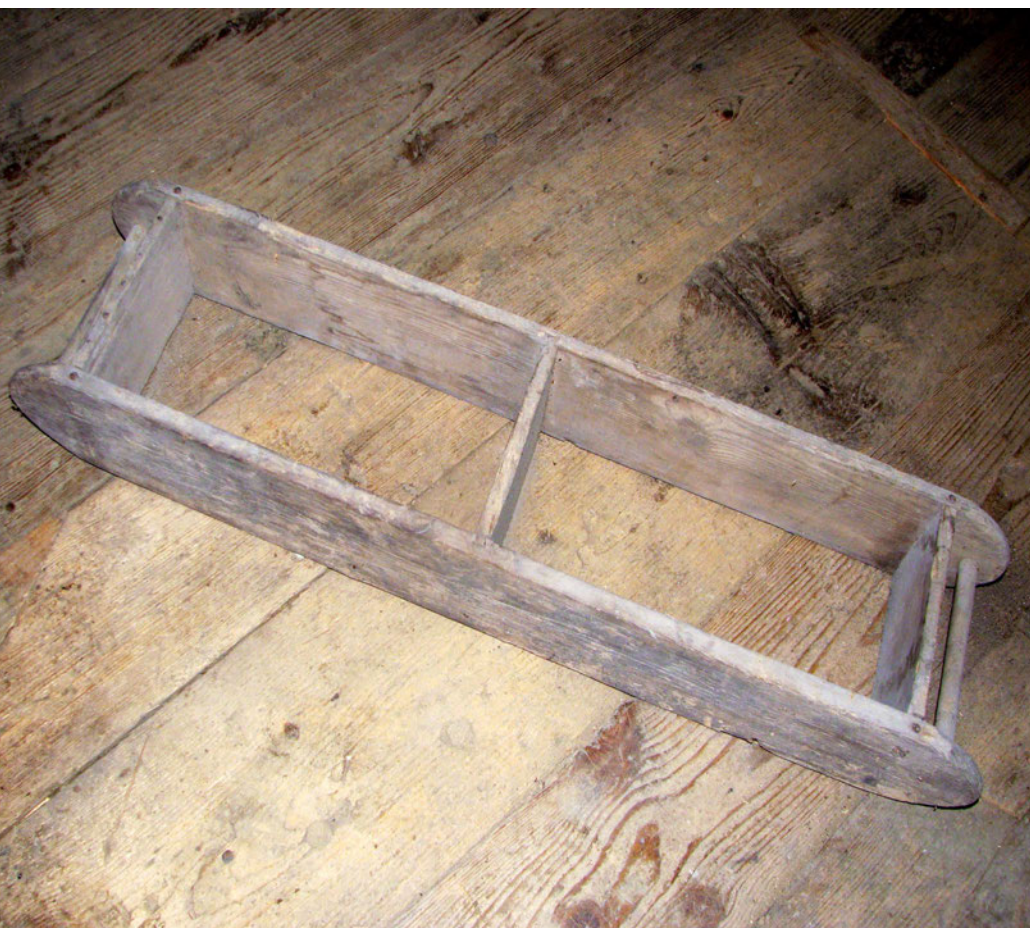

Fòrma – medinis prietaisas plytoms daryti: suminkytas molis

buvo dedamas į norimo dydžio medines formas ir džiovinamas (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2018 m.

gærã išmírjkitã múoli díedava į medínes púormas į dźžuovíndava sáulie || (*Laugiriškiai*) ~ Gerai išminkytą molį dėdavo į medines formas ir džiovindavo saulėje.

Gėgnė [kāzilas (rus. козлы)] – stogo konstrukcijos dalis, ant kurių kalami lotai. Būna įvairaus skerspjūvio; standartiniai 15x17 cm (savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas). A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2019 m.

daržiniės kazilā jāu vīsāi sutrumėjē || vākar | pabaigē kāzilūs | padāriem kazilūnes || (Laugiriškiai) ~ Daržinės gegnės jau visai sutrūnėjo. Vakar, pabaigę gegnes, padarēm gegnines.

Gegninis [mūrliotas (l. murlat)] – sienų vainikas ant

mūrinio pastato sienų gegnėms sudėti (*savininkas A. Jankauskas (Jankus), Kelmė*).
A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2019 m.

jeigu lig_vākara špētumiem sudēti mūrfluotūs | ta_būtu baīsæ gærā ||
(*Kelmė*) ~ Jeigu lig vakaro spētumēm sudēti sienų vainikā, tai būtū labai gerai.

Gėlda – pailgas, iš vientiso medžio skobtas medinis indas su rankenomis galuose, padarytas staliaus darbo įrankiais. Gelda buvo naudojama mėsai minkyti, duonai, pyragams maišyti, tešlai raugti (savininkė K. Giedrimienė, Norkių kaimas).

S. Kundrotienės nuotrauka, 2018 m.

primiškų pilna gėlda
miesuōs | galėsma dirbti kībāsus ||
(Norkiai) ~ Priminkiau pilną geldą
mėsos, galėsime dirbti dešras.

Geriamasis rāgas – indas gerti, pagamintas iš karvės

rago. Jo viršus puoštas sidabriniais apvadu, ant kurio viršutinės pusės yra inkrustacija, galas taip pat puoštas sidabru. Rago galą ir viršų jungia grandinė. Rago ilgis 21 cm, viršaus skersmuo – 6,5 cm, galo skersmuo – 0,5 cm (savininkas V. Urbonavičius, Kelmė). S. Burbienės nuotrauka, 2019 m.

įžgíere rāga vīna i_āik nūmuo | netíkuojis daugæū || ańc vīsūsī bāĶuse
įžger su_sāīku | tik_vīna rāga vīna i_tīg_diēĶ_smagūma || (Kelmė) ~ Išgėrei
ragą vyno ir eik namo, netykojęs daugiau. Jis visose šventėse išgeria su
saiku, tik vieną ragą vyno ir tik dėl smagumo.

Gobtūvas

[gobtūras (l. kaptur)] – stogelis viršum viryklės garams sutraukti. Jis sumūrytas iš balsvos spalvos koklių viršum krosnies kaktos. Jo ilgis 106 cm, plotis – 44 cm, aukštis – 48 cm. Gobtuvo viršuje yra skylė (garvilkas) garams išeiti į kaminą, kuri uždaroma krosniakaiščiu (juška). Gobtūvas, kaip ir visas namas, statytas 1939 m. (*savininkas B. Remeikis, Žvilgių kaimas*). *S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.*

guoptūra nēpābaigēu mūriti | p̄rītrūka kuōk̄lū | ta_dāba tap_i_būs
 bardāks truobuō || atkīšk guoptūra gāvīlka | juk_trúoba pīlna gāra ||
 (*Žvilgiai*) ~ Gobtūvo nepabaigiau mūryti, pritrūko koklių, tai dabar taip ir
 bus netvarka troboje. Atkišk gobtūvo skylę, juk troba pilna garų.

Grandinė [lenciūgas (brus. ланцуг, l. łańcuch)] – iš metalinių

grandžių padarytas sietas galvijams pririšti. Viename jo gale stambesne apvalia grandimi pritvirtinamas į apačią plonėjantis metalinis kuolas, skirtas įsmeigti į žemę, o kitame yra mažesnė pailga grandis virvei ar kitai grandinei įverti, pririšant galviją (*savininkas A. Gudmonas, Kelmė*). *G. Gaupšo nuotrauka, 2019 m.*

rúoduos tuoks ūvīrc leñcūrks | uuo_vīštīk kárvī nusītráukī ||
kárvī p̄rīrīšk už leñcūga i_gærā su_ākmīnu ikalk mīrta i_žēmi |
ka_nāpasīlāistu || (*Kelmė*) ~ Rodos tokia tvirta grandinė, o vis tiek karvė
nusitraukė. Karvę pririšk už grandinės ir gerai su akmeniu įkalk mietą į
žemę, kad nepasileistų.

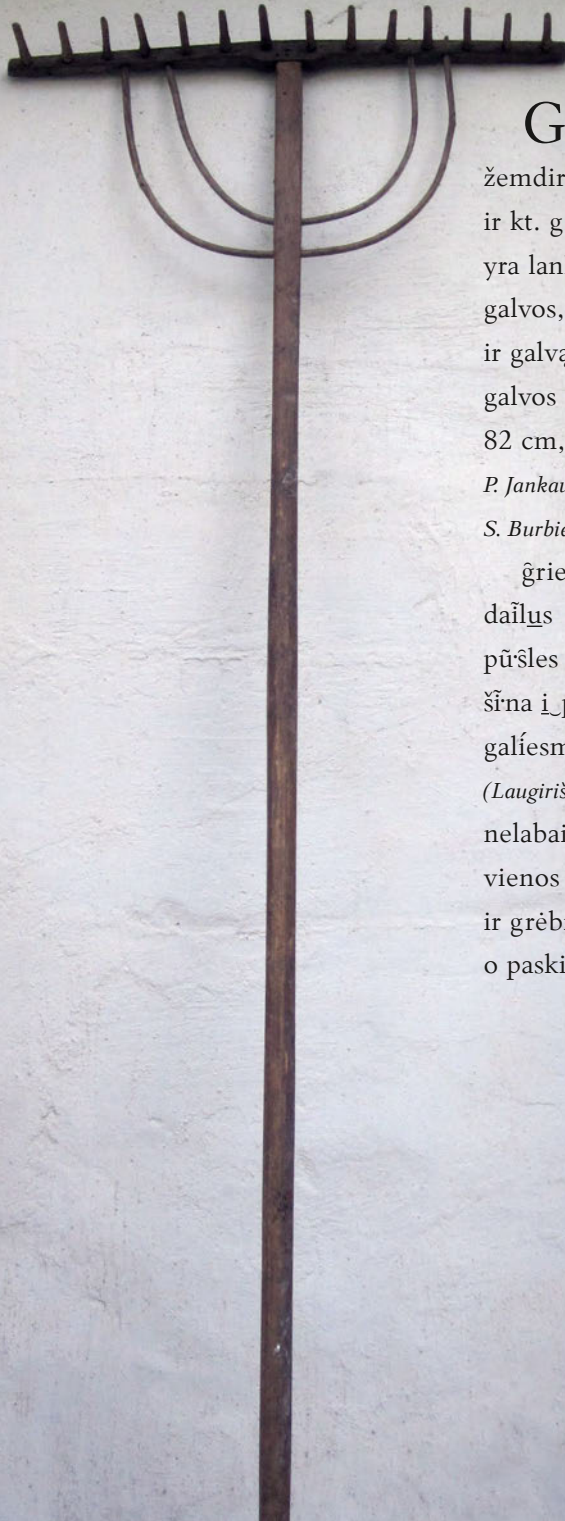
Grąžtas [tēblius (l. tebel)] – didelis metalinis skylių gręžiamasis įrankis. Metalinis strypelis, darbinėje dalyje išplotas ir susuktas įvijomis. Kotas dažniausiai gaminamas iš nukirsto medžio kamieno, šakų ir šaknų (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2018 m.

tāta | dúk mún tēblū | aīsu išgreñšti bėrža | ūuo_núoru suluōs ||
 (*Laugiriškiai*) ~ Tėte, duok man grąžtą, eisiu išgręžti beržą, nes noriu sulos.

Grėblỹs – rankinis

žemdirbystės įrankis šienui, javams ir kt. grėbti, žemei purenti. Grėblỹs yra lankelinis, sudarytas iš koto ir galvos, kurioje įstatyti dantys. Į kotą ir galvą įstatyti du lankeliai. Grėblio galvos plotis 64 cm, koto ilgis – 82 cm, storis – 3 cm (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*).

S. Burbienės nuotrauka, 2019 m.

ĝrieblĩs naũs i_kúoc nælabã
daĩlus | uštãt raĩkas palĩka vínas
pũslės || paiĩmk ĝriebli i_ĝriebam
šĩna i_pakũges | uuo_pãskãũ
galĩesma díeti i_kũpšćũs ||
(*Laugiriškiai*) ~ Grėblỹs naujas ir kotas
nelabai dailus, uštãt rankos paliko
vienos pũslės. Paimk grėblĩ
ir grėbiamẽ šienã į pakũges,
o pãskãũ galĩesime díeti į kupšćius.

Griebtuvas [greiferis (vok. Greifer „ėmėjas, griebėjas“)] –

kėlimo mašinos mechanizmas akmenims ir kitoms burioms medžiagoms suimti. Jis turi dvišakį kablį ir dvi grandines (*savininkas A. Gudmonas, Kelmė*).

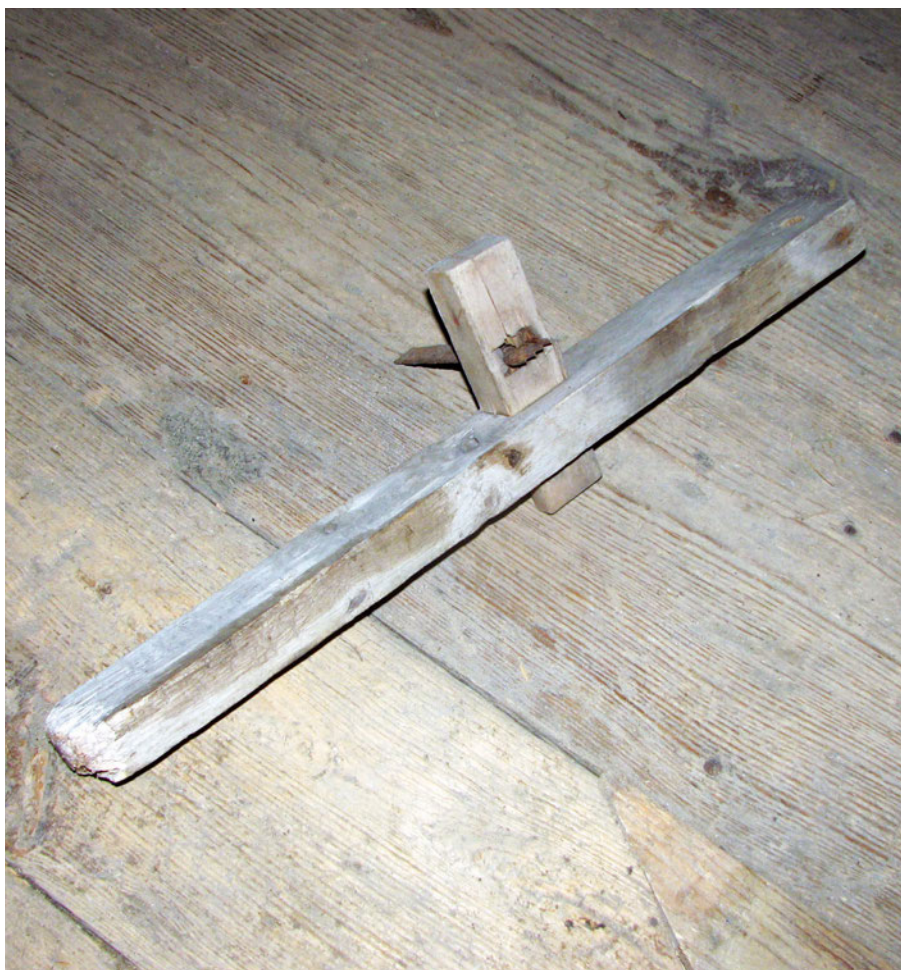
S. Burbienės nuotrauka, 2019 m.

dāba pātīs paleidīma | uštāt baīsaē mūrīnc vandū | tujāū pajīmk
 ģrēīperi i išvalīk šūlni || (*Kelmė*) ~ Dabar patys paleidimai, uštat labai
 murzinas vanduo, tujau paimk griebtuvą ir išvalyk šulinį.

Griežtuvas – kubiliaus įrankis kubilų ar statinių dugno įdėjimo įpjovai padaryti (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2018 m.

aĩk ĩ_suiĩškũok ģrištũva | ũuo_puo_pitũ bāčka dũgna dĩesma ||
(*Laugiriškiai*) ~ Eik ir suieškok griežtuvą, o po pietų statinei dugną dėsimė.

Grifelinė lentelė [lentikė] – stačiakampio formos

juodos spalvos grifelinė rašymo lentelė, įtvirtinta į medinius rusvos spalvos rėmelius, kurie kampuose užapvalinti ir sukalti medinėmis vinutėmis.

Lentelės ilgis 25 cm, plotis – 18 cm, grifelio ilgis 20 cm, plotis – 13 cm.

Ši lentelė naudota prieš Pirmąjį pasaulinį karą mokyklose. Vietoje kreidos buvo naudojamas grifelis (juodojo skalūno lazdelė-rašiklis (*savininkė*

J. Viržintienė, Budraičių kaimas). *A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2019 m.*

čã an_tuoz_ġripelĩnĩs leñtĩkĩs tap_nãaiĩškã paraĩĩta | uĩĩtãt nĩĩeks
ĩĩ_nãpãrskãita || (*Budraičiai*) ~ Čia ant tos grifelinės lentelės taip neaiškiai
paraĩĩta, uĩĩtãt niekas ir neperskaito.

Griūdys [padlaga (l. podłoga, brus. падлога)] – lentų klojinys

patalpoje (*Noreišių kaimas*). *G. Gaupšo nuotrauka, 2019 m.*

senėũ v̄isuõ truobuõ b̄ũva àsla | ūuo_dàba salũõnĩ susidĩejuom
 padlãgas || senėũ suoduõ tik_paz_baguotešnũ trũobas turĩeji_padlãgas |
 ūuo_biednešnũ trũobas b̄ũva su_plũktĩne àsla || (*Noreišiai*) ~ Seniau visoje
 troboje buvo asla, o dabar salone susidėjome grindis. Seniau kaime tik pas
 turtingesnius truobose buvo grindys, vargšų trobos buvo su plūktine asla.

Grūstuvėlė

[grūstuvikė] – medinis indas su taurės formos ertme, skirtas įvairioms medžiagoms smulkinti specialiu įrankiu, vadinamu grūstuku. Tai iš vientiso medžio išskobtas taurės formos indas pipirams malti. Jo padas jau sutrūkinėjęs, todėl viršuje, per vidurį ir apačioje suveržtas viela (*savininkė V. Kalašinskienė, Pašilės kaimas*). V. Švėgždienės nuotrauka, 2019 m.

nəpàmeŭke grustuvėkis i vándini | uštāt párdžuva i suskilinėjė ||
(Pašilė) ~ Nepamerkei grūstuvėlės į vandenį, užtat perdžiūvo ir suskilinėjo.

Grūstuvė – iš vientiso medžio išskobtas taurės formos indas.

Grūstuvės pagrindas apvalus masyvus, aukštis 65 cm, pagrindo aukštis – 16 cm, pagrindo skersmuo 29 cm, viršaus skersmuo 25 cm. Jos naudotos kanapėms ir sėmenims grūsti (*savininkė J. Viržintienė, Budraičių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2019 m.

žmūonis kanāpū síeklas grúda grustūviese iī_vartúojæ maīstu |
uo_īš_kanāpū štibūr vakarās víra vídava páñčūs || (*Budraičiai*) ~ Žmonės
kanapių sėklas grūdo grūstuvėse ir vartojo maistui, o iš kanapių stiebų
vakarais vyrai vydavo pančius.

Iñdas aliējui, āctui – talpykla skysčiams

laikyti. Indas apskritas, pūstais šonais su siauru į viršų platėjančiu kakleliu ir kamšteliu iš kamštinės medžiagos. Indo šone yra smailėjantis kaklelis. Visas indas, išskyrus šone esantį kaklelį, apipintas vytelėmis (savininkas V. Urbonavičius, Kelmė). S. Burbienės nuotrauka, 2019 m.

lāšir̃k̃k̃ g̃reič̃æū̃ iž̃ but̃æ̃l̃kas paskut̃iñ̃us al̃iē̃jæus lāš̃us | ūuo_pet̃ēñ̃i šṽiñ̃ || (Kelmė) ~ Lašink greičiau iš butelio paskutinius aliejaus lašus, o keptuvė svyla.

Iñkilas [špokinýčia < špõkas (1. szpak)] – į medį įkeltas namelis

paukščiams (*Verpenos kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2018 m.

pavãrsari i_mùna vaĩks ikielì i_mēdi špuokiniči || žũru | kaũ_čæ
 tas_kãtinc íied | uo_mat_susigãvĩs i(š)_špuokiničĩs iškřĩtusi špuokũka ||
 (*Verpena*) ~ Pavasarį ir mano vaikas įkėlė į medį inkilą. Žiūriu, ką čia tas
 katinas ėda, o pasirodo susigavęs iš inkilo iškritusį varnėniuką.

Išeiginiai rātai – arklių traukiama važiavimo priemonė.

Pagrindinės dalys: 4 ratai, ašys, kėbulas. Ant dviejų ašių yra sumontuota po du ratus. Kiekvienas ratas susideda iš stebulės, 11 stipinų ir metalinio lanko. Kėbulas medinis, su pasoste, purvasargiais ir pakojomis (*savininkas Kelmės krašto muziejus GEK 1051*). S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.

pūõnc su pūõnæ susieda į rātus į išvažãva į švèçus || (*Kelmė*) ~ Ponas su ponia susėdo į ratus ir išvažiavo į svečius.

Išilginis pjūklas

[(drōčinis (plg. l. tracz)] pjūklas – įrankis lentoms pjauti. Ant aukštų, vadinamųjų ožių (gerokai virš pjovėjo galvos) užkeldavo rąstą, nuodėguliu užpaišyta virvute pažymėdavo pjovimo taką, ir vienas žmogus viršuje, o antras – apačioje išilgai jį pjaudavo. Nelengva buvo viršuje dirbančiam vyrui kilnoti pjūklą, o ant apatinio nuolat byrėdavo pjuvenos (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*).

A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2018 m.

rúoduos tíg daug læntũ
išpjuoviem su druōčĩnũ pjuřklũ |
ĩ viẽl nebiẽr || a_uuožãr tebiẽr
vĩtuo | ĩĩmk druōčĩni pjuřkla |
aĩsma rañctu švarcũtĩ || (*Laugiriškiai*) ~
Rodos tiek daug lentų išpjovėme
su išilginiu pjūklu ir vėl nebėra.
Ar ožiai tebėra vietoje, imk išilginį
pjūklą, eisime rąstų švarcuoti.

Įvorė [bùksas (l. buks, buksa)] – metalinis žiedas, kuriame sukasi ašis. Tai geležinė vamzdžio formos detalė, išspraudžiama į tekinio stebulę ir sudaro slydimo guolio išorinę dalį. Vidinė guolio dalis yra brikos ašis. Įvorė buvo naudojama darant brikos tekinius. Ji buvo tepama įvairiais riebalais: lydytais kiaulių taukais, lajumi, o kelionėje, kai tekinis pradėdavo cypiti, girgždėti, įkišdavo grybą arba varlę (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) *nuotrauka, 2019 m.*

añc kuõžna vākara pařgĩřgžďiedava su_sava brĩka nũmuo | uuo_vĩštĩk netæbdava su_smałćum bũksa || (*Laugiriškiai*) ~ Jis kiekvieną vakarą pargirgžďedavo su savo brika namo, o vis tiek netepdavo su kiaulės taukais įvorės.

Kalendōrius – visų metų dienų sisteminis sąrašas.

Kalendoriaus ilgis 14 cm, plotis – 11 cm. Mėnesiai surašyti apačioje romėniškais skaitmenimis nuo 1 iki 12. Prie kiekvieno iš jų yra skylutė, į kurią ties norimu mėnesiu įkišamas kaištelis. Viduryje yra apskritimas, kuriame pavaizduota saulė, o aplink ją ratu surašyti skaičiai nuo 1 iki 31. Už kiekvieno skaičiaus yra skylutė, į kuria įkišamas norimos dienos kaištelis. Kampuose yra keturi ornamentai (*savininkas V. Urbonavičius, Kelmė*).

S. Burbienės nuotrauka, 2019 m.

bāik šprēčītis | āik ī_paveiziek ī_kalæñduoŕu | kàtra šæñdīn dīna ||
Kelmė ~ Baik ginčytis, eik ir pažiūrėk į kalendoių, kuri šiandien diena.

Kampainis [viñkeliš (vok. Winkel)] – įrankis paviršiaus

statmenumui, stačiam kampui tikrinti. Juo matuojamos, žymimos ir tikrinamos detalės statmenos briaunos, sienelės, statmeni detalių sujungimai (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*). S. Kundrotienės nuotrauka, 2018 m.

bīču aūlāems leñtīkes tāta visumēt p̄jāušīrdava vālūg viñkeli || kuoks_tū
par_mėišteris | jāīgu nāturi nie_cīrkeli | nie_viñkeli || (*Laugiriškiai*) ~
Bičiū aviliams lentikes tētē visada pjaustydavo pagal kampainį. Kuoks tu
meistras, jeigu neturi nė skriestuvo, nė kampainio.

Kapõnė [šakočkà] –

įrankis bulvėms kapoti, su mediniu kotu ir geležiniu S formos antgaliu

(savininkė K. Lukošienė, Vaiguva).

I. Lunskienės nuotrauka, 2018 m.

kuo_l da næu_šali b_ul_bes
š_ut_in_tu_vi | geræu gál su šakuočka
sukapúoti || (Vaiguva) ~ Kol dar
neužšalė bulvės šutintuve, geriau
galima su kapone sukapoti.

Kastùvas [lópeta] – įrankis žemei ir kitoms medžiagoms

kasti, sudarytas iš geležinės galvos ir koto (*savininkas V. Urbonavičius, Kelmė*).

S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.

tāka pàlei trúoba gracavúodavuom su_lúopæta | uuo_puo_tám
pabařštídavuom su_řméltiem || vřsa_dařža suskvařbæu su_lúopæta ||

(*Kelmė*) ~ Taką šalia trobos grandydavome su kastuvu, o po to

pabarstydavome su smėliu. Visą daržą suskvarbiau su kastuvu.

Káukė

[lėčýna (brus. лічына)] – viso veido uždanga su skylėmis akims. Kaukės aukštis 24 cm, plotis – 15 cm. Autorius Julijonas Andriuška, 1949 m. (savininkas Kelmės krašto muziejus, GEK- 472 M 2). Kelmės krašto muziejaus nuotrauka, 2019 m.

*ùžgavieñu žĩdu bùva bāĩsæs liečĩnas || senæũ par_*ùžgavienes usĩdĩjeñ: liečĩnas žĩdas āĩdava iĩ_māži iĩ_dĩdelĩ || (Kelmė) ~ Užgavėnių žydu buvo baisios kaukės. Seniau per Užgavėnės užsidėję kaukes žydais eidavo ir maži ir dideli.

Kauptukas –

metalinis įrankis su mediniu, apdrožtu, apvalaus skerspjuvio kotu. Kauptuko galva plokščia, trapecijos formos, pritvirtinta prie apvalaus skerspjuvio įmovo su stačiakampio skerspjuvio koteliu. Į įmovą įstatytas medinis kotas. Kotas pritvirtintas perkalta vinimi per įmovoje išgręžtą skylutę (*Burbaičių kaimas*). S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.

kauptuka kuoc sutrĩnĩ anrañku
pũšles | katrũos pratrũka |
iusĩrũožije || pagalanck kauptuka |
uoo ūšendin puopĩtu turiesma
aĩtĩ kaũptĩ kuopũstu || (*Burbaičiai*) ~
Kauptuko kotas sutrynė ant rankų
pūsles, kurios pratrūko ir užsikrėtė.
Pagaląsk kauptuką, o šiandien po
pietų turėsime eiti kaupti kopūstų.

Káušas – medinis trumpu kotu įrankis vandeniui, miltams ir kt. semti. Pagamintas iš vientiso medžio gabalo. Sudaro kotas ir galva. Kotas – 26 cm ilgio su kabliu, galva – 10 cm ilgio ir 7 cm skersmens (*V. Lekavičius, Norkių kaimas*). *S. Kundrotienės nuotrauka, 2018 m.*

reĩk nuġreĩþtĩ nu_pĩna paštĩjuõlka | ūuo_niẽkap nãrañdu káuša ||
(*Norkiai*) ~ Reikia nugreibti nuo pieno grietinėlę, o niekaip nerandu kaušo.

Kėdė

– sėdimas baldas, sudarytas iš pasostės, atkaltės, kojų, be porankių. Kėdės dugnas apvalios formos, prie jo pritvirtintos keturios kojos. Dugno skersmuo 41 cm, atkaltės aukštis – 45 cm, kojų ilgis – 40 cm (savininkė E. Burdulienė, Šaukėnai).

E. Stankaus nuotrauka, 2019 m.

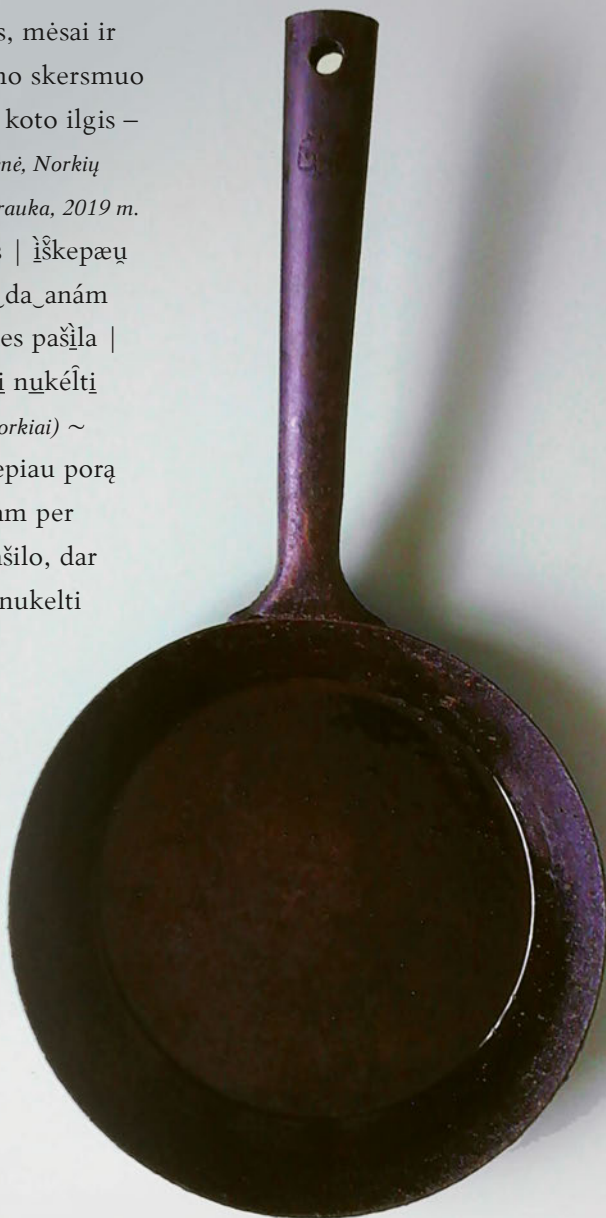
sėdaus an_kiėdįs i_kaškāp
nəpatáikəu | nūkrítáu an_žēmīs ||
anái bepìgu | ka_síed an_kiėdįs |
uo_mún kúojæs pašmĩlka
bəstúovant || (Šaukėnai) ~ Sėdaus
ant kėdės ir kažkaip nepataikiau,
nukritau ant žemės. Jai bepigu,
kad sėdi ant kėdės, o man kojos
pasmilko bestovint.

Keptuvė [petelnė

(l. patelnia, brus. патальня)] – plokščias, negilus metalinis indas su ilga rankena sklindžiams, mėsai ir kt. kepti. Keptuvės dugno skersmuo 17 cm, viršaus – 23 cm, koto ilgis – 21 cm (*savininkė M. Švarcienė, Norkių kaimas*). S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.

уот_ва́йка па́ра́лкiмс | iškėpæu
 púora petel̃nu bl̃nu | i_da_anám
 par_mažã bûva || bul̃b̃ikes pašila |
 da_bĩski ap̃kėpk i_galiesi nukélti
 petel̃ni nu špĩžæus || (*Norkiai*) ~
 O vaiko peralkimas, iškečiau porą
 keptuvių blynų, ir dar jam per
 mažai buvo. Bulvikės pašilo, dar
 truputį apkepk ir galėsi nukelti
 keptuvę nuo viryklės.

Kerčią – rąstų susikirtimas kampuose (medinių namų statyboje).

Apvalūs pastatų rąstai turėdavo apvalias arba truputį išgaubtas įkarpas viršutinėje rąsto dalyje iš vienos arba iš abiejų pusių. Tokios įkarpas stačiakampio arba artimos kvadratui formos ir būdavo daromos $1/2$ – $2/3$ rąsto storio. Taip sujungti kampuose vainikai tvirtai laiko sienojų rąstus ir neleidžia jiems skęstis į šalis (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*).

A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2018 m.

paveiziek | kap_sūrenca truobuōs keŗti | kuĩsĩs sàva smaĩga neuŗkĩŗ ||
(Laugiriŗkiai) ~ Paŗiūrėk, kaip surėsta trobos kerčia, uodas savo smaigo neuŗkiŗ.

Keturražė šakė

– įrankis mėšlui iš vežimo išversti. Jį sudaro metalinė galva ir medinis kotas. Galva su keturiais, statmenai kotui užlenktais ražais, jos viršutiniame gale sulenкта mova kotui įstatyti. Galva ant koto pritvirtinta vinimi (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*).

A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2019 m.

reik didžius darbus dąba
apsigruopštiti | uo_ka prasidės
miešlavežis | ta nebūs kada |
reiks su keturažums šakums miešla
vežti iš vežimu || (*Laugiriškiai*) ~
Reikia didžiuosius darbus dabar
apsigrobstyti, o kai prasidės
miešlavežis, tai nebus kada, reikės
su keturražėmis šakėmis miešlą
versti iš vežimų.

Kibiras [viėdras (l. wiadro, brus. вядро)] – indas vandeniui semti

ir nešti iš šulinio. Kibiro aukštis 28 cm, skersmuo viršuje – 27 cm, apačioje – 23 cm (*savininkė S. Teresienė, Kelmė*). S. Burbienės nuotrauka, 2019 m.

į(š)_šulinis bėpàsėmu maždaug pùsi viėdra vándenc || kárvį bůva ta(p)_párfviņkusi | ka_pínc į_viėdra netįpa || prakūra viėdras | gál da_galies su_cina užcinúti || (*Kelmė*) ~ Iš šulinio bepasėmiu maždaug pusė kibiro vandens. Karvė buvo taip pertvinkusi, kad pienas į kibirą netilpo. Prakiuro kibiras, gal dar galės su cina užcinuoti.

Kilpa [prabėjus (brus. прабой)] – durų staktoje įkaltas metalinis lankelio pavidalo dvilinkumas, už kurio, uždarius duris, užkabinamas užkaištis (*savininkas Kaffemanas, Gaštynų kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2019 m.

kap_aįsi laũkuo įž_daržiniės | dũřu klėmeri uškabiņk uš_prabājæus ||
 (*Gaštynai*) ~ Kaip eisi į lauką iš daržinės, durų užkaištį užkabink už kilpos.

Kimštùvas – prietaisas dešroms kimšti. Kimštuvą sudaro

metalinis cilindras ir medinis grūstuvėlis. Cilindro viršutinė dalis plati, siaurėjanti į apačią. Į ją įstatomas stumdomas medinis, tekintas cilindro formos grūstuvėlis. Apatinė grūstuvėlio dalis yra cilindro formos su nusmailintu galu, galvutė – apvali, išgaubta. Ilgis 52 cm, skersmuo – 10 cm, siaurojo cilindro galo skersmuo – 6 cm (*savininkė J. Viržintienė, Budraičių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2019 m.

gærã | ka_pazičuojaë kimštùva | næpajùtuom ka(p)_padírbuom kelæs kãftes kilbãsu iì_ìšnešiem iì_kãmina veñziti || (*Budraičiai*) ~ Gerai, kad paskolinai kimštuvą, nepajutome kaip padirbome kelias kartes dešrų ir išnešėme į kaminą rūkyti.

Klumpė [kaũkis] – iš šviesaus medžio išskaptuotas apavas su užkulniu. Klumpės nosis riesta, smailiu galu. Klumpę muziejui dovanojo Gvidas Kukonauzas (*savininkas Kelmės krašto kraštotyros muziejaus padalinys Šaukėnų kraštotyros muziejus, nr. Š-77 10038*). A. Meškienės nuotrauka, 2019 m.

par_màžì tì_kaũkæ | baĩsæ nuspáudì kúojæs || (*Šaukėnai*) ~ Per mažos tos klumpės, labai nuspaudė kojas.

Kobinỹs – medinis kuolelis lenktu galu, kuris buvo naudojamas šieno vežimui priveržti. Kobinys padarytas iš natūralaus dvišako medžio, kurio vienas galas ilgesnis, o kitas trumpesnis ir nusmailintas. Ilgesniojo galo gale padaryta keturkampė užkarta (*savininkas L. Tamulevičius, Nemakščiai*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2019 m.

vuos_tig_bĩški štipræũ pàveřžæu | pàrluža ne_tik_šĩŋkaftĩ par_pũsi | alè
 ii_kuobĩnĩs || (*Nemakščiai*) ~ Vos tik truputį stipriau paveržiau, perlūžo
 ne tik šienkartė per pusę, bet ir kobinys.

Kočėlas

– medinis įrankis skalbiniams lyginti. Jį sudaro dvi dalys: apvalus pagalys ir plokščia lentelė dantyta apačia. Dantytoji kočėlo dalis gale turi rankeną. Skalbiniai užvyniojami ant apvaliosios dalies. Stumiant dantytają kočėlo dalį, apvalioji dalis su audiniu sukasi ir skalbiniai išsilygina (*savininkas J. Mikulskis, Pikelių kaimas*). *S. Kundrotienės nuotrauka, 2018 m.*

senėu su_kuočiėlu ka_iškočiėdavuom druob_ules | būrdava lírgas
kap_lėc || (*Pikeliai*) ~ Seniau su kočėlu kaip iškočiėdavome drobules |
būdavo lygios kaip ledas.

Kója – batsiuvio įrankis, susidedantis iš priekalo ir koto. Bato pado formos priekalas grubiai pritvirtintas prie koto. Kotas apvalaus metalinio strypo formos (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas). A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2018 m.*

matã | mûna tãta bãçuvi kúojis nepírka | ūo_gãva iš_sáva diẽdis | uštãt nežináu kik_ãna kaštũ || (*Laugiriškiai*) ~ Matai, mano tėtė batsiuvio kojos nepirko, o gavo iš savo dėdės, uštãt nežinau kiek ji kainuoja.

Kópėčios [kóptos] – vertikalus įtaisas laipiojimui, kurio esminė dalis yra vertikaliai (ar nuožulniai) išdėstytos pakopos ar skersiniai (savininkas J. Mikulskis, *Pikelių kaimas*). S. Kundrotienės nuotrauka, 2018 m.

kuȯl_an_vìšk̇aus kúoptums vîsus uúobuîus ûṧtẽpi | žmuođus ġalì
i_gã̇la ġautì || (*Pikeliai*) ~ Kol ant aukšto kopėčiomis visus obuolius užtẽpi,
žmogus gali ir gal̇ą gauti.

Koplytėlė

[kopl̃yčikė < kopl̃yčia (1. kaplica)] – stoginėle su šventojo figūra. Koplytėlė prikalta prie pakelėje augančios stambios pušies kamieno, Švytriškės miške. Medinė, plokščia, platėjanti į viršų, su dvišlaičiu stogeliu. Priekyje įrengtas įstiklintas langelis. Langelio kraštai apkalti ornamentuotomis lentelėmis. Stogelis apskardintas. Jo kraštai papuošti ornamentais. Viduje yra nukryžiuotojo Kristaus figūra (*Švytriškės kaimas*). S. Kundrotienės nuotrauka, 2016 m.

mėdie būva kuopličĩki | užtāt anuō niēks nedr̃inca nũp̃j̃auti ||
tas p̃ri_kėl̃i mēdis su_kuopličĩke j̃au ĩr baĩs̃e s̃enc | da_kuoki pak̃ilusi
aũdra | nũveĩs || (*Švytriškė*) ~ Medyje buvo kuoplytėlė, užtat jo niekas
nedr̃iso nupjauti. Tas prie kelio medis su koplytėle jau yra labai senas, dar
kokia pakilusi audra, nuvers.

Kraitinė skrynià

[kùparas (brus. кyпарь, l. kufer)] – stačiakampė dėžė su išgaubtu antvožu ir galuose pritaisytomis rankenomis. Skrynios aukštis 52 cm, plotis – 63 cm, ilgis – 114 cm. Priekinės sienelės viršuje yra stačiakampis spynos apkalas, dangtis su rankenėle (*savininkas V. Urbonavičius, Kelmė*). *S. Burbienės nuotrauka, 2019 m.*

matã | maĩti pařšiveži pĩlna kùpara drúobu | ūuo_vìsi sãki | ka_tĩnginĩẽ || pas_anũods pĩlni kùpara kraĩti pĩkrãuti || maĩti atvažãva su_pĩlnu kùparu || (*Kelmė*) ~ Matai, marti parsivežė pilnà kraitinę skrynę drobių, o visi sakė, kad tinginė. Pas jos pilnos kraitinės skrynios kraičio prikrautos. Marti atvažiavo su pilna kraitine skrynia.

Krātilas

– apvalios formos, iš vytelių pinta pintinė pašarui nešti

(savininkė V. Kalašinskienė, Pašilės kaimas). V. Šoėgždienės nuotrauka, 2019 m.

pastachėu krātīla šīna p̄ri_āvū_ guṙba | ka atliēksu par_pītus | ḡreičēu
būs ap̄sišēftī || (Pašilė) ~ Pastačiau kratilą šieno prie avių gurbo, kai atlēksiu
per pietus, greičiau galēs ap̄sišerti.

Krėslas – sėdimas baldas su atkalte ir porankiais iškilmingesnis ir masyvesnių formų negu kėdė. Krėslas kryžminės formos, žema atkalte, su porankiais ir keturkampe raudonos spalvos pasoste (*savininkas*

V. Urbonavičius, Kelmė). *S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.*

vįsį krieslā būva abdiėti druobūžæ's | acįsiešti niėkur næradáu tušcuōs vītas || (*Kelmė*) ~ Visi krėslai buvo apdėti drabužiais, atsisėsti niekur neradau tuščios vietos.

Kriùkis – įvairios

formos medinis strypas pasiremti einant. Lazda padaryta iš šakoto medžio kartu su riesta rankena, dažyta tamsiai ruda spalva. Šakelės nupjautos, likę gumbeliai. Lazdos aukštis 85 cm, galas sutvirtintas skardos žiedu (savininkas P. Rimeikis, Žvilgių kaimas).

S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.

túokæ kúoje pašidãrį skãũdi |
ka_bæ_krùkæ vísáí nãgalũ pãĩti ||
(Žvilgiai) ~ Tokia koja pasidarė
skaudi, kad be kriukio visai
negaliu paeiti.

Kryžius

– pagrindinis krikščionybės simbolis. Šis kryžius yra natūralaus ir šakoto medžio. Skersinis į stiebą įmontuotas iš priekio. Kryžiaus viršūnės ir pečių galai nukirsti. Prie kryžmos prikalta lieto metalo Nukryžiuotojo figūra (savininkė J. Kaminskienė, Klapatauskių kaimas). A. Petrašiūno nuotrauka, 2005 m.

màs būvuom susitikusæs kada švėntina krīžu || matā | kúoki grāžu krīžu aĩc sàva tievāms pastātī || (*Klapatauskiai*) ~ Mes buvome susitikusios kada šventino kryžių. Matai, kokį gražų kryžių jis savo tėvams pastatė.

Kùbilas – žema plati pailga statinė, mėšai sūdyti, uždengiama užšpaudžiamu dangčiu. XIX a. pabaigoje įsigalėjo lentinių šulelių kubilai (savininkas J. Jocius, *Norkių kaimas*). I. Lunskienės nuotrauka, 2018 m.

šīrmet túoki dīdeli kǎūli nupenīejǎu | ka_mīēsa vuos_tīlpa i_kùbīla ||
 da_vidūrīzīmīs | ūuo_miesuōs līka tik_an_kùbīla dūgna || (*Norkiai*) ~
 Šiemet tokią didelę kiaulę nupenėjau, kad mėsa vuos tilpo į kubilą. Dar viduržiemis, o mėšos liko tik ant kubilo dugno.

Kūlė – medinis įrankis, naudojamas kiaurymėms kaltais iškalti.

Ji pasidaroma nupjovus rąsto galą ir nupjauto galo viduryje iš šono išgręžus ar iškalus skylę kotui. Tokia kūlė yra patogi, bet greitai skyla (*savininkas*

P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas). S. Kundrotienės nuotrauka, 2018 m.

kuo_daba tap_siljji's | pajimk kūli | kálta i_vįskaų tujæũ pabaĩksi ||
(*Laugiriškiai*) ~ Ko dabar taip vargsti, paimk kūlę, kaltą ir viską tuojau pabaigsi.

Kultuvė – medinė lentelė su kotu skalbiniams daužyti.

Kultuvės galva trapecinė, suapvalintais kampais. Ketera pastorinta, rankena tiesi, apvali. Kultuvės ilgis 23 cm, keteros aukštis 8 cm, plotis – 7 cm, koto ilgis 10 cm (*savininkas V. Urbonavičius, Kelmė*). S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.

l̄in̄ines druob̄ules múofrīškas skaláudava ùpie | padaužídava su kùltuve
i_vĩel̄ skaláudava || (*Kelmė*) ~ Linines drobulės moterys skalaudavo upėje,
padaužydavo su kultuve ir vėl skalaudavo.

Kurpālis – batsiuvio

naudojama medinė arba geležinė pėdos forma, ant kurios siuvamas ar taisomas batas. Kai kurie kurpaliai buvo vienodi, kiti buvo gaminami poromis (kairiajam ir dešiniajam batui atskirai) (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus nuotrauka, 2018 m.*

uo_tù tik_paveiziek |
bæstuoviedams kurpālis_pāfškila
par_pūsi || vīskas padīrpta kāp
puo_vīnu_kurpālu || (*Laugiriškiai*) ~
O tu tik pažiūrėk, bestovėdamas
kurpālis perskilo per pusę. Viskas
padirbta kaip po vienu kurpāliu.

Kùrpė – apavas su odiniu viršum ir mediniu padu. Palei pado pakraštį apavą juosia neplati odinė juostelė, pritvirtinta vinutėmis. Įmovos kraštas apsiūtas kiek platesne odine juoste. Užpakalinė dalis ir užkulnis apsiūti dviem odos gabalėliais. Kūrpės ilgis 28 cm, plotis – 11 cm (*savininkė E. Burdulienė, Šaukėnai*). *E. Stankaus nuotrauka, 2019 m.*

suņkæs tuos kúrpes | baĩsæ par dĩna pavarkst kúojæs || vĩa truõba
ĩšveřæu i vĩstĩk kúrpu niẽkur næradáu || (*Šaukėnai*) ~ Sunkios tos kūrpės,
labai per dieną pavargsta kojos. Visą trobą išveřiau ir vis tiek kurpių
niekur neradau.

Lagaminas [čėmodānas (rus. чемодан)] – kelioninė uždaroma dėžė daiktams sudėti ir neštis. Lagaminas su metaline rankena. Rudos spalvos, kampai užapvalinti, kaustyti. Lagaminas užrakinamas užspaudžiamomis spynelėmis, kurios yra įmontuotos korpuse. Lagamino ilgis 38 cm, plotis – 23 cm, gylis – 10 cm (*savininkė S. Teresienė, Kelmė*).

S. Burbienės nuotrauka, 2019 m.

čėmuodānc ta(p)̇ṗrikrāuc | ka_vuoz_bægāl̇ uždārītī || (*Kelmė*) ~
Lagaminas taip prikrautas, kad vos galima uždaryti.

Laikrodinė – laikrodžio spintelė. Ji stačiakampė, šonuose tekintos kolonėlės. Spintelė su įstiklintomis durelėmis plačiuose rėmeliuose. Viršuje – puošni „karūna“ su trim bokšteliais ir barokiniais išraitymais. Apačioje – keturios profiliuotos kojelės. Spintelė dažyta rudai, vidaus sienelės natūralaus medžio. Spintelės aukštis 40 cm, ilgis – 25 cm, plotis – 14 cm. Autorius nežinomas XX a. pr. (*savininkas Kelmės krašto muziejus, GEK-2198*). *Kelmės krašto muziejaus nuotrauka.*

paveiziek | kúokį grąžį laikruodīnį | da_tuokuōs nīēkur nēbuváų mātīs || (*Kelmė*) ~ Pažiūrėk, kokia graži laikrodinė, dar tokios niekur nebuvau matęs.

Laikrodis [dziėgorius

(l. zegar)] – laiko rodomasis prietaisas. Laikrodis sieninis, su pasvarais. Jo mechanizmas sudėtas į dėžutę. Dėžutė rusvos spalvos, laužytos arkos formos, puošta ornamentais. Ciferblatas rusvas su juodos spalvos (1–12) valandų skaitmenimis. Pasvarai pakabinti ant metalinių grandinėlių (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*).

A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2019 m.

aš_tap_kitã_migúojæu |
ka_negiřdïejæu | kap_dziėguořus
išmųša_viňú'lækta_vã'landa ||
(*Laugiriškiai*) ~ Aš taip kietai
miegojau, kad negirdėjau, kaip
laikrodis išmušė vienuoliką
valandą.

Láiptai [skādain (l. schody)] – skersinių plokščių pakopos,

kuriomis lipama aukštyn ir žemyn (*Noreišių kaimas*). *G. Gaupšo nuotrauka, 2019 m.*

baĩsu i_žĩurĩetĩ i_kauĩ ti_truobuõs skāda pavĩrta | visũr vĩnc puĩrvs || aĩc
tik_usĩmetĩ grudũr maĩša an_peĩũ i_nũlieki skādas || (*Noreĩšiai*) ~ Baisu ir
žiũrėti i_kā tie trobos laiptai pavirto, visur vienas purvas. Jis tik užsimetė
grũdũ maĩšā ant peĩũ ir nulėkė laiptais.

Lañktis – prietaisas siūlams į gijas lenkti. Sukamasis lanktis pastatomas ant žemės, turi keturis sparnelius, kurie užsibaigia lenktais rageliais (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2018 m.

prapúli lañktis | ta dąba niēr su kuñ išleñkti šúlus || (*Laugiriškiai*) ~ Prapuolė lanktis, tai dabar nėra su kuo išlenkti siūlus.

Lauknešelis

– indas valgiui nešti į laukus. Pagamintas iš šulelių, su dangteliu ir rankenėle, sutvirtintas keturiais mediniais lankeliais (savininkas Kelmės krašto muziejaus padalinys Šaukėnų muziejus, GEK-10051). Kelmės krašto muziejaus nuotrauka, 2019 m.

víra súsieda | paválgì kuožnas iš_sàva lauknešielu i_tuolæu þjúovi
mèdžūs || (Šaukėnai) ~ Vyrai susėdo, pavalgė kiekvienas iš savo lauknešelių ir
toliau pjavė medžius.

Leistūvas – didelis, ilgas vieno žmogaus valdomas oblius.

Tai įrankis įvairioms lentoms ir rąstams apdirbti. Metalinė dalis būdavo perkama, nudilusi galandama kalvėje, o medinę meistras pasidarydavo patys (savininkas P. Jankauskas, *Laugiriškių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2018 m.

baĩsæ nædaiļus læntũ šũona | pajiĩmk leistũva i_da_sĩki ànus nulĩgiĩk ||
(*Laugiriškiai*) ~ Labai nedailūs lentų šonai, paimk leistuvą ir dar kartą juos nulygink.

Lėkas – apskritas indas plonu kaklu, pūstais šonais, su dviem mažomis ąselėmis (viena nuskilusi), trumpu kakleliu viršuje su ranteliu, glazūruotas rusva spalva, dekoruotas geometriniais ornamentais – šakelėmis. Ornamentų spalva balta. Aukštis 32 cm, skersmuo – 26 cm, kaklo skersmuo 4 cm (*savininkė J. Viržintienė, Budraičių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2019 m.

jæu_baĩsæ senæ kefũõ stúou kaškúoki škiñčtĩ pĩnc lèks || (*Budraičiai*) ~
 Jau labai seniai kertėje stovi kažkokio skysčio pilnas lekas.

Lėkštė [torielkà (rus. тарелка)] – apvalus indas lėkštais kraštais,

iš kurio valgoma (*savininkė M. Švarcienė, Norkių kaimas*). *S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.*

kr̃ta tuoriēlka iš raņku i šūkes puo vīsa āsla pažīra || par pītus išriebæu
púora tuoriēlku bařkšću su dúna i vīsas mūna dirnuōs vaļģis ||

(*Norkiai*) ~ Krito lėkštė iš rankų ir šukės po visą aslą pažiro. Per pietus išsrėbiau porą lėkščių barščių su duona ir visas mano dienos valgis.

Lėkštėlė [špodkiukas (l. spodek)] – lėkštas indelis, dedamas po stikline, puodeliu ar kt. (*savininkė M. Švarcienė, Norkių kaimas*). *S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.*

vākar sudaužāu paskutīni bābas spuoŕkūka || (*Norkiai*) ~ Vakar sudaužiau paskutinę senelės lėkštutę.

Lėmpa – šviesa

skleidžiantis prietaisas. Lempa su stikliniu gaubtu. Jos aukštis 19 cm, skersmuo – 11 cm. Blizgančio metalo paviršius. Šone užsukamas kamštelis, kurį atsukus, į talpą pilamas žibalas (*savininkas G. Gaupšas, Kelmė*). *G. Gaupšo nuotrauka, 2019 m.*

kuo_daba tañ_lėmpa dėgini
 dirnuōs laīke || žūru | ka_baīsė
 daug_žibala su_ta_lėmpa
 iždėginau || kuo_nėdegi lėmpas |
 juk_truobuō jau_niēka nēmatīti ||
 (*Kelmė*) ~ Ko dabar tą lempą degini
 dieną. Žiūriu, kad labai daug žibalo
 su ta lempa išdeginau. Ko nedegi
 lempos, juk troboje jau nieko
 nēmatyti.

Lygintuvas [prōsas (brus. прас, l. prasa)] – metalinis prietaisas audiniams ir drabužiams lyginti, su viduje įpiltomis žarijomis (savininkas P. Jankauskas, *Laugiriškių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2018 m.

jæu_ãtviesa pruōsas | aĩk þridiek iš_pēčæus karštũ aĩgĩlũ || uþgesink pruōsa | da_trũoba uþdēksi || (*Laugiriškiai*) ~ Jau atvėso lygintuvas, eik pridėk iš krosnies karštũ anglių. Užgesink lygintuvą, dar trobą uždegsi.

Liokājus – įrankis batams nuauti. Jis sudarytas iš dviejų pailgų lentelių, sutvirtintų dviem skersiniais ir viena pailga lentele už galo. Kita lentelė su U formos išpjova, pritvirtinta apačioje (*savininkė J. Viržintienė, Budraičių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2019 m.

kúojæs supûta iî niėkap nàgãlũ nusãũti bãtu | padũk mun Œuokãju ||
 (*Budraičiai*) ~ Kojos sutino ir niekaip negaliu nusiauti batų | paduok man liokajų.

Lìžė

– mentė su ilgu kotu duonai šauti į krosnį. Ližės galva ovali, kotas ilgas, apvalus. Galvos ilgis 35 cm, plotis – 23 cm, koto ilgis – 125 cm (*savininkas Kelmės krašto muziejaus padalinys Šaukėnų kraštotyros muziejus, GEK 9972*). A. Meškienės nuotrauka 2019 m.

sugrūva dúrņkepį pėčūs |
nebereik i lįžis || ka i sėnc ĩr mūna
dúrņkepį | ūuo_dúrna | pašauta
i anaũ su lįže | da_gārā iškep ||
(Šaukėnai) ~ Sugriuvo duonkepė
krosnis, nebereikia ir ližės. Kad ir
sena yra mano duonkepė, duona,
pašauta į ją su liže, dar gerai iškepa.

Lopšys [lopišys] – baldas kūdikiui paguldyti ir supti. Šis medinis lopšys stačiakampio formos, į viršų kiek platėjantis, šonai sukalti iš lentelių. Dugne yra tinklelis, ant jo buvo dedamas čiužinys. Lopšys įtaisytas į ant grindų statomą rėmą. Lopšio ilgis 90 cm, plotis – 50 cm, aukštis – 21 cm. Rėmo ilgis 95 cm, plotis – 61 cm (*savininkas L. Tamulevičius, Nemakščiai*).

A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2019 m.

pagu^ldík vaíka ii luõpiši ii sùpk kuol^l užmìks || (*Nemakščiai*) ~ Paguldyk vaiką į lopšį ir supk kol užmigs.

Lovātiesė [kapà (l. kapa)] – lovos užtiesalas. XX a. pradžios

lovatiesės daugiausia buvo vienspalvės. Jose derinami balinti ir nebalinti lininiai siūlai, vėliau, pradėjus naudoti medvilnę ir šilką buvo audžiamos su ryškių sodrių spalvų (žalios, raudonos, violetinės) išilginiais dryžiais.

(savininkė Raponavičienė, Vikraičių kaimas.) S. Kundrotienės nuotrauka, 2018 m.

da_dàba tebaklúoju an_lúovu bā̄bas áustas kàpas || (Vikraičiai) ~ Dar dabar tebekloju ant lovų senelės austas lovatieses.

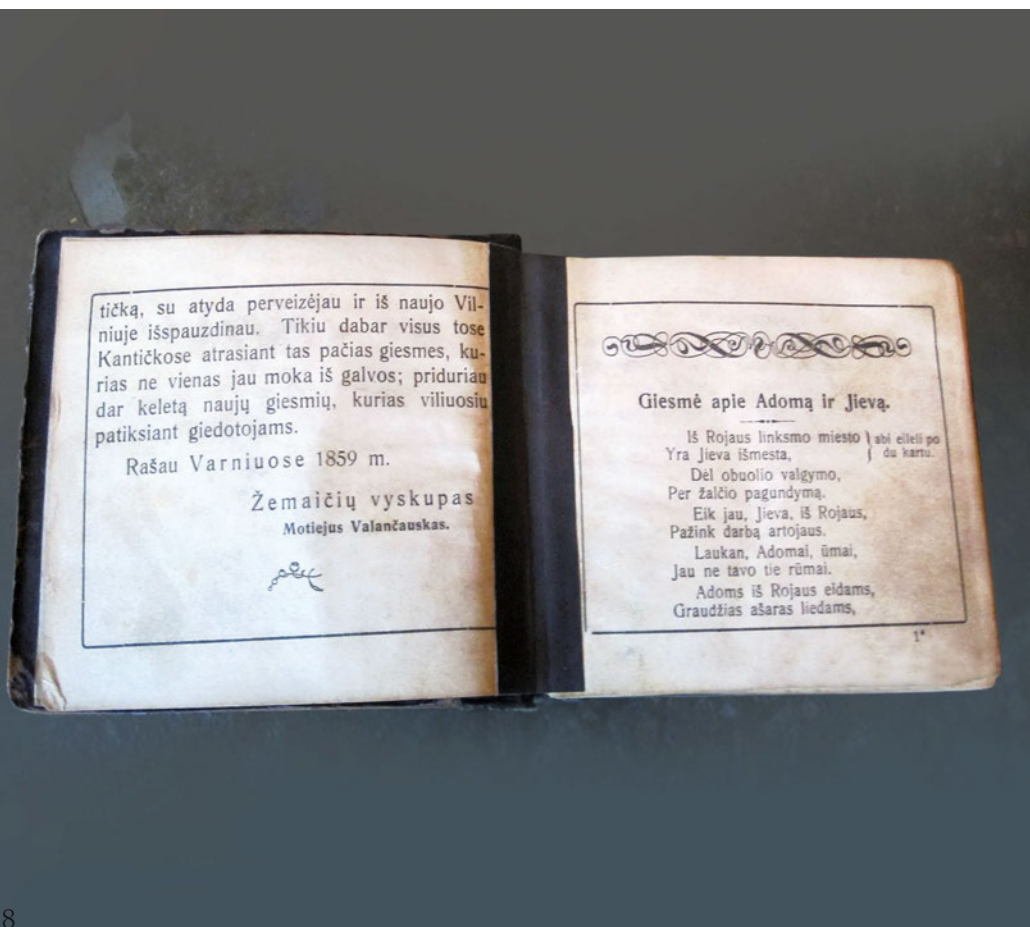

Maldāknygė

maldų knyga. Kietas viršelis, su kryželiu.
Knygos ilgis 11 cm, plotis – 10 cm, storis – 4 cm. Maldaknygę parašė
M. Valančius, išleista Tilžėje, 1913 m. (*savininkas V. Urbonavičius, Kelmė*).

S. Burbienės nuotrauka, 2019 m.

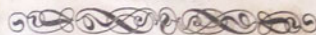
až_da_tàpturu sàva bābas maldāknīgi | galiesu paskuōliñti || (*Kelmė*) ~
Aš dar tebeturiu savo senelės maldaknygę, galėsiu paskolinti.

tičką, su atyda pervežėjau ir iš naujo Vilniuje išspauzdinau. Tikiu dabar visus tose Kantičkose atrasiant tas pačias giesmes, kurias ne vienas jau moka iš galvos; priduriau dar keletą naujų giesmių, kurias viliuosiu patikisiant giedotojams.

Rašau Varniuose 1859 m.

Žemaičių vyskupas
Motiejus Valančius.

Giesmė apie Adomą ir Jievą.

Iš Rojaus linksmo miesto } abi eilės po
Yra Jieva išmesta, } du kartu.

Dėl obuolio valgymo,
Per žalčio pagundymą.

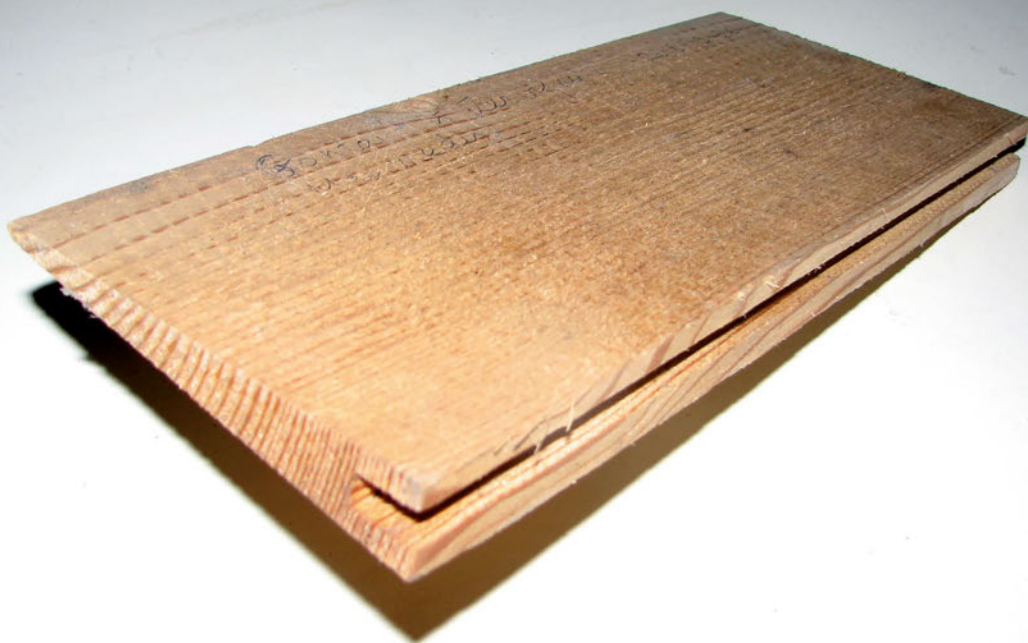
Eik jau, Jieva, iš Rojaus,
Pažink darbą artojaus.

Laukan, Adomai, ūmai,
Jau ne tavo tie rūmai.

Adoms iš Rojaus eidams,
Graudžias ašaras liedams,

Málksna [gõntas (l. gont)] – trikampio formos lentelė su išskroda stogui dengti (*Noreišių kaimas*). *G. Gaupšo nuotrauka, 2019 m.*
músa suoduõ tiktã kēlæs trúobas bŭva dæñktas su_guõntas ||
(*Noreišiai*) ~ Mūsų kaime tik kelios trobos buvo dengtos su malksnomis.

Malūnėlis

– malamasis prietaisas. Malūnėlio korpusas medinis, kvadrato formos, rusvos spalvos. Viršuje – piltuvėlis (be dangtelio), kurio centre yra metalinis strypas su pritvirtinta rankenėle, apačioje – stalčiukas (*savininkė J. Viržintienė, Budraičių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus nuotrauka, 2019 m.*)

ii_kuř tañ malunėli nukišā | pūsi diņōs iřkūojæu ii_viřtīk nēradāu ||
(*Budraičiai*) ~ Ir kur tą malūnėlį nukišai, pusę dienos ieškojau ir vis tiek neradau.

Medinė dviržė šakė – įrankis

kabinti, krauti ir kelti. Šakės ilgis 116 cm, padaryta iš vientiso medžio kamieno. Jos kotas apvalaus skerspjuvio, su priekinėje dalyje išplatėjančia 34 cm ilgio ir 16 cm pločio galva, turinčia stačiakampę išdrožą viduryje. Galvos šonuose išdrožti smailėjantys 21 cm ilgio ražai. Koto gale uždėtas skersinukas. Koto ilgis 87 cm. Šakė buvo naudojama linams iš markos traukti (savininkė J. Viržintienė, Budraičių kaimas).

G. Gaupšo nuotrauka, 2019 m.

mūna bāba da acīmen | kāp
su medīņums šākums trāugdava
līnus iš līnmarkas || (Budraičiai) ~
Mano senelė dar atsimena, kaip su
medinėmis šakėmis traukdavo linus
iš linmarkos.

Medinė skalbimo lentà

[velėtuvas] – stačiakampio formos medinė rantuota lenta skalbiniams trinti. Jos ilgis 66 cm, plotis – 22 cm. Per visą lentos paviršių išskaptuoti 23 negilūs grioveliai. Apačioje turi išpjovą, dėl jos susidaro dvi kojelės lentai pastatyti. Lentos viršuje išpjauta skylė pakabinimui (*savininkas Kelmės krašto muziejaus padalinys Šaukėnų kraštotyros muziejus, nr. 10016/Š-55*). E. Stankaus nuotrauka, 2019 m.

až_da_tàpturu sàva bābas
 veliėtuva | gāl kàda p̄rišireĩks
 || kap_su veliėtuvu išveliesi
 | uo_puotām įskalāusi
 druobūles | nunėšk an_viškaus
 i_padžėuk_an_šnūra || (*Šaukėnai*) ~
 Aš dar tebeturiu savo senelės
 medinę skalbimo lentą, gal kada
 prireiks. Kaip su medine skalbimo
 lenta išvelėsi, o paskui išskalaus
 drobulės, nunešk ant aukšto ir
 padžiauk ant virvės.

Medinės akėčios – akėjimo įrankis, naudojamas prieš

sėją dirvai supurenti ir išlyginti, o pasėjus – pasėliui užversti, piktžolėms naikinti. Akėčios sudarytos iš dviejų išilginių ir keturių skersinių karčių.

Į kiekvieną skersinę kartį sukalta po keturis 10 cm ilgio medinius

akėtvirbalius. Rėmų ilgis ir plotis 90 cm (*savininkas L. Tamulevičius, Nemakščiai*).

A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2019 m.

laũks tap abžielis | ka tuõs tava medines akiečæs mažar tapadieje ||
 búolbes praded díkti | reik skũbær su medĩnũms akiečũms akietĩ || píerma
 su drapakũ nudrapakúk | uuo paškãũ su medĩnũms akiečũms nuakiek ||

(*Nemakščiai*) ~ Laukas taip apžėlęs, kad tos tavo medinės akėčios mažai padėjo. Bulbės pradeda dygti, reikia skubiai su medinėmis akėčiomis akėti.

Pirma su spyruoklinėmis akėčiomis nuakėk, o po to – su medinėmis.

Medinis kiaurasamtis

[duřšliokas (l. durszlak)] – medinis akytas samtis, išskaptuotas iš vientiso medžio gabalo. Koto gale išgręžta skylutė, į kurią įveriami virvelė samčiui pakabinti. Kiaurasamčio galvutė turi 7 skylutes. Jos ilgis 9 cm, koto ilgis 36 cm (*savininkas B. Remeikis, Žvilgių kaimas*). S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.

paiřmk medini duřřluoka
i_sugreipk i_bliurdika klæckus |
ka_biški pravies | galiesma valgiti ||
(*Žvilgiai*) ~ Paimk medinį kiaurasamtį
ir sugreibk į dubenį kukulius, kai
truputį pravės, galėsime valgyti.

Medinis saïkas [goĩčius (l. garniec)] – biralų tũrio

matavimo indas arti trijų litrų. Saikas keturkampis, su dugnu. Kraštai ir viršus apkalti skarda. Skardos juostos eina ir per du šonus. Kitose šonuose pritvirtintos dvi metalinės rankenos. Viename šone užrašytas pavadinimas rusų kalba. Prie vidinės sienelės viršuje yra patikros plomba. Saiko ilgis 18 cm, plotis – 17 cm, aukštis – 16 cm (*savininkas L. Tamulevičius, Nemakščiai*).

A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2019 m.

vãkars jãũ vïšái çã_pàt | ¼uo_¼uobu¼ũ maïše bũs da_kẽlĩ guoĩçã |
tĩk_a_kàs anũs nupĩrks || (*Nemakščiai*) ~ Vakaras jau visai čia pat, o obuolių
maïše bus dar keli saikai, tik ar kas juos nupirks?

Meñtė

– medinė lopetėlė košei, uogienei ir kt. maišyti. Mentė turi kotą, pagaminta iš vientisos medienos tašelio. Apatinėje koto dalyje suformuota į apačią plėtėjanti trikampio formos mentelė. Viršutinėje koto dalyje išgręžta skylutė mentei pakabinti. Bendras mentės ir koto ilgis 36 cm, koto ilgis – 15 cm, mentės – 21 cm, mentės skersmuo 6 cm, koto skersmuo 3 cm (*savininkas B. Remeikis, Žvilgių kaimas*). S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.

kad_uooburlinį neprišviltu kuol_išvirs | rėik vīsa laikā su_medīne meñte maišītī || (*Žvilgiai*) ~ Kad kol išvirs obuolienė neprisviltų, reikia visą laiką su medine mente maišyti.

Mėsmalė [mašinka] – rankinė mėsos malimo mašinėlė, pagaminta iš šviesios spalvos metalo. Viršuje turi piltuvėlio formos angą, apačioje – prisukamą varžtą pritvirtinti prie stalo. Dešinėje pusėje prisukama rankenėlė. Ant korpuso užrašas „Pagaminimo vieta Vokietija“ (savininkė M. Švarcienė, Norkių kaimas). S. Kundrotienės nuotrauka, 2018 m.

jæu_ačĭpa mùna mašĭnkas peilŭka | ūuo_nàeturu ka_kàs pagalànctu ||
(Norkiai) ~ Jau atšipo mėsmalės peiliukai, o neturiu kas pagalastų.

Mestùvai

– įtaisas audimo metmenims apmesti. Juos sudaro du vienodo storio kryžmai sudedami rėmai. Per jų išilginę ašį perkišamas stiebas. Prie vieno stiebo galo pritvirtinta rankena. Stiebo galai įstatomi į stovą (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2018 m.

kàda mèšì an_məstùvu šùlus | padarík tik_vĩtas | ka_šautuvùks tĩlptu ||
 veiziek | kap_tàva məstùva páflirjka | uštàt tap_suňkæ sùkas || (*Laugiriškiai*)
 ~ Kada mesi ant mestuvų siulus, padaryk tiek vietos, kad šautuvėlis tilpų.
 Žiūrėk, kaip tavo mestuvai perlinko, užtat taip sunkiai sukasi.

Metalinė skalbimo lentà [vėlėtuvas] –

banguota metalinė lenta, naudojama skalbiniams trinti. Lenta stačiakampio formos, pilkos spalvos, su suapvalinta viršutine dalimi. Apačioje turi dvi kojeles. Lentos paviršius reljefiškas, aukštis 48 cm, plotis – 30 cm (*savininkas A. Gudmonas, Kelmė*). *S. Burbienės nuotrauka, 2019 m.*

nusinėždava múotriškas viėdrus bielīzinas i_įsibrīdusæs i_prūda
 | velėdava su_metalīnū velėtuvu | puotám įskalāudava || (*Kelmė*) ~
 Nusinėdavo moterys kibirus skalbinių ir, įsibridusios į tvenkinį, velėdavo su metaliniu vėtuvu, paskui išskalaudavo.

Metalinis kiaurāsamtis

[duřšliokas (l. durszłak)] – akytas samtis, kurio galvutės skersmuo 9 cm (akytosios dalies skersmuo 3 cm, neakytosios – 6 cm), koto ilgis 26 cm (*savininkė O. Lukošienė, Vikraičių kaimas*). S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.

tuo_metalinį klečkini
duřšluoka kúoc jəu_baig nukrišti
| vuos_an_vinuōs vinių besilaika ||
(*Vikraičiai*) ~ To kukulių metalinio
kiaurasamčio kotas jau baigia
nukristi, vos ant vienos vinių
besilaiko.

Nāginės – bekulnis odinis kasdieninis apavas su apyvarais. Jos raukiamos iš rudai dažytų stačiakampių minkštesnės (galvijų, raugintos arklių ar žaliaminės kiaulių) odos gabalų. Naginės priekyje susiūtos siūle į vidų, o šonuose ir galuose padarytos įpjovos, į kurias įveriamos virvelės (savininkas Kelmės krašto muziejaus padalinys Užvenčio muziejus, GEK-2862, GEK-2863).

Kelmės krašto muziejaus nuotrauka, 2019 m.

nāginės gerėšnīs āpavs uš kūrpes || nie ārdamī | nie šināudamī
mas nematīdavuom anuō sū nāgīnūms || (*Užventis*) ~ Naginės geresnis apavas už kurpes. Nei ardami, nei šienaudami mes nematydavome jo su naginėmis.

Nāščiai

– ant pečių uždedama medinė kartelė su dviem kabliais pilniems kibirams ar krepšiams nešti. Kabliai geležiniai, prikabinėti geležinėmis grandinėmis. Medinės kartelės galuose padarytos įpjovos, kad grandinės nenuslinktų (*savininkė V. Kalašinskienė, Pašilės kaimas*). V. Švėgždienės nuotrauka, 2019 m.

kārvūms gīfdītī tæg̃dava vāndīni su_nāštā's iš_prū'da vilktī || padiek nāščūs kur_radār | ūuo_puotām nægālīs rāštī || (*Pašilė*) ~ Karvēms girdyti tekdavo vandenį su naščiais iš tvenkinio vilkti. Padiek naščius kur radai, o paskui negalės rasti.

Nendrinės dūrys – plokštė, kuria atidaromas ir

uždaromas įėjimas daržinę. Dūrys stačiakampės, padarytos iš abiejų pusių skersai į apvadą lygiais tarpais sukaltų karčių (po 10 karčių abiejose). Tarp karčių vertikaliai įstatytos nendrės. Horizontalios kartys iš abiejų pusių įstrižai užkaltos kartimi. Apačioje nendrės ištrupėjusiuos, dešinėje pusėje iš apačios matyti užkalta lenta, o kairės pusės apačioje žioji skylė (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*). Nuotrauka iš A. Jankausko (*Jankaus*) šeimos albumo.

nekirk tuo(s)_neñdrines daržiniēs dūræs laikies | uškļuva tekñinis
i_įšvirta || (*Laugiriškiai*) ~ Ne kiek tos nendrinės daržinės dūrys laikėsi,
užkliuvo tekinis ir išvirto.

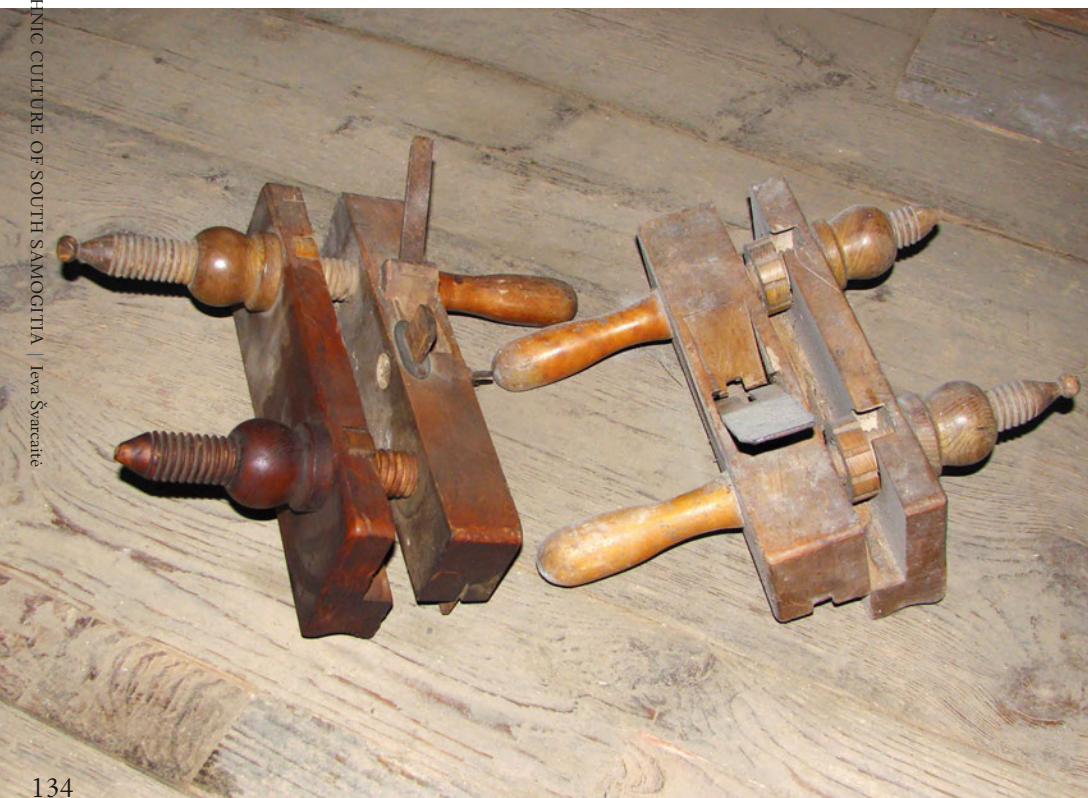

Ūblius

[ablius (brus. габаль, l. hebel) – įrankis, naudojamas mediniams paviršiams lyginti, įlaidams, išdrožoms daryti. Jie dažniausiai būna mediniai su metaline geležte (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*).

A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2018 m.

jæu_vísai ačìpa ãb̂lūs | niēka næbgál paablútì | reìks nusipìrktì naūji ||
 ańc su ãb̂lūm b̂va susìkuolìečìjìs dešìniēs rañkas pìrštus || paìmk ãb̂lū
 i_da_bìški taū_læntuōs šuona paablūr̂k | ūuo_iš_tuola matītis |
 ka_nædaìlūs || (*Laugiriškiai*) ~ Jau visai atšipo oblius, nieko nebegalima
 paobliuoti, reikēs nusipirkti naują. Jis su obliumi buvo susižalojęs dešinės
 rankos pirštus. Paimk oblių ir dar truputį tą lentos šoną paobliuok, o iš tolo
 matyti, kad nedailus.

Pasagà [padkavà [(l. podkowa, brus. падкова)] – po arklio kanopa pakalama lenkta geležis, kad kojos nepasimuštų ir nesusižeistų. Pasaga nedidelė, plačiu lankeliu. Lankelis susiaurėja centrinėje dalyje, plačiausias šonuose, smailėja link galų. Galai užlenkti stačiu kampu į viršų. Lankelio šonuose, apie 6 cm nuo galo, iškaltos šešios stačiakampės skylutės vinutėms (apie 0,7 cm). Jos išsidėsčiusios simetriškai, tarpai tarp jų beveik vienodi. Pasagos ilgis 13 cm, plotis (plačiausioje lankelio vietoje) – 11,5 cm, storis – 1 cm (*savininkė S. Teresienė, Kelmė*). *S. Burbienės nuotrauka, 2019 m.*

mūna aŕžilur næ_kuōžnas kálvis galíejį pakálti pàtkavas || žmúonis sakídava | ka_pàtkava àtneš láimi | tudíeļ pakabíndava p̄ri_numū dūru || (*Kelmė*) ~ Mano eržilui ne kiekvienas kalvis galėjo pakalti pasagas. Žmonės sakydavo, kad pasaga atneša laimę, todėl pakabindavo prie namų durų.

Pavalkai – pakinktų dalis, maunama arkliui ant kaklo.

Netaisyklingo ovalo formos mediniai pavalkai padaryti iš dviejų dalių: viršutinė ir apatinė dalys sujungtos odinėmis juostelėmis. Aplink medinę dalį uždėtas ovalo formos paminkštinimas. Šonuose prisiūtos kilpos, per kurias perveriamos grandinės, vežimui traukti. Pavalkų ilgis 56 cm, plačiosios dalies skersmuo 35 cm, siaurosios dalies 16 cm, storis 12 cm. Pavalkai gauti iš Puidoko, gyv. Tytuvėnuose (*savininkė J. Viržintienė, Budraičių kaimas*). *G. Gaupšo nuotrauka, 2019 m.*

Žūru | ka pavalka ligi kraujė nufrini visa árklæ kãkla || (*Budraičiai*) ~ Žiūriu, kad pavalkai iki kraujo nutryne visą arklio kaklą.

Peĩlis – vienašmenis

pjovimo įrankis su kotu ir geležte. Visas jo ilgis 26 cm, geležties ilgis 20 cm, koto ilgis 15 cm, įkotės plotis 1 cm, geležtės galo plotis 2,5 cm (*savininkas M. Švarcas, Norkių kaimas*). S. Kundrotienės nuotrauka, 2018 m.

mūna tāta kap_smeĩgdava peĩli |
ta_tĩsæ patáiki_dava kæũle_ĩ_šĩrdi ||
su_túoku_ĩlgu peĩļu gālĩ greĩta_ĩ
kæũli nu_smeĩkti || (*Norkiai*) ~ Mano
tètė kaip smeĩgdavo peilį, tai tiesiai
pataikydavo kiaulei į širdį. Su tokiu
ilgu peiliu gali greitai nusmeigti
kiaulę.

Piniginė

[pařtmonas (l. portmonetka)] – nedidelis dėklas pinigams laikyti ar neštis. Jos ilgis 23 cm, aukštis – 14 cm, storis – 1,5 cm, užlenkimas – 8 cm (*savininkė S. Teresienė, Kelmė*). *S. Burbienės nuotrauka, 2019 m.*

bepìgu tám | kinuõ pařtmuonc pílnc pìniņgũ | ta_gál pířkti_kaũ_širdis geĩd || uot_šlidus dáikc ír tas_pìniņks | nie_nəpajuñti | kap_nelĩkt partmañũki || (*Kelmė*) ~ Bepigu tam, kieno piniginė pilna pinigų, tai gali pirkti ką širdis geidžia. O slidus daiktas yra tas pinigas, nė nepajunti, kaip nelieka piniginėje.

Pintinė [krāpšas] – iš plėšų pintas krepšys. Pintinės aukštis be lanko 14 cm, lanko aukštis nuo pintinės viršaus 15 cm, lanko ilgis 45 cm (savininkė S. Teresienė, Kelmė). S. Burbienės nuotrauka, 2019 m.

puo_litaūs miški ti(g)_grību p̄ridīga | kėlus krāpšus pařvilkaų ||
 šīmet būva baīsae dau(g)_grību | žmúonis iš miška krāpšas vilka || tų
 nesiválkuok | ūuo_aik p̄inti krāpša || (Kelmė) ~ Po lietaus miške tiek grybų
 pridugo, kelias pintines parvilkau. Šiomet buvo labai daug grybų, žmonės
 iš miško pintinėmis vilko. Tu nesivalikiok, o eik pinti pintinės.

Pintinėlė [karzinka (rus. корзина)] – iš pušinių plėšų

šachmatiniu pynimu pintas krepšelis. Jo aukštis – 20 cm, ilgis 40 cm, plotis – 24 cm. Muziejui pintinėlę dovanavo Simonas Lebedevas iš Aunuvėnų kaimo (*savininkas Kelmės krašto muziejaus padalinys Šaukėnų kraštotyros muziejus, nr. 154 GEK10115*). *E. Stankaus nuotrauka, 2019 m.*

gaspadinė pañneši iš suodna pılna kařziřjka ūuobuľiř || (*Šaukėnai*) ~
Šeimninėkė parnešė iš sodo pilną pintinėlę obuolių.

Pipirmalė – prietaisas pipirams malti. Medinė, taurelės formos pipirinė, kurios vidus išskobtas, prikalta rauplėta skarda ir padarytos skylutės pipirams išbyrėti. Grūstuvėlis cilindro formos, jo apačia apkalta rauplėta skarda. Viršuje išdrožta apvali plokščia rankenėlė (*savininkas L. Tamulevičius, Nemakščiai*). *G. Gaupšo nuotrauka, 2019 m.*

aš_su_pj_auš_tir_su_miėsa | uuo_tù | sus_ji_išk_uo_jes_pip_i_r_i_ni | sum_álk_pip_i_r_us || (*Nemakščiai*) ~ Aš supjaustysiu mėšą, o tu, susiieškojęs pipirmalę, sumalk pipirus.

Pjaustỹklė [liódė (vok. dial. lôd)] – oblinis prietaisas

raugiamiems kopūstams smulkinti. Pagamintas iš medžio. Lovelio viduje įmontuoti trys geležiniai peiliai. Šonų paaukštėjime abiejose pusėse išpjauti grioveliai, į kuriuos įtvirtinta medinė dėžutė be dugno, į kurią dedamas kopūstas ir susmulkinamas stumdant dėžutę lovelio grioveliais pirmyn ir atgal (*Burbaičių kaimas*). S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.

kàda nētūrėjæų lúodĩs | kuopũrstus su raĩkũms šæškavúodavaũ ||
(*Burbaičiai*) ~ Kada neturėjau pjaustyklės, kopūstus su rankomis smulkindavau.

Pjaustytuvas [čečkárnė (l. czeškarnia)] – prietaisas burokų lapams pjaustyti. Jį sudaro pailgas keturkampis lovelis su trimis kojomis. Prie lovelio galo pritvirtintas dalgis su rankena (*savininkė V. Kalasinskienė, Pašilės kaimas*). V. Švėgždienės nuotrauka, 2019 m.

tu dāba tūri su čaškārne pjāuštītī ruņķuļu lāpus || mūn da reik su čaškārne aiťi čaškavūotī bruōku lāpus || (*Pašilē*) ~ Tu dabar turi su pjaustytyvu pjaustyti runkelių lapus. Man dar reikia su pjaustytyvu pjaustyti burokų lapus.

Pjāutuvas

– senovinis ģrankis ģavams pjauti, kurģ sudaro rankena ir puslankiu iřlenkta geleřtis. Pjautuvo ilģis 30 cm, plotis – 15 cm (*savininkas A. Gudmonas, Kelmē*). *S. Burbinēš nuotrauka, 2019 m.*

mūna tievā da acimen tuš laikus kāda pģāudava jāvus su pģjāutuvas || mūna vīrs vīšus mīřus da pāc su pģjāutuvu nusģpģāun || (*Kelmē*) ~ Mano tēvai dar atsģmena tuos laikus kada pģaudavo javus su pģautuvais. Mano vyras visus mieřius dar pats su pģautuvu nusģpģauna.

Plaktukas [kūjùkas] – prietaisas dalgiui kalti. Plaktuko

galvutė užmauta ant medinio koto. Vienas galvutės galas plokščias, antras nusklembtais šonais ir užapvalinta viršūne. Medinis kotas užapvalintomis briaunomis. Kad galvutė tvirtai laikytųsi, kote įkaltas kiaurymės skersmens dydžio metalinis pleištukas (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*).

A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2018 m.

mùna vùsì nagã ĩr pajũdĩ | dĩrbdams tãĳkã su_kujùku nusìmušu ||
 vãkar | kãldams daĳgi | su_kujùku nusìmušãu nãgus | uštãt anĩ ĩ_jũdĩ ||
 (*Laugiriškiai*) ~ Mano visi nagai yra pajuodę, dirbdamas tankiai su plaktuku nusimušu. Vakar, kaldamas dalgį, su plaktuku nusimušau nagus, uštat jie ir juodi.

Plūdė – vandens paviršiuje išsilaikantis daiktas, kabinamas iš tinklo. Plūdės apvalios, pailgos, pagamintos iš beržo tošies, apvyniotos virvelėmis. Dešimt plūdžių suverta ant virvės. Jos buvo naudojamos nedidelio tinklo viršutinei daliai išlaikyti vandens paviršiuje (*savininkas L. Tamulevičius, Nemakščiai*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2019 m.

prūda pakraštiē būva plūdes | uo_tīņkla nesīmātī || (*Nemakščiai*) ~
 Tvenkinio pakraštyje buvo plūdės, o tinklo nesimatė.

Plūgas

– geležinis padargas žemei įdirbti. Jo dalys: gražulas, noragas, verstuvė, pavažos, rankenos, reguliatorius. Žemę verčia tik į vieną pusę. Senieji plūgai – kalvio darbo (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*).

A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2018 m.

bepìgu | ka_dàba tųram árkli i_plūga | nereik su_lúopæta žẽmìs skvarbítì || (*Laugiriškiai*) ~ Bepigu, kad dabar turime arklį ir plūgą, nereikia su kastuvu žemės skvarbyti.

Portfelis – medinė dėžutė knygoms nešioti, sukalta iš medinių lentelių su odine rankenėle viršuje ir dviem metaliniais kobinukais šonuose. Jos ilgis 31 cm, plotis – 21 cm, aukštis – 10 cm (*savininkė J. Viržintienė, Budraičių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2019 m.

vaĩks da_mãžas | uuo_túoki suñku púořveli túr teĩpĩti jĩ_muokĩkla ||
(Budraičiai) ~ Vaikas dar mažas, o tokį sunkų portfelį turi tempti į mokyklą.

Priekālas [priekālas] – geležinis stovas metalui kalti. Priekinė metalui lenkti skirta priekalo dalis, vadinama ragu. Po rago eina laiptelis – šiek tiek žemesnė priekalo dalis negu pagrindinė jo plokštuma. Padėjus ant laiptelio krašto lengvai nukertama nereikalinga metalo dalis. Pagrindinė priekalo dalis yra plokštuma suapvalintais kraštais, ant jos kalamas metalas. Pagrindinėje plokštumoje yra dvi skylutės: dažniausiai viena apvali, o kita – keturkampė. Skylutės leidžia į priekalą įtaisyti įvairiausius pagalbinius įrankius, kuriais galima formuoti apdirbamą metalą (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2018 m.

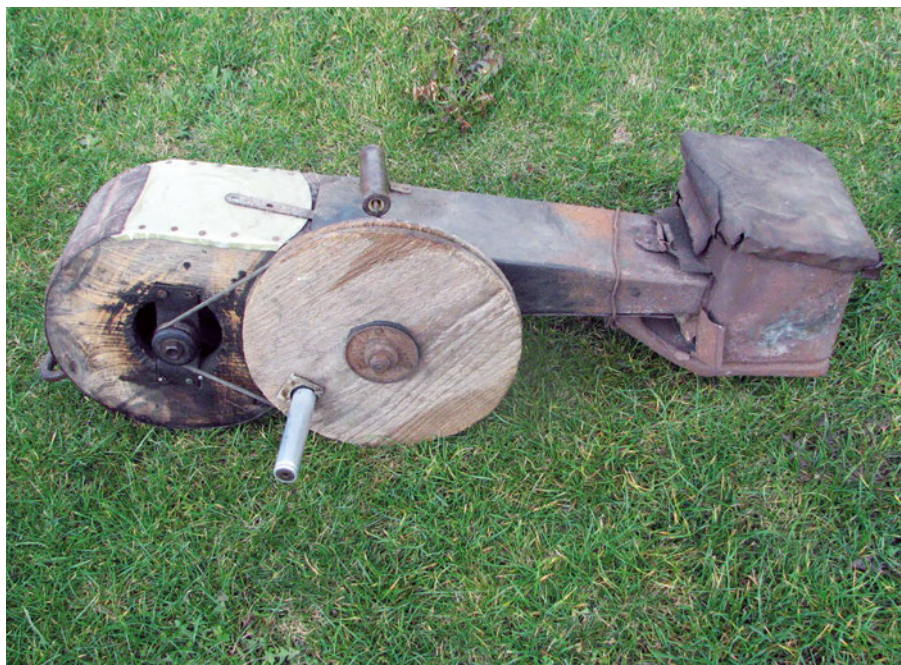
maža v̄inis t̄asul̄iņkusi | reik̄ tiḡ b̄iški pat̄išinti su kūju | padiejus an̄ p̄rikā'la || (*Laugiriškiai*) ~ Mažai vinis sulinkusi, reikia tik truputį patiesinti su kūju, padėjus ant priekalo.

Primusas – įrankis kiaulėms svilinti. Priekinė dalis padaryta iš skardos. Joje kūrendavo smulkiai suskaldytas kaladėles, kurias įdėdavo pro atverčiamas dureles. Priekio gale grotelės dūmams ir liepsnai išeiti. Įrankio šone, ties viduriu, pritaisytas medinis ratas su skylutėmis bei medine rankena. Ratas odiniu diržu sujungtas su krumpliaračiu, įtaisytu užpakalinėje dalyje. Sukant ratą oras pučiamas į priekinę dalį. Užpakalinė įrankio dalis apskritimo formos. Šonai mediniai, viršus ir apačia apkalti skarda. Įrankio viršutinėje dalyje, ties viduriu, pritaisyta medinė rankena (*savininkas L. Tamulevičius, Nemakščiai*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2019 m.

màs vīsadà kãũles švìlindavuom su šæudãš | uuo vãkar susĩec
pĩerma šĩki pažíçuojæ þrĩmusa | búš daũ(g) ģreiçæũ || tu su þrĩmusu
nušvìlĩnk kãũle | uuo àš išravĩdavúosu || (*Nemakščiai*) ~ Mes visada kiaules
svilindavome su šiaudais, o vakar kaimynas pirmą sykį paskolino primusą,
bus daug greičiau. Tu su primusu nusvilink kiaulę, o aš išdarinėsiu.

Puodukas [krūziukas (rus. кружка)] – geriamasis indelis

(ppr. su ąsele) (savininkė M. Švarcienė, Norkių kaimas). S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.

patrauk kružūka nu stā'la krāšta | da_su_alkūrne numėsi || anās čišas arbāta gārdavom iš_kružūku || (Norkiai) ~ Patrauk puoduką nuo stalo krašto, dar su alkūne numesi. Senais laikais arbatą gerdavome iš puodukų.

Pūsbernis –

prietaisas, skirtas lentai prilaikyti prie varstoto. Pusbernį sudaro vertikali lenta su 25 išpjovomis, įtvirtinta į keturkampį pagrindą. Lentos viduryje pritvirtinta lentutė, kuri prilaiiko į išpjovą įstatytą lentos galą (*savininkas L. Tamulevičius, Nemakščiai*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2019 m.

tirk_mėdžu prisikirtā | ta_dabà
prisipjėusi læntū | nuvėžis
anūs i kartuōka i galiesi ablūrti
prilaidams su pūzbeŋu ||
(*Nemakščiai*) ~ Tiek medžių
prisikirtai, tai dabar prisipjausi
lentų, nuvežęs juos į lentpjūvę ir
galėsi obliuoti prilaiydamas su
pusberniu.

Pùspūris – pusės pūro saikas, t. y. javų matas, lygus 12 gorčių.

Padarytas iš kampuose suleistų lentelių su dviem medinėm rankenom.

Dugnas vinimis prikaltas prie šonų. Puspūrio viršus ir apačia – 37 cm,

aukštis – 35 cm (*savininkas L. Tamulevičius, Nemakščiai*). *A. Jankausko (Jankaus)*

nuotrauka, 2019 m.

þri_truobūds pasisėjæų pùspuri búolbu | ka_nereĩktu tuolì åĩte i_laũka pasĩkåstì || (*Nemakščiai*) ~ Prie trobos pasisėjau puspūrį bulvių, kad nereikėtų toli eiti į lauką pasikasti.

Pussaĩkis [pùsgorčius (rus. гарнец)] – skysčių ar biralų matas

arti pusantro litro. Šio aliuminio, puoduko pavidalo indo aukštis 16 cm, plotis – 9 cm (*savininkas A. Gudmonas, Kelmė*). *S. Burbienės nuotrauka, 2019 m.*

mažã· tũru pinigũ | tik_pũzguořci ũuobũlũ už_anũs tãnupirksũ ||
(*Kelmė*) ~ Mažai turiu pinigų, tik pussaikį obuolių už juos nupirksiu.

Pustỹklė [bùdė] – įrankis atšipusiems dalgio ašmenims

pustyti. Senovėje pustyklės buvo daromos iš medžio, dažniausiai iš ąžuolo, o nuo XIX a. antrosios pusės paplito fabrikinės gamybos (*savininkas*

P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas). A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2018 m.

baĩsær kĩa žuoliė | ka_baĩgu i_budĩki suĩrĩĩti | bæpuĩtĩdams dalgi ||
(*Laugiriškiai*) ~ Labai kieta žolė, baigiu ir pustyklę sutrinti, pustydamas dalgį.

Raņkena [klémka

(l. klamka)] – metalinė, apvali, su kotu, prakišamu pro plyšį duryse rankena (*savininkas A. Jankauskas (Jankus), Kelmė*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2019 m.

kātin̄c su_kúojæ jùdina | jùdina
klémka i_atidāri kūknis dūræs ||
prikalk dūfu klémka | kuol_vīsai
neiškrita | ūo_klædarujæs ||
(*Kelmė*) ~ Katinas su koja judino,
judino rankenā ir atidarē virtuvēs
duris. Prikalk durų rankenā, kol
visai neiškrito, o kledaruoja.

Rankinukas [ridikiūlis (rus. ридикюль)] – nedidelis

rankoje nešiojamas moterų krepšelis smulkiems asmeniniams daiktams. Rankinukas rudos spalvos, trapecijos formos, su iš odos juostelių supintomis rankenomis ir užsegimu viršuje (*savininkė J. Viržintienė, Budraičių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2019 m.

ka_galīetu | àna vīsa sàva givēnīma susīdīetu īī_rīdīkūli || veizīek | àna viēl su_nauju_rīdīkūlū atēje šaēndīn īī_bažnīči || (*Budraičiai*) ~ Kad galētu, ji visą savo gyvenimą susidētu į rankinuką. Žiūrėk, ji vėl su nauju rankinuku šiandien atėjo į bažnyčią.

Rankšluostinė [abrūsinė < abrūsas (brus. о́брыс)] –

įtaisas rankšluosčiui pakabinti. Įtaisas sudarytas iš dviejų kojelių ir tarp jų įtaisyto velenėlio. Kojelės sujungtos su ornamentais puošta priekine lentele. Rankšluostinės viršuje (frontanelyje), centre, yra kiaurapjūvis pusapskritimis. Pusapskritimio viduryje ir kampuose – po profiliuotą tekintą bokštelį. Rankšluostinė dažyta šviesiai ruda spalva. Jos ilgis 36 cm, aukštis – 27 cm, kojų ilgis – 16 cm. Rankšluostinę muziejui dovanojęs Stasys Gajauskas (*savininkas Kelmės krašto muziejaus padalinys Šaukėnų kraštotyros muziejus, Š-68/10029*). A. Meškienės nuotrauka, 2019 m.

tas_abrūsas par_pràsc tuokãe gražãe abrūšine || i_kaz_galieje pakabinti tūoki puřvina škuřli i_abrūšini || (*Šaukėnai*) ~ Tas rankšluostis per prastas tokiai gražiai rankšluostinei. Ir kas galėjo pakabinti tokį purviną skudurą į rankšluostinę.

Raņkšluostis [abrūsas (brus. обрѹс)] – pailgas, siauras

audeklo gabalas rankoms, veidui ir kūnui šluostyti. Iki XX a. vidurio vyravo namuose austi rankšluosčiai. Senieji – lininiai, vėliau – lino ir medvilnės. Rankšluosčių paskirtis buvo dvejopa: rankoms, veidui, kūnui šluostytis ir dekoratyvinė. Dekoratyviniai rankšluosčiai buvo kabinami rankšluostinėse patalpai papuošti. Vyrauja keturnyčiai rankšluosčiai. Rankšluosčių galai dažnai užausti raudonos spalvos siūlais. XX a. rankšluosčiai buvo puošiami nériniais ir/arba kutais

(savaininkė O. Butvilienė, *Kelmė*). S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.

vìsì abrūsa puřvini | nīēr su kum nie burnuōs nusišlúštiti ||
næsudíejæ abrūsu i šíepa | ūuo tap i mīeta visur puo keřčas ||

(*Kelmė*) ~ Visi rankšluosčiai purvini, nėra su kuo nei burnos nusišluostyti.

Nesudėjai rankšluosčių į spintą, o taip ir mėtai visur po kampus.

Rašalinė – nedidelis indelis rašalui. Rusvos spalvos, pailgos formos rašalinės centre yra ritinio formos apskritimas rašalui; jis pritvirtintas prie dviejų tarpusavyje sujungtų ragų. Sujungimo apačioje padarytas stovas. Rašalinės ilgis – 32 cm, skersmuo – 5 cm (*savininkė J. Viržintienė, Budraičių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2019 m.

añc miřkĩ kuotėli ĩi_rašalĩni ĩi_skubĩedams rãřĩ || (*Budraičiai*) ~ Jis mirkė kotelį į rašalinę ir skubėdamas rašė.

Ratėlis [kalvarātas

(l. kołowrót)] – medinis, koja minamas verpimo prietaisas. Susideda iš ritės siūlams, ją gaubiančių sparnų (šakučių, žirklių), ratelio rato, krėslo, paminos (ją verpėja mina ir taip suka ratą), trijų kojų. Verpiant rateliu, pluošto kuodelis tvirtinamas prie prieverpstės. Mindama ratelį koja, verpėja kaire ranka peša iš kuodelio verpalą, o dešine jį prilaikydama lygina siūlą, nutaiko siūlo storumą ir leidžia jį į ritę. Verpimo ratelius darydavo iš uosio, liepos, alksnio medienos vietiniai meistrai. Verpimas buvo moterų darbas, verpta žiemos mėnesiais, po visų derliaus nuėmimo darbų (*savininkė O. Butvilienė, Kelmė.*) S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.

mūna bāba par_dinū: dīnas prasiedėdava p̄ri_kalvarāta || (*Kelmė*) ~ Mano senelė per dienų dienas prasėdėdavo prie ratelio.

ī_dabà da_veĩpam su_kalvarātu | par_dīna špūli p̄riveĩpsī | ka_niėkur neĩsī || (*Kražiai*) ~ Ir dabar dar verpiame su rateliu, per dieną ritę priverpsi, kai niekur neisi.

Rēplēs [apcūgos (l. obcęgi, brus. обцуги)] – įrankis vinims traukti, kaitinamai geležiai ir kt. suimti (*savininkas V. Urbonavičius, Kelmė*).

S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.

tap_štīpṛæ sukáltas vīnæs | ka_su_apcūgums vuoz_gál ištráukti ||
 čæ_tap_ūžvēršta | ka_galīes acūkti tik_su_apcūgums || (*Kelmė*) ~

Taip stipriai sukaltos vinys, kad su replėmis vos galima ištraukti. Čia taip užveržta, kad galės atsukti tik su replėmis.

Rėtis – indas su tinkleliu birioms medžiagoms sijoti. Rėtis medinis, apskritos formos, šonai padaryti iš plonos sulenktos medienos. Dugnas pintas kvadrateliais iš medinių plėšų ir su viela įtvirtintas tarp dviejų medinių lankelių (*savininkė J. Viržintienė, Budraičių kaimas*). G. Gaupšo nuotrauka, 2019 m.

miltuse ėr gumulūku | reik anūs musiet pąrsijuoti par tąjku riėti ||
 bįški su rėčėu prasisijuojaę ruģū ė isikąpsu šveñčums dūnas ||
 (*Budraičiai*) ~ Miltuose yra gumuliukų, reikia juos turbūt persijoti per tankų rėtį. Truputį su rėčiu prasisijojau rugių ir išsikepsiu šventėms duonas.

Rĩmbas

[bizūnas (brus. бизун l. bizun)] – specialiai vytas trumpu kotu botagas. Rim̃bą sudaro botkotis ir pasaitas. Pasaitas dingęs. Kotas medinis apvalus. Botkočio viršutinė dalis suveržta šikšnele (*savininkė J. Viržintienė, Budraičių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2019 m.

puõnc tap_nùplakì kùmeti su_bizūnu | ka_tàs vuoz_bæpãje ||
næpaklùšñus tárnus puõnc išvanúoje su_bizūnu | þrigrasìna | ka_tilíetu ||
(*Budraičiai*) ~ Ponas taip nuplakė kumetį su rimbu, kas tas vos paėjo.
Nepaklusnius tarnus ponas išvanojo su rimbu, prigrasino, kad tylėtų.

Ritė

[špūlē (l. szpula)] – ratelio dalis, į kurią vyniojasi verpiamasis siūlas (savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas). A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2018 m.

viņuōs špurliēs šūlu nēuštāka | da_reīks ī_añtra p_riveřpti ||
(Laugiriškiai) ~ Vienos ritės siūlų neužteko, dar reikės ir antrą priverpti.

Rōgės [šlājos] – pavažomis šliaužianti žiemos kelio važiuoklė kuria dažniausiai naudojamos miškui, malkoms vežti. Svarbiausia jų detalė – pavažos, turinčios geležinius apkaustus (*Liolių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2018 m.

šīmet bevėik nēbūva snīga ī nereikīejī nie šlāju iš padāngas trāukti || dabā su šlājums neišvažūsī | uuo ģr baīsē dīdelīs paleidīms || (*Lioliai*) ~ Šīmet beveik nebuvo sniego ir nereikėjo nei rogių iš pašiūrės traukti. Dabar su rogėmis neišvažiuosi, o labai didelis potvynis.

Rogūtės [rogikės] – maža pasivažinėjimo priemonė, šliaužianti

pavažomis. Namų darbo medinių rogučių apatinėje dalyje pavažos, apkaustytos metalu, užlenktos į viršų ir sutvirtintos skersiniu (*savininkė*

L. Teresiūtė, Šarkių kaimas). L. Teresiūtės nuotrauka, 2019 m.

màs vaikā: tujæũ çũbdavuo^m ruogĩkes i liẽgdavuo^m u^ž ravũka i atkrãnti va^žĩnietis nu kãlⁿa || (*Šarkiai*) ~ Mes vaikai tuojau čiupdavome rogutės ir lėkdavome už griovio į atkrantę va^žinėtis nuo kalno.

Rōžinis [rožaņčius

(l. rōžaniec)] – vērinys iš tam tikro skaičiaus karoliukų kalbamoms maldoms skaičiuoti (*savininkė O. Jocienė, Norkių kaimas*). S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.

kik_āt̃mæņū | mūna bā'ba
siedīedava lúovuo i_par_dīnas
kalbīedava ruožaņču || (*Norkiai*) ~
Kiek atsimenu, mano senele
sédédavo lovoje ir per dienu dienas
kalbédavo rožančiū.

mat_véln̄c su_šāke ruoraņči
īřka || (*Vaiguva*) ~ Mat velnias su
šāke rožinio ieško (sakoma apie
neaiškios kilmės garsus, triukšmą).

Rūsỹs [sklėpas (l. sklep)] – gerai įrengta atskira patalpa.

Mūrinėmis sienomis rūšys įrengtas 1928 m. Tado Bytauto Adošiškės dvare. Statinys stačiakampis, pailgas. Priekyje įrengtas įėjimas su dvivėrėmis durimis (*savininkas Kavaliauskas, Adošiškės kaimas*). S. Kundrotienės nuotrauka, 2018 m.

šįmet baĩsæ mãži użãuga bruõka | ka_pùsi šklæpa teþridiejæu ||
ruņkuļus sumesk i_šklæpa | ka_par_nãkti nepašãltu || (*Adošiškė*) ~ Šiomet
labai maži užaugo burokai, kad vos pusę rūšio pridėjau. Runkelius sumesk
į rūšį, kad per naktį nepašaltų.

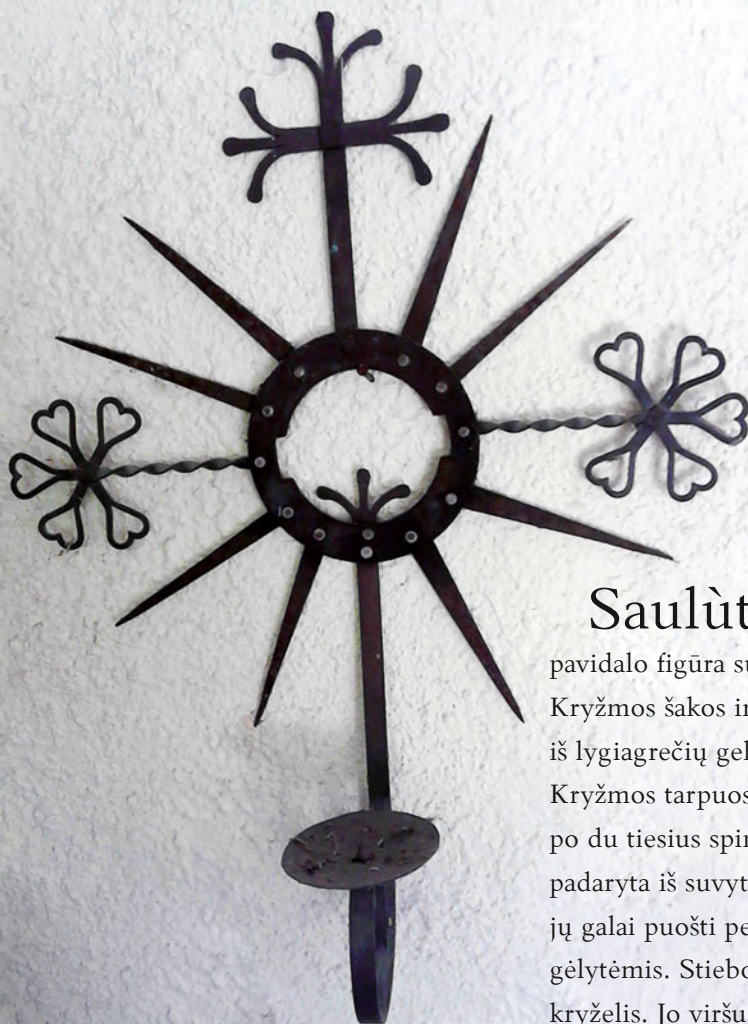

Saikas [gōrčius (rus. гарнец)] – skysčių ar biralų matas arti trijų litrų. Tai aliumininis, puoduko pavidalo indas su ąsa (*savininkas Budraitis, Žvilgių kaimas*). S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.

šėn̄din tūrguī nēbūva pīrkīma | tēpaīdavēu vuos_kēlūs guōīčūs
 ūobuīlū: || (*Žvilgiai*) ~ Šiandien turguje nebuvo pirkimo, pardaviau vos kelis saikus obuolių.

Saulutė – skritulio

pavidalo figūra su apskritimu centre.

Kryžmos šakos ir stiebas sudaryti iš lygiagrečių geležies juostų.

Kryžmos tarpuose yra komponuota

po du tiesius spindulius. Kryžma padaryta iš suvytų geležies juostų,

jų galai puošti penkialapėmis

gėlytėmis. Stiebo viršų puošia

kryželis. Jo viršus ir kryžmos

išsišakoja į tris dalis (*savininkas*

V. Urbonavičius, Kelmė). *S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.*

atėik pažūrėti | kúoki grāži

sauliki múrsa suoduōs káľvis

nùkali || (*Kelmė*) ~ Ateik pažiūrėti,

kokią gražią saulutę mūsų kaimo

kalvis nukalė.

Sémtuvė

– įrankis biralams semti. Medinė semtuvė išskobta iš vieno medžio gabalo kartu su kotu. Galva suapvalinta, kotas apvalus, tiesus. Semtuvės kraštai paaukštinti (*savininkas Kelmės krašto muziejus GEK 15*). R. Servos *nuotrauka, 2019 m.*

paiĩmk sémtuvi | súsémk nu žėmĩs āvižas i_nunėšk i_stalda vištums ||
 nusémk kėlės sémtuves mĩžu | ūuo_nėužriši maĩša ||(*Kelmė*) ~ Paimk
 semtuvę, susemk nuo žemės avižas ir nunešk į tvartą vištoms. Nusemk
 kelias semtuves miežių, o neužriši maišo.

Sėtuvė

– pintas indas sėjamiems grūdams supilti. Sėtuvė nupinta iš plėšų ir karklo vytelių. Apvali, į viršų platėjanti sėtuvė, einant į laukus buvo apjuosoma virve ir kabinama ant peties ar kaklo (*savininkas J. Alūza, Daugėliškės kaimas*). S. Kundrotienės nuotrauka, 2018 m.

añc ta**b**_grei**t**a: s**ie** | ka_àš vuo(s)_š**p**ieju p**il**t**i** gr**u**dus **i**_s**ie**t**u**vi ||
(*Daugėliškė*) ~ Jis taip greitai sėja, kad aš vos spėju pilti grūdus į sėtuvę.

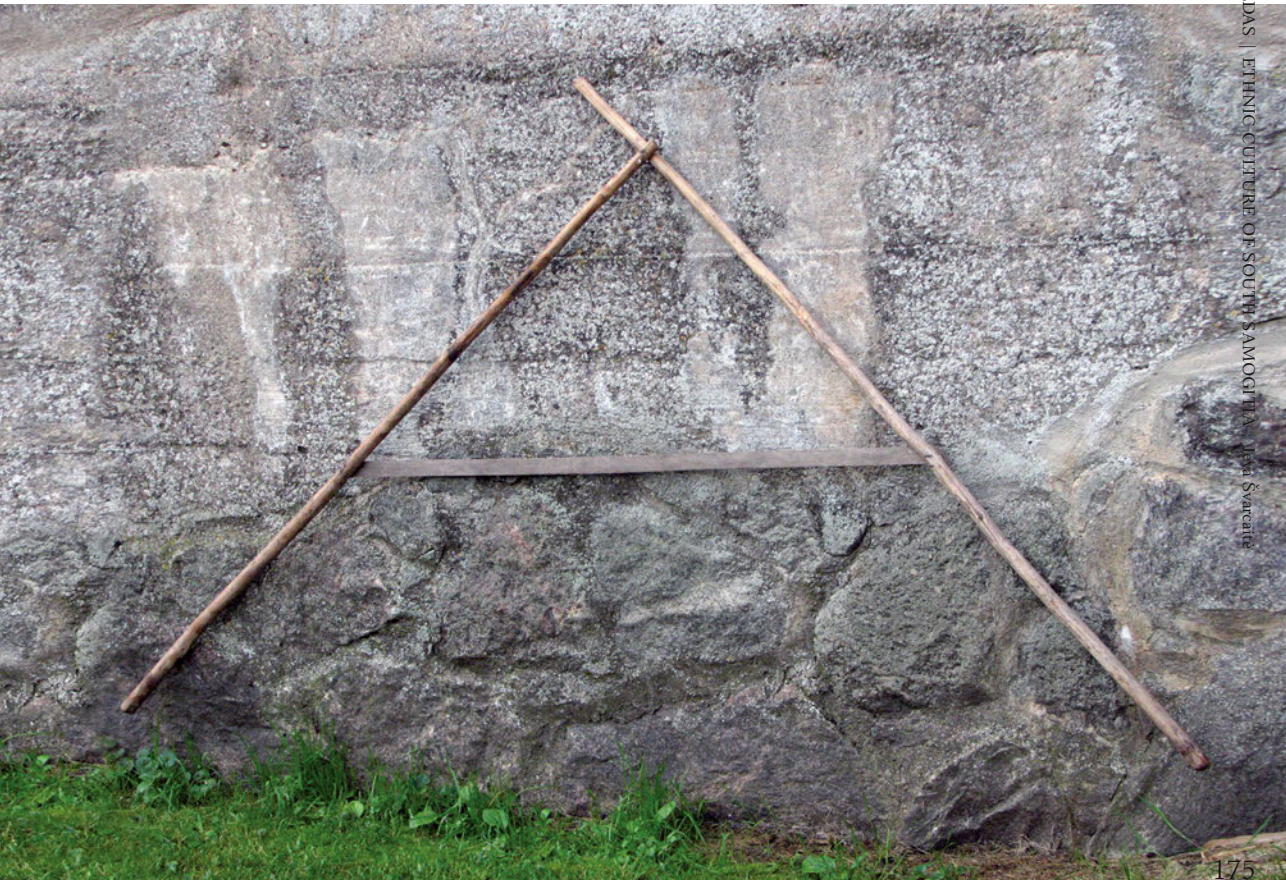

Sieksnis – dvišakas įrankis žemės ilgiui (2,13 m) matuoti.

Sieksnio kojų ilgis 1,5 m ir 1,4 m, skersinio ilgis 1,3 m (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2019 m.

susijūškúok síkšni i_pamierúrk už_stařda vřsa žēmřs pluotùka || diel_kelũ
síkšnu žēmřs turiejũ susipĩkti vřsa pamĩlijũ || (*Laugiriškiai*) ~ Susiieškok
sieksnį ir pamatuok už tvarto visą žemės plotelį. Dėl kelių sieksnių žemės
turėjo susipykti visa giminė.

Sietynas [liustrà] – penkių šakų šviestuvas. Jo pagrindas –

vežimo ratas su 10 stipinų, prie kas antro stipino pritvirtinta lempa (iš viso 5). Ratas su lempomis grandine pritvirtintas prie lubų (*savininkė L. Teresiūtė, Šarkių kaimas*). L. Teresiūtės nuotrauka, 2019 m.

tap ĺūstra švīt tīsæ ĺ àkæs | ka_visái niēka nàgælū matítī || vīsa vākara
sīedu truobuõ | ĺ_tig_dāba pamačæu | ka_tava nauĵi ĺūstra || (*Šarkiai*) ~
Taip sietynas šviečia tiesiai ĺ akis, kad visai nieko negaliu matyti.

Visą vakarą sėdžiu troboje, ir tik dabar pamačiau, kad tavo naujas sietynas.

Siuvamóji mašinà – mašina, kuria siuvami aprangos

ir kai kurie kiti gaminiai. Siuvamosios mašinos aukštis 27 cm, plotis – 23,5 cm, ilgis – 40 cm, ji turi rankinę pavarą ir šaudyklę, pastatoma ant stalo. Mašinos skriemulio skersmuo 14 cm, jį suka mechanizmas su rankenėle. Liemenyje pritvirtintas geltono metalo „Singer“ įmonės ženklas su siuvimo mašinos šaudykle bei dviem sukryžiuotom adatom ir su užrašu: THE SINGER MANF. CO. Mašinos gale yra stalčiukas. Mašina uždengiama gaubtu (*savininkė M. Švarcienė, Norkių kaimas*). *S. Kundrotienės nuotrauka, 2018 m.*

kuo_čè vaĩkštĩ šĩdama su_raĩkũms | tũru bã'bas šũvama mãšĩna
ĩ_ačũrlĩesũ taũ tàva druobũli || (*Norkiai*) ~ Ko čia vargsti siũdama su
rankomis, turiu senelės siuvamąją mašĩnà ir atsiũsiu tą tavo paklodę.

Skaitytūvai [skaitliūkai] – senovinis skaičiavimo įrankis.

Jį sudaro mediniai stačiakampio formos rėmai, jų šoninių lentelių viršutinėje dalyje įstatyta 11 metalinių virbų, ant kurių suverti 104 mediniai skridinėliai (*savininkas A. Gudmonas, Kelmė*). *G. Gaupšo nuotrauka, 2019 m.*

añc kũžna dīna nu_rīta lig_vākara táuškindava ii_táuškindava tu(s)_sàva skaiŕlũkus || (*Kelmė*) ~ Jis kiekvieną dieną nuo ryto ligi vakaro tauškindavo ir tauškindavo tuos savo skaitytuvus.

Skiētas – staklių dalis, į kurį suveriami metmenys ir kuriuo primušami ataudai. Sudarytas iš daugelio plonų vienodais tarpais išdėstytų dantelių, įtvirtintų tarp dviejų medinių lentelių. Skietas parenkamas pagal norimo austi audeklo plotį. Skieto retumą ar tankumą žymi skieto posmų skaičius. Retas skietas buvo naudojamas audžiant storesnius audinius, tankesnis – labai plonus (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*). S. Kundrotienės nuotrauka, 2018 m.

tūru da_vínus líčnus škítus |
gâlu táu_pardútį || (*Laugiriškiai*) ~
Turiu dar vienus atliekamus skietus,
galiu tau parduoti.

Skliùtas

– kirvis plačiais ašmenimis rąstams tašyti. Jo galva su įmova kotui yra 35 cm ilgio ir 21 cm pločio. Ašmenys nežymiai lenkti viršutinio smaigalio kryptimi, nusklembti ir užaštrinti iš vienos pusės (savininkė J. Viržintienė, Budraičių kaimas). A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2019 m.

tus rañctus | katrus sutašė su šklutu | padėk ii pašali |
 ka kuoks vežims uškluvis napvirstu || vākar pařsivežęu ciėla vežima
 nėtařtu rañctu | galėsi šañdin su šklutu tařti || (Budraičiai) ~ Tuos rąstus,
 kuriuos sutašei su skliutu, padėk į pašalį, kad koks vežimas užkliuvęs
 neapvirstų. Vakar parsivežiau pilną vežimą netašytų rąstų, galėsi šiandien
 su skliutu tašyti.

Skriemulỹs [stričkà (plg. vok. dial. tritz, l. tryza)] –

skridinukas nytims parišti (*savininkas P. Jankauskas Laugiriškių, kaimas*).

S. Kundrotienės nuotrauka, 2018 m.

a_næmatã | ka_nĩču štričkà nesĩsuk | pataisĩk || (*Laugiriškiai*) ~ Ar nematai, kad nyčių skriemulys nesisuka, pataisyk.

Skriestūvas [cirkelis (vok. Zirkel)] – įrankis apskritimui

nubrėžti, įvairioms atkarpoms matuoti. Jį sudaro du vienodo dydžio 31–52 cm ilgio pagaliukai ar lentelės. Abiejose kojelėse išgręžiama eilė skyliųčių arba prikalinėjama vinučių. Sujungiamas odos arba metaline juostele. Naudojamas medžio apdirbimo darbuose (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2018 m.

už_gãra čvãrtka tãta bŭva nusipĩrkĩs dĩdeli cĩrkeli i_laĩki pasidĩejĩs pĩri_varstuõta || su_raĩka aũ_gerãũ nubrĩeũ kap_tũ su_cĩrkelũ || (*Laugiriškiai*)
 ~ Už 25 litus tėtė buvo nusipirkęs didelį skriestuvą ir laikė pasidėjęs prie darbatalio. Su ranka aš tiesiau nubrėžiu negu tu su skriestuvu.

Skrynià [skrỹnė, skrynė (brus. скрыня, l. skrzynia)] – dėžė audiniams, drabužiams ar kam kitam laikyti. Skrynios antvožas lygus (*savininkė O. Bagavičienė, Kalniškių kaimas*). *S. Kundrotienės nuotrauka, 2018 m.*

maĩtĩ atvažãva su_pĩlna pãsuogine škrĩnã || pas_anuõs pĩlnas škrĩnãs kraĩtĩ pĩkĩrãutas || (*Kalniškiai*) ~ Marti atvažiavo su pilna kraitine skrynia. Jos pilnos skrynios kraičio prikrautos.

Slėgtuvai [slāstai, sklāstai] – prietaisas sūriams spausti.

Tai dvi lentelės, viename gale sujungtos vyriais, o kitame – metaliniu sraigtu. Į tokį prietaisą paprastai dedamas trikampis sūrmaišis: smiliajame gale slėgtuvai suformuoja plonesnį, o plačiajame storesnį sūrį (*savininkė A. Miliauskienė, Dubėnų kaimas*). *J. Miliauskienės nuotrauka, 2018 m.*

jæu_musiet išvařvieji išrugas iš_sūrį | galies išĩrĩti iš_sklāstu ||
 (*Dubėnai*) ~ Jau turbūt išvařvėjo iš sūrio išrūgos, galės išimti iš slėgtuvų.
 sūrįs da_tebiēr slāstusį || (*Kelmė*) ~ Sūris dar tebėra slėgtuvuose.

Smuikas – keturių stygų muzikos instrumentas, traukiamas stryku. Smuikas turi galvutę su užraitu ir šoninius varžiklius stygomis įtempti, apvalinai įliemenuotą ovalo formos korpusą, siaurą kaklelį, postygį be padalų ir keturias stygas. Pagamintas apie 1836 m. Vokietijoje (savininkas Saliamonavičius, kilęs iš Skaudvilų kaimo, dabar gyvenantis Paprūdžių kaime).

A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2019 m.

músa kapèljjuo añc grãjije ii_su_smuíka | ii_su_akaŕdijjuõnu ||
(Paprūdžiai) ~ Mūsų kapeloje jis grojo ir su smuiku, ir su akordeonu.

Spąstai

[slāstai, sklāstai] – įtaisas graužikams gaudyti, kurių ilgis – 62 cm, plotis – 14 cm. Pagrindas ovalo formos, į jį įtvirtinta pakulnės formos geležinė laisvai judanti plokštelė. Virš pagrindo puslankiu išlenkta dviguba metalinė juostelė, kuri baigiasi į pagrindą įtvirtinta ilga rankena (*savininkas Kelmės krašto muziejaus padalinys Šaukėnų kraštotyros muziejus, GEK 16764*). E. Stankaus nuotrauka, 2019 m.

pastačėu vākare stāldi sklāstus | uuo_rīta radāu iliñdusi pā'ca ||
 an_žimuōs vīsi iš_laukū pā'ca pradīje līñcti i_rūsus | reik statīti sklāstus
 i_varaūnæ uštāisīti vīsūr pīšūs || (*Šaukėnai*) ~ Pastačiau vakare tvarte
 spąstus, o ryte radau įlindusią žiurkę. Prieš žiemą iš laukų visos žiurkės
 pradėjo lįsti į rūsius, reikia statyti spąstus ir visur sandariai užtaisyti
 plyšius.

Spìnta [šépa, šépas

(l. szafa, brus. шафа)] – baldas su durimis, lentynomis ir pan. drabužiams ar kitiems daiktams laikyti (*savininkas V. Urbonavičius, Kelmė*). *S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.*

šìepas kúojæs jæu_vìsáì
supùvùsæs | tудиèl puo_ãpačæ
pakišáu pílítas | ka_nænuvirstu ||
aíkiefùkì stuovíje kãvìška šìepa
ì_bãbas lúova ||
kap_îr druobùžæ padíetì bet_kãp |
ta_rèik šìepa kuištì pùsi dirnùds |
kuol_kañ_rañdì || (*Kelmė*) ~ Spintos
kojos jau visai supuvo, todėl, kad
nenuvirstų, po apačia pakišau
plytas. Kambarėlyje stovėjo kavos
spalvos spinta ir senelės lova. Kai
rūbai padėti bet kaip, tai reikia pusę
dienos kuisti spintą, kol ką randi.

Spygliuota vielà [dràtas (vok. dial. drôt)] – siūlo ar

virbalo pavidalo metalinis dirbinys su dygliais, išdėstytais paeiliui tarp dviejų sruogų. Viela dviguba, 4 spyglių, atstumas tarp spyglių 10 cm

(*Burbaičių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2019 m.

aṗtv́ieræų ganiṗkla su špìglùtu dràtu | ta_dàba kárves tìkrà·
nebæpasìlëis || (*Burbaičiai*) ~ Aptv́eriau ganyklà su spygliuota viela, dabar
karvës tikrai nepasileis.

Spyruõklinės akėčios [drapākas (l. drapak)] –

prietaisas, sudarytas iš standaus rėmo ir spyruoklinių akėčvirbalių, kurie gerai iškelia į dirvos paviršių varpučius. Suarta dirva arklio tempiamamomis spyruoklinėmis akėčiomis išlyginama, apdaužomi grumstai (*savininkas*

P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas). A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2018 m.

a_ilgā tas_tàva drapāks rudīes patuoriē || túoki naūji drapāka isisūki krūča išneši || (*Laugiriškiai*) ~ Ar ilgai tos tavo spyruoklinės akėčios rūdės patvoryje. Įsisukę vagys išnešė naujas spyruoklines akėčias.

Sprāgilas – senoviškas ģrankis rānkomis kultu javus. Sprāgilas

medinis, jī sudaro apvalus kotas ir galva. Kotas išdrožtas iš plono medžio kamieno su užkarpa plonesnijame gale. Galva išdrožta iš medžio su užkarpa plonesnijame gale. Kotas su galva sujungti dviguba lineine virvele (*savininkas Kelmės krašto muziejs GEK 1800*). R. Servos nuotrauka, 2019 m.

mūna tievāms jāunīštīe da tāka ne sīki i su sprāgilās jāvus kūlti ||
 mūna bārba da acīmen kap kūlī su sprāgilās || (*Kelmė*) ~ Mano tėvams
 jaunystėje ne kartā teko javus kultu su sprāgilais. Mano senelē dar atsīmena
 kaip kūlē su sprāgilais.

Srúoga – iš ričių išvyti ir ant lankčio išlenkti siūlai (*savininkė*

A. Miliauskienė, Dubėnų kaimas). J. Miliauskienės nuotrauka, 2018 m.

kam_vilnuođnu sūlu srúogas padíejæ i_šiēpa | reikiēji suvrti i_kāmuŕius ||
(*Dubėnai*) ~ Kam padėjai vilnonių siūlų sruogas į spintą, reikėjo suvyti į kamuolius.

Staktà [ušòkas

(l. uszak)] – į sieną įstatomi durų rėmai, suderinami su durų varčia (savininkas A. Jankauskas (Jankus), Kelmė). A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2019 m.

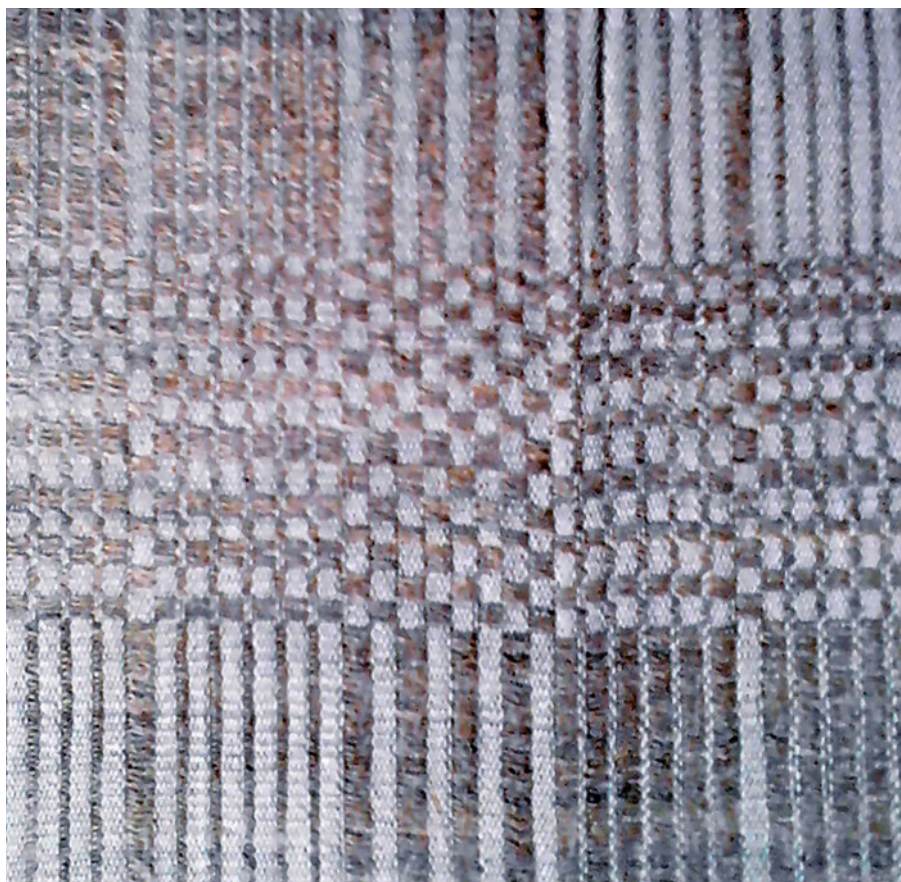
ka_ačikráuštiem į_tañ trúoba givėnti | turiejuom susidieti naūjus ušuòkus | uuo_rāduom supūvušus || (Kelmė) ~ Kada atsikėlėme į tą trobą gyventi, turėjome susidėti naujas staktas, nes radome supuvusias.

Stáltiesė [skōtertė (rus. скатерть)] – stalo užtiesalas. Anksčiau

buvo audžiamos lininės, vėliau metmenims imta naudoti medvilninius siūlus. Dažniausiai jos yra pailgos, priklauso nuo stalo dydžio. Staltiesių raštai geometriniai – rombai, didesni ir mažesni langeliai ir pan. (*savininkė M. Jocaitė, Norkių kaimas*). *S. Kundrotienės nuotrauka, 2018 m.*

nəpadiejə puo žvake spuotkūka i apvařvieji skuotėrti || kumèt švetė atėidava | an stāla pasidəņgdavuo**m** bāta skuotėrti || (*Norkiai*) ~ Nepadėjai po žvake lėkštutės ir apvarvėjo staltiesė. Kada ateidavo svečiai, ant stalo patiesdavome baltą staltiesę.

Statinė [bačkà (brus. бочка, l. beczka)] – ritinio formos medinis indas iškiliais šonais. Jį sudaro iš šulai (specialios formos medinės lentelės), suveržtos metaliniais lankais, ir gale įstatytas platus dugnas (*Verpenos kaimas*).

A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2018 m.

prirāugæu pīlna bāčcka kuopūstu i_paspāudžæu su_āķmīnu || (*Verpena*) ~ Priraugiau pilną statinę kopūstų ir paslėgiau su akmeniu.

Statinių tvorà

[štakiëtų, štankiëtų torà (l. sztacheta, vok. dial. stachet)] – uztvara apie rûsį. Mediniai statiniai prikalti prie dviejų skersų karčių. Tvorà juosè teritorijà prie Akmeniù dvaro rûsio (*Akmeniù kaimas*). S. Kundrotienës nuotrauka, 2018 m.

kuõžnas štakiëc bûva baĩsæ brãngus || aĩc këlus štakiëtus išplĩeši
i_pralĩnda par_tuõra i_suoðñũka || (*Akmeniai*) ~ Kiekvienas statinis buvo
labai brangus. Jis kelis statinius išplĩešè ir pralindo pro tvorà i sodelį.

Statulėlė [stovylėlė,

stovylà (plg. brus. dial. ставіла)] – apvaliosios skulptūros kūrinys, vaizduojantis žmogaus figūrą, gerokai mažesnę negu natūralaus dydžio. Tai žemaičio statulėlė (autorius tautodailininkas A. Maulius). Pavaizduotas stovintis, tradiciniai žemaičio rūbais vilkintis, nagingėmis apsiavęs vyras su iškelta dešine ranka. Figūros aukštis 30 cm, pagrindo aukštis 8 cm, plotis – 10 cm, ilgis – 11 cm (savininkė I. Švarcaitė, Norkių kaimas).

S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.

a_žinā | ka_mún taũ žæmaiči
 stuovilėli duovænúoji *šilālie
 u(ž)_žæmaitiškùma palaiki'ma ||
 (Norkiai) ~ Ar žinai, kad man tą
 žemaičio statulėlę dovanojo Šilalėje
 už žemaitiškumo palaikymą.

ŽEMAITIS

Stebulė [stabilė] – medinė rato dalis, į kurią sukalami stipinai.

Stebulė yra apvalios formos su skylė per visą ilgį, į jos centrinės dalies šonuose padarytas 10 stačiakampių išpjovų sukalami stipinai. Stebulės ilgis 23 cm, skersmuo – 15 cm (*savininkė J. Viržintienė, Budraičių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2019 m.

kàda pasibaĩdi: arklæ̃ pradíejĩ liëkti jĩ pakáľni | tàda nu vežĩma jĩ rãta
su vĩsuũms stabulũms nulãkĩstĩ || (*Budraičiai*) ~ Kada pasibaidę arkliai pradėjo
lėkti į pakalnę, tada nuo vežimo ir ratai su visomis stebulėmis nulakstė.

Stiklaĩnis [slòvikas (rus. слоик, l. sloik)] – stiklinis cilindro

pavidalo indas iš skaidraus bespalvio stiklo (*savininkė S. Teresienė, Kelmė*).

S. Burbienės nuotrauka, 2019 m.

nešpíejæu vaikáms inèštì uugĩnìs slúovika | uuo_jæu_i_tùšč || padíek |
 nævâlgik tuos_uugĩnìs | uuo_tam_slúoviki àna ĩr kelũ mætu sænũma ||
 (*Kelmė*) ~ Nespėju vaikams įnešti uogienės stiklainį, o jau ir tuščias. Padėk,
 nevalgyk tos uogienės, o tame stiklainyje ji yra kelių metų senumo.

Stógdengtė

– rantiyta su rankena lenta, skirta lyginti šiaudams dengiant stogą. Ji padaryta iš lentelės, jos apačią išpjaustant išilginiais ranteliais, viename krašte įkalant 14 geležinių dantukų, o viršuje prikalant medinę rankeną (*savininkas Kelmės krašto muziejaus padalinys Šaukėnų muziejus, GEK-10079*). *Kelmės krašto muziejaus nuotrauka, 2019 m.*

g̃reĩtaː suĩiːškúok stúoġdeĩjkti | ɯuoːtɯjæũ aĩsma deĩjkti stúoga
suːšæudãš || (*Šaukėnai*) ~ Greitai suieškok stogdengtę, o tuojau eisime su
šiaudais dengti stogą.

Sukūtis [vytūškà] –

prietaisas virvėms vyti, kurį sudaro ašis su rankena, ant ašies užmautas lankelis ir skersinukas. Ašis – 16 cm, 1 cm skersmens, perkišta per rankeną. Rankenos ilgis 12 cm, skersmuo – 2,0 cm. Lankelio plotis 10 cm, jis išlenktas iš 2,0 cm pločio medžio juostelės. Lankelis įstatytas į 27 cm ilgio skersinuką su užkarpėlėmis abiejuose galuose (savininkas J. Jocius, Norkių kaimas).

S. Kundrotienės nuotrauka, 2018 m.

kuo_dàba sĭedi dĭks pùsi
dirnuòs | ĭrĭnk virtùška ĭ_aĩk pánču
vítĭ || (Norkiai) ~ Ko dabar sėdi nieko
neveikdamas, imk sukutį ir eik
pančių vyti.

Sùlenkiamas kampaĩnis [šmygà (vok.

Schmiege)] – įrankis matuoti, žymėti ir tikrinti detalės statmenoms briaunoms, sienelėms, statmeniams detalių sujungimams (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*). S. Kundrotienės nuotrauka, 2018 m.

jeĩgu pašimieravã· kaĩpa su šmĩga | ta_anuõs nesikĩšk i_kiřẽni ||
(*Laugiriřkiai*) ~ Jeigu pasimatavai kampà su sulenkiamuoju kampaĩniu, tai jo nesikišk į kiřenę.

Súolas [siúolas] – sėdimasis baldas. Suolo lenta pritvirtinta prie kojų. Suolas turi atkalnę. Suolo sėdimosios dalies lenktas paviršius išskobtas su vedega (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*). S. Kundrotienės nuotrauka, 2018 m.

mūdvī susīduom p̄ri_truobuōs an_šú'la i_spakaĩnæ pasišnekījuom ||
(*Laugiriškiai*) ~ Mudvi susėdome prie trobos ant suolo ir ramiai pasišnekėjome.

Súolas

[zoslānas (rus. заслон)] – ilgas suolas prie sienos be atkaltēs (*savininkas V. Urbonavičius, Kelmė*). *S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.*

kāda būdava daugēū žmuoņū | acisīeštī padīedava zuoslā'na i vīsi sutīlbdava || (*Kelmė*) ~ Kada būdavo daugiau žmonių, atsisēsti padēdavo suolā ir visi sutilpdavo.

Suolėlis [zėdlius (l. zedel, vok. dial. sedel)] – nedidelis

nešiojamas suolelis. Jo ilgis 33,5 cm, plotis – 14 cm, kojų ilgis 26 cm (savininkas Kelmės krašto muziejaus padalinys Šaukėnų kraštotyros muziejus, nr. 10000/S–39). E. Stankaus nuotrauka, 2019 m.

mūna bāba vī(s)_siedīedava i_siedīedava an_zėdlāus p̄ri_muřūka ||
(Šaukėnai) ~ Mano senelė vis sėdėdavo ir sėdėdavo ant suolelio prie mūrelio.

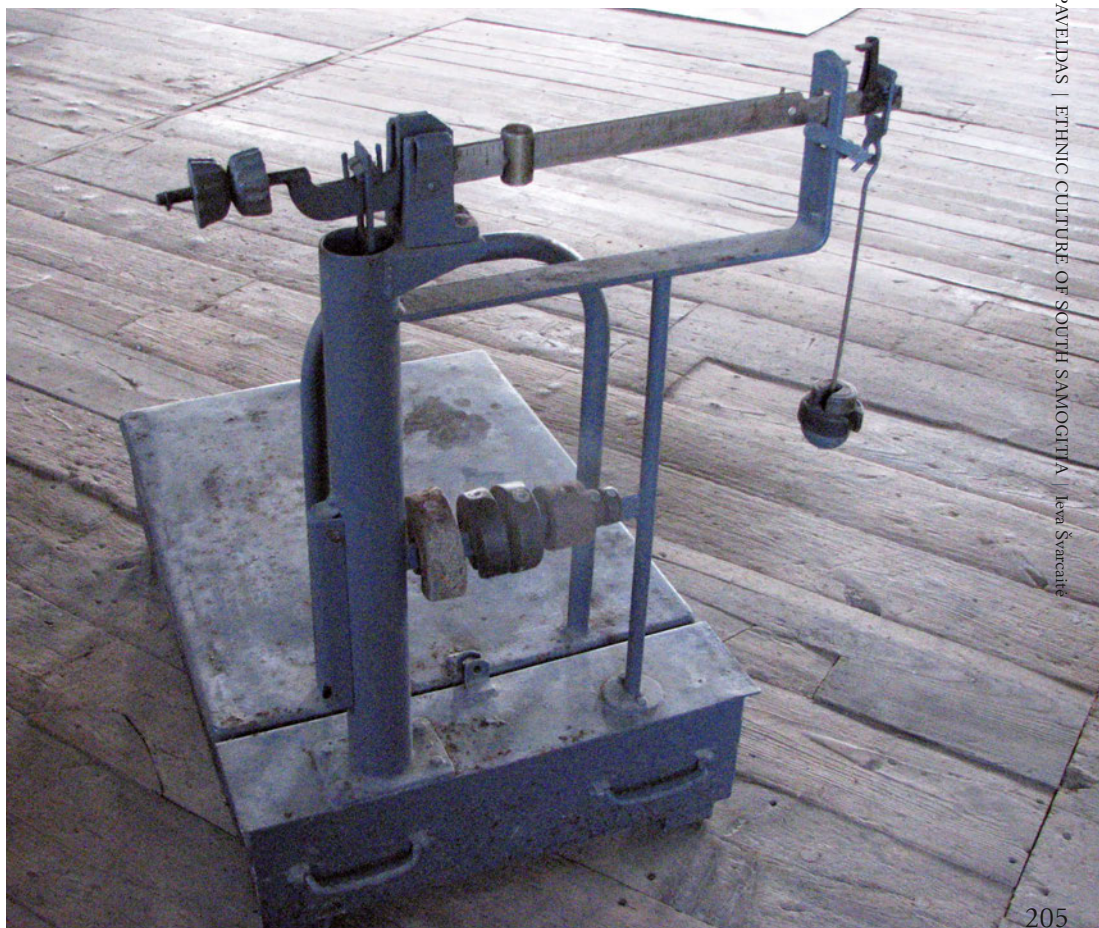

Svarstỹklės [vógos (l. waga < vok. dial. Wage)] – prietaisas

svoriui nustatyti. Svarstyklės sudaro pagrindas, viršum jo pritvirtinta svėrimo platforma, svėrimo mechanizmas, svirtis (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2018 m.

kėūlį tap_nusipenėjė | ka_lėdva užvarėu ant_vúogu || mūsiet reik pasiskúolĩntĩ vúogas i_aĩtĩ vuðžitĩ kėūlĩs || (*Laugiriškiai*) ~ Kiaulė taip nusipenėjo, kad vos užvariau ant svarstyklių. Turbūt reikia pasiskolinti svarstyklės ir eiti sverti kiaulę.

Svarstis – standartinis svermuo svoriui matuoti svarstyklėmis.

Svarstis turi kaklelį, pereinantį į galvutę. Jo priekyje išmuštas kalibras
(savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2018 m.

atnėšk da_kitū svarstīklu svaršti | ūuo_tu_īr par_mažā || (*Laugiriškiai*) ~
Atnešk dar kitų svarstyklių svarstį, o tų yra per mažai.

Svertùvas [bezmēnas (brus. безмен)] – senoviškas svērimo

īrankis. Jį sudaro buožė, į ją įstatytas kotas ir kotu slankiojanti mova su kabliu bei žiedu. Koto briaunoje sužymėtos svorio padalos. Ant kablio pakabindavo sveriamą daiktą, už žiedo laikydavo svarstyklės (*savininkas P. Lukošius, Stirbiškių kaimas*). I. Lunskienės nuotrauka, 2018 m.

pažíčuok bežmiēna | núoru pasišveřti šúlus || (*Stirbiškiai*) ~ Paskolink svertuvą, noriu pasisverti siulus.

Sviestāmušė [kalatáuka (rus. колотовка)] – indas

sviestui mušti, pagamintas iš medinių šulelių. Tai cilindro formos į viršų siaurėjantis indas, uždengiamas dangteliu, pro kurį į vidų įkištas kotelis su kryžmai įtvirtintomis dviem lentelėmis gale (*savininkas J. Jocius, Norkių kaimas*).

I. Lunskenės nuotrauka, 2018 m.

párdžurva kalatáuka | dāba kēlās dīnas reīks mīrkítī vañdiniē ||
 par daūg šmātuōna pīpīle i kalatáuka | tāškuos | nēgāl pamūštī ||
 (*Norkiai*) ~ Perdžiūvo sviestamušė, dabar kelias dienas reikės mirkyti
 vandenyje. Per daug grietinės pripylei į sviestamušę, taškosi, negalima
 pamušti.

Švīrtinis šulinỹs

– nuo žemės griūčių
apsaugota dirbtinė gili duobė
vandeniui imti iš vandeningų žemės
sluoksnių su prietaisu vandeniui iš
šulinio semti. Antžeminė šulinio
dalis medinė, stačiakampė su
dvišlaičiu mediniu stogeliu. Į dešinę
nuo rentinio įkastas medinis stovas
dvišaka viršūne. Į ją įtvirtinta svirtis,
kuria į šulinį nuleidžiamas prie
vieno jos galo pritvirtintas kibiras
(savininkė Rimkienė, Ažuolijos vienkiemis).

E. Stankaus nuotrauka, 2012 m.

tañ šūlni su švīrtē da mūna
tievū tievā būva isikāsen ||
gālī i(š) šūlnīs su švīrtē sémti
vāndīni su palāvúotu viēdrū |
ūuo alu mīnīs kāurs || (Ažuolija) ~
Ta šulinį su svirtimi dar mano
tėvų tėvai buvo išsikasę. Gali iš
šulinio su svirtimi semti vandenį
su galzūruotu kibiru, o aliumininis
kiauras.

Šachtinis šulinys – nuo žemės griūčių apsaugota

dirbtinė gili duobė su rentiniu, vandeniui imti iš vandeningų žemės sluoksnių. Šulinio giluminė ir antžeminė dalys – cementiniai žiedai. Ant antžeminio žiedo uždėtas medinis dvišlaitis stogelis su durelėmis viename šone. Šis šulinys ir visa sodyba priklausė Adošiškės dvaro savininkams Bytautams (*savininkas Lencius, Adošiškės kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus nuotrauka, 2019 m.*

baig šulinis išdžūti | vuos_pūsi viēdra vāndenc p̄r̄siēmæu || (*Adošiškė*) ~
Baigia šulinys išdžiūti, vos pusę kibiro vandens pasėmiau.

Šākės – įrankis ilgu mediniu kotu mėšlui, šiaudams, šienui krauti su dviem metaliniais ražais, kurių ilgis 32 cm. Koto ilgis 190 cm, storis – 4 cm.

Kotas apvalus, metaline vinimi pritvirtintas prie šakių (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*).

A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2019 m.

a_tnėšk kėlės šàkės šæudũ
i_pakreĩk kárves | ūuo_jæu_ĩr
šlapæ || pašierus kárves | da_reikies
bĩški su šàke pakratĩti šæudũ |
par_daũg jæu_šlapæ stalĩdi ||
(*Laugiriškiai*) ~ Atnešk kelias šakes
šiaudų ir pakreik karves o jau yra
šlapiai tvarte. Pašėrus karves, dar
reikės truputį su šake pakratyti
šiaudų, nes per šalpia tvarte.

Šakutė [videlčius (l.

widelec, brus. відэлка)] – įrankis valgiui pasmeigti (*savininkas V. Urbonavičius, Kelmė*). S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.

i iš kur dāba tūoki surudėjusi
videlčiu ištrūke || pasišmėik kīlbā'sa
su videlčiu | neįiņk su raņkums ||
(*Kelmė*) ~ Ir iš kur dabar tokią
surūdėjusią šakutę ištraukei.
Pasismeik dešrą su šakute, neimk su
rankomis.

Šaudỹklė – medinis laivėlio formos įtaisas, į kurį audžiant įdedama privyniota siūlų šeiva. Kad audžiant šaudyklės nenukirstų metmenų gijų, jų galai suapvalinami. Turėjo būti slidžios ir lengvai bėgioti tarp audeklo žiočių, todėl jos buvo daromos iš kietesnio medžio, uosio ar ąžuolo, bet dažniausiai – iš klevo (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*).

S. Kundrotienės nuotrauka, 2018 m.

múoŕišk̕as su_vĩna šaudĩklė áud | uuo_su_kĩta d̕ra r̕štus ||
 (*Laugiriškiai*) ~ Moterys su viena šaudykle audžia, o su kita daro raštus.

Šaukštas – medinis

įrankis skystam, tirštam ar biriam
maistui semti. Šaukšto ilgis
24 cm, koto ilgis 16 cm, galvos
ilgis 8 cm, galvos skersmuo 8 cm
(savininkas V. Lekavičius, Norkių kaimas).

S. Kundrotienės nuotrauka, 2018 m.

kúoks tas_tàva vâlgims |
pâšriebe vuos_kêlûs šaukštus
bulbînis || (Norkiai) ~ Koks tas
tavo valgymas, pasrêbei vos kelis
šaukštus bulvienės.

Šepetỹs

– vienakrūmis įrankis išbruktiems linams šukuoti. Į pagrindą iš nugarinės pusės sukalti mediniai dantys. Pagrindo gale išpjauta anga (*savininkas V. Urbonavičius, Kelmė*). S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.

pasiiiiĩmk šępeti | išukúrk taĩ kruvĩki lĩnũ i galĩesi aĩti i večũorus ||

šęĩdirĩ su šępečũ da mũn reĩks par vĩsa dĩna šukũti lĩnus || (*Kelmė*) ~

Pasiimk šepetį, iššukuok tą krūvelę linų ir galėsi eiti į šokius. Šiandien su šepečiu dar man reikės per visą dieną šukuoti linus.

Šiolimùkas – medinė Užgavėnių lėlė, galinti judinti rankas.

Tokių lėlių Pikelių kaime turėjo Adomas ir Ignas Baniai (*savininkas I. Banys, Pikelių kaimas*). *Liaudies kultūros centro archyvo nuotrauka, 1993 m.*

kap_ *pìkelùrsì par_ *ùžgavienes aĩdava žĩdars| anĩ vĩsada ušidĩedava liečĩnas i_ nàždavuos šuolĩmùka || (*Pikeliai*) ~ Kaip Pikeliuose per Užgavienes eidavo žydais, jie visada užsidėdavo kaukes ir nešdavosi šiolimuką.

Šventųjų paveikslas [ābrozas (l. obraz, rus. образ)] – dažais nutapytas paveikslas, kuriame pavaizduota šv. Marija ar kiti šventieji. Jis dedamas į vietinių stalių darbo medinius rėmelius. Šventųjų paveiksai kabinami troboje ant sienos, kertės kampe, kartais virš lovų. Paveikslo ilgis – 15 cm, plotis – 10 cm (*savininkė S. Teresienė, Kelmė*). *S. Burbienės nuotrauka, 2018 m.*

an_sínas kabieji musielū: àpšikc
ãbruožas || pas_anuõs vísas truobuõs
sínas nukabinietas ãbruožas ||
(*Kelmė*) ~ Ant sienos kabojo musių
apdergtas paveikslas. Pas jos
visos trobos sienos nukabinėtos
paveikslais.

Taburètė – medinė kėdė be atlošo su keturiomis kojomis, apvali sėdimoji dalis nudažyta geltonais dažais. Taburetės aukštis – 44 cm, skersmuo – 40 cm (*savininkas B. Urbelis, Žvilgių kaimas*). *S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.*

pas_tàvìs pasiedìejæu an_taburìetìs | paséìsiejæu i_aìsù tuolæù ||
(*Žvilgiai*) ~ Pas tavęs pasėdėjau ant taburetės, pailsėjau ir eisiu toliau.

Taurėlė

[čėrkà (brus. чарка, l. czarka)] – sidabrinė, cilindro formos, į viršų kiek platėjanti, dekoruota. Liemenėlio apačia plokščia. Taurelė pagaminta 1883 m. Jos aukštis 4,5 cm, viršaus skersmuo 4,5 cm, apačios skersmuo 2,5 cm (*savininkas V. Urbonavičius, Kelmė*). *S. Burbienės nuotrauka, 2019 m.*

añc gér lig_dùgna puo_pílna čīērka || kirk_anám rēik | púora čīērku
i_gīrc || (*Kelmė*) ~ Jis geria ligi dugno po pilną taurelę. Kiek jam reikia, porą taurelių ir girtas.

Taūrė [kiėlikas (plg. i. kielich) – geriamasis indas su pilveliu ir

kojele ant pėdos. Metalinė taurė apvali, į viršų platėjanti. Pėda apskrita.

Taurės aukštis 15 cm, viršaus skersmuo – 7 cm, pėdos skersmuo 3 cm

(savininkas V. Urbonavičius, Kelmė). S. Burbienės nuotrauka, 2019 m.

numinis vīnc visīms labā patīka | vuo(s) špiejæu pīštīti i kiėlikus ||
(Kelmė) ~ Naminis vynas visiems labai patiko, vos spėjau pilstyti į taures.

Trãktoriukas [medinukas] – savaeigė ratinė mašina,

naudojama žemės ūkio padargams vilkti. Kad šis traktoriukas būtų kuo mažiau panašus į tikrą, jo rėmai ir kitos detalės buvo padarytos iš medžio, todėl jam ir prigijio vardas „medinukas“ (savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas). S. Kundrotienės nuotrauka, 2018 m.

mūna tãta bŭva pãc susimeistravúojis traktuofŭka | katruo daug_dalŭ
bŭva iš_mėdŭ || (Laugiriškiai) ~ Mano tėtė buvo pats pasigaminęs traktoriukã,
kurio daug dalių buvo iš medžio.

Trintuvė [tárka

(l. tarka, brus. тарка)] – įrankis su pramuštomis aštriais kraštais skylutėmis daržovėms (ppr. bulvėms) smulkiai sutrinti

(savininkė O. Lukošienė, Vikraičių kaimas).

S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.

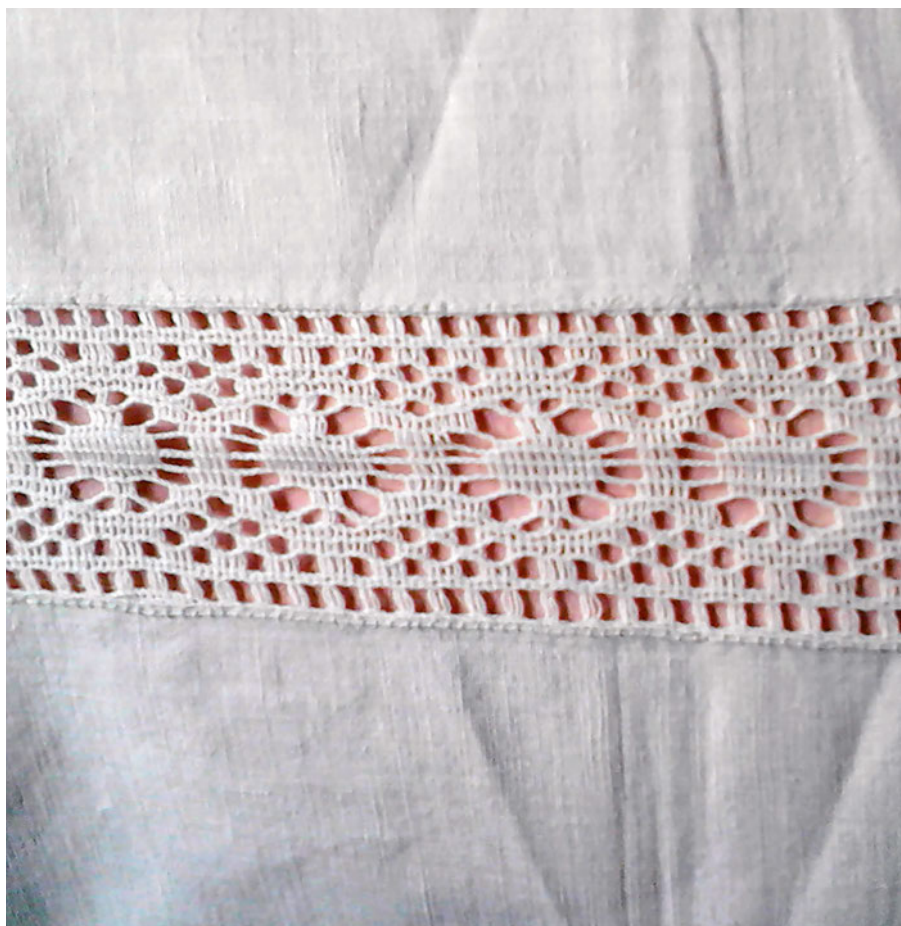
uod_buváų su_tárka
nusitarkāvusi rañka | ka_kėlæs
saváites næužgiji || pajĩmk tárka
i_patarkúk bã'ba' uobu'ľũka |
juk_nàetur dantũ i_næsukraĩta ||
(Vikraičiai) ~ Taip buvau su trintuve
nusitarkavusi ranką, kad kelias
savaites neužgijo. Paimk trintuvę ir
patarkuok senelei obuoliuką,
juk neturi dantų ir nesukramto.

Užgalis [stapkà (plg. l. wstawka)] – prie užvalkalo, rankšluosčio krašto prisiuvas papuošimas, kuris būdavo megztas (nertas virbalais ar vąšeliu) arba pirktinis, dažniausiai baltų siūlų (*savininkė M. Jocaitė, Norkių kaimas*). *S. Kundrotienės nuotrauka, 2018 m.*

da_i_i antruōs puōduškas núovalačka gā'la įšú'k stàpka || (*Norkiai*) ~ Dar ir į antros pagalvės užvalkalo galą įsiūk užgalį.

Užkaištis [klēmeris (vok. Klammer, l. klamra)] – metalinis

įtaisas durims uždaryti, viename gale turintis apvalią skylę, per kurią perkišamas U formos sulenкто geležinio strypelio vienas galas. Nusmailinti strypelio galai įkalami į duris. Kitas užkaiščio galas turi pailgą kiaurymę. Uždarant duris, kitas geležinis strypelis, esantis durų staktoje, prakišamas per pailgąją užkaiščio kiaurymę (*savininkas V. Lekavičius, Norkių kaimas*).

S. Burbienės nuotrauka, 2019 m.

jaũ_baĩsæ_sũrũdĩejĩ_dũfũ_klēmēris | iškriš aĩc kũoki dĩna || (*Norkiai*) ~
 Jau labai surũdėjo durũ užkaištis, iškris jis kokiã diẽnã.

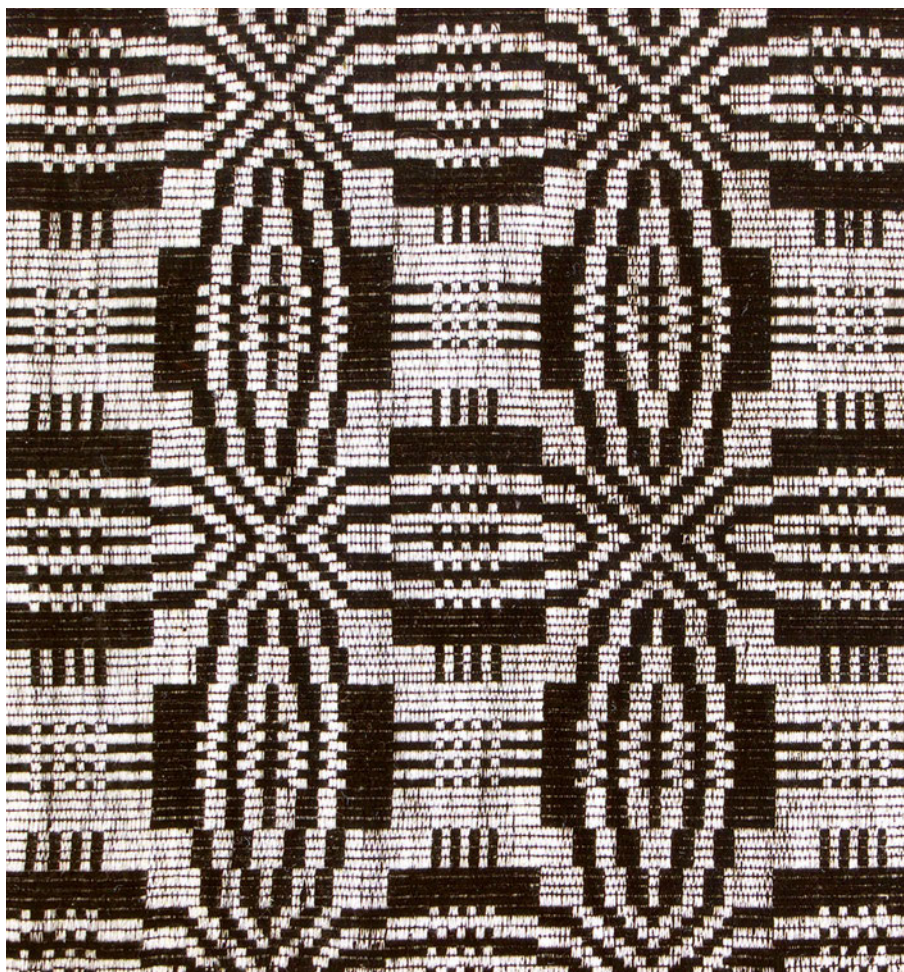

Užtiesalas [dīvonas (l. dywan)] – lovos apdangalas iki XX a.

antrosios pusės austas namuose. Senesni užtiesalai paprastesni, naujesni – sudėtingų raštų. Aštuonnyčiai medvilninių ir vilninių siūlų geometrinio rašto užtiesalai buvo naudojami kloti ant lovų ar per laidotuves (*savininkė M. Jocaitė, Norkių kaimas*). A. Petrašiūno nuotrauka, 2011 m.

mūna raštūrti dīvuona nu sáulis įžblūka || (*Norkiai*) ~ Mano raštuoti užtiesalai nuo saulės išbluko.

Vāflinē [vaflinē] – keptuvē vafliams kepti. Keptuvē apvali, ją sudaro dvi iš ketaus išlietos dalys, viena su kita sujungtos vyriū. Keptuvės vidus reljefiškas – apskritimu vienas šalia kito išdėstyti širdelės formos skyreliai (savininkas A. Gudmonas, Kelmė). G. Gaupšo nuotrauka, 2019 m.

nešpėjū kėpti vāpļu | vaikā rīn kap_smakā | vaflīni puo_vaflīnīs ||
(Kelmė) ~ Nespēju kepti vaflīų, vaikai ryja kaip smakai, vaflinę po vaflinės.

Vagotùvas – padargas vagoms daryti ar joms atnaujinti.

XIX–XX a. vietiniai kalviai ėmė dirbti geležinius vagotuvus. Vagotuvo išara padaryta iš metalo, ant galo pritvirtintas noragas. Prie išaros pritvirtintos dvi lenktos rankenos, sujungtos metaliniu skersiniu. Priekinėje dalyje pritaisytas metalinis kablys branktui užkabinti (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2018 m.

tujæũ aĩk pa(s)_susiēda | gál ritúojur pažĩčiuos sàva vaguotùva |
uo_u múrsaji kálvĩs da_nəpataĩsĩ || (*Laugiriškiai*) ~ Tuoju eik pas kaimyną,
gal rytojui paskolins savo vagotuva, o mūsųkį kalvis dar nepataisė.

Var̃pas – prietaisas skambinti. Metalinis, nukirsto netaisyklingo kūgio formos var̃pas su pakabinta metaline šerdimi. Ant apatinio pakraščio yra užrašas, ant korpuso sienelės – piešinys. Var̃po viršuje yra ąsa pakabinti (*savininkas V. Urbonavičius, Kelmė*). *S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.*

bāis̃ã gaĩs̃ã tas_tava var̃pas zvāni: j̃i_j̃iš_kuĩ anañ ištrāuke. || (*Kelmė*) ~
 Labai garsiai tas tavo var̃pas skambina, ir iš kur j̃i ištraukei?

Varpėlis [skambaliukas] – medinis skambalas tuščiu viduriu su pakabinta medine šerdimi. Varpelį sudaro pailga tuščiavidurė dėžutė. Jos ilgis 11 cm, aukštis – 4 cm, plotis – 2,5 cm. Viršuje buvo rankenėlės, kuriose padarytos skylutės virvelei įverti. Varpeliai būdavo kabinami avims po kaklais (*savininkė J. Viržintienė, Budraičių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2019 m.

ka_àvæs galėtu ràštį jì_kũõžna nãkti suvarĩti jì_avĩnĩrjka | anuĩms puo_kaklãs parĩždavuo skambalũkus || (*Budraičiai*) ~ Kad avis galėtų rasti ir kiekvieną vakarą suvaryti į avidę, joms po kaklais parišdavome varpelius.

Várža – daržinės, jaujos sienojus sutvirtinantis skersinis, jungiantis dvi priešingas gegnes. Varža padidina gegnių atsparumą įlinkimams (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*). *A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2019 m.*

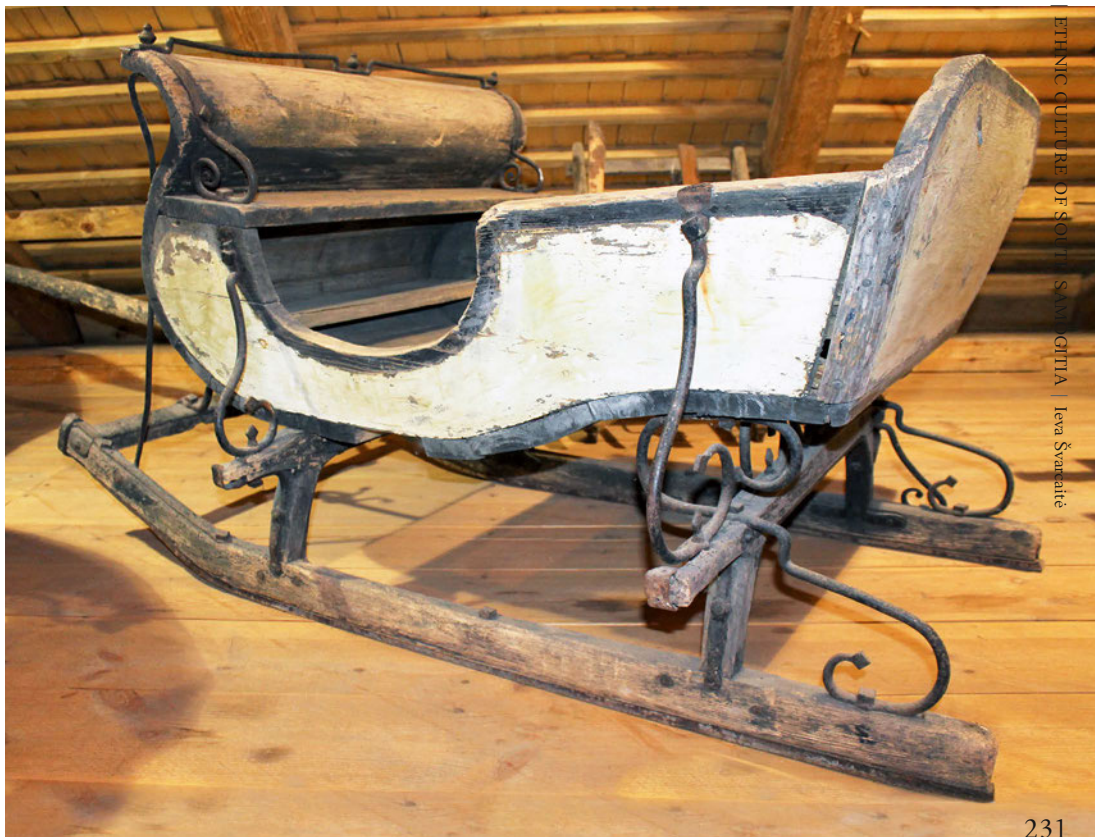
Šiomet nedaug teprišināvuom | dažžiniē šīna pīdīējuom vuos_līg vāržas || (*Laugiriškiai*) ~ Šiomet nedaug prišienavome, daržinėje šieno pridėjome vos iki varžos.

Vāžis [šlajùkai] – lengvos vienkinkės išvažiuojamosios rogės su sėdyne šliaužia pavažomis ir yra skirtos važinėti žiemos keliais. Jų išlenktas, apkaustytas pavažas jungia gaktinis. Prie jo yra kilpos grąžului įkabinti. Į pavažas įleisti stipinai, kuriuos jungia du skersiniai. Kėbulas medinis, su pasoste, turinčia medinę atkalnę. Roges puošia geležies atspyriai (*savininkas Kelmės krašto muziejus GEK 2109*). R. Servos nuotrauka, 2019 m.

tik_nediėli i_pūdnį sėd i_šlajùkus i_važų i_mīēsta || kėli vīra
su_šlajùka pravažēva pruo_šāli i_nie_vīnc nəsustúoji || (*Kelmė*) ~ Tik
sekmadienis ir ponia sėda į važį ir važiuoja į miestą. Keli vyrai su važiais
pravažiavo pro šalį ir nei vienas nesustojo.

Vedegà

[vedegė] – į kaplį panašus aštriais ašmenimis, tiesiu mediniu kotu įmovinis įrankis skobti kreiviams paviršiams medyje. Jo ašmenys platesni už įmovinę dalį, išlenkti lankeliu arba išlenktais kraštais. Vedegos ilgis 15–20 cm, ašmenų plotis 7–8 cm, koto ilgis 30–55 cm (savininkas P. Jankauskas, *Laugiriškių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2018 m.

šúls ištašíc su_vėdege || a_žinā | ka_àš da_tàpturu gálda | katraū mūna tāta būva iškapúojis su_vėdege || (*Laugiriškiai*) ~ Suolas ištašytas su vedega. Ar žinai, kad aš dar tebeturiu geldą, kurią mano tėtė buvo iškapojęs su vedega.

Vējāsargis – gegniņi rāstā su gegne jungianti kartelē,

tvirtinama īstrižai stogo kampuose (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*).

A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2019 m.

neprikale viejāsargū pri_gēgñu | uštāt vėjis ànas i_įškraipi ||
(*Laugiriškiai*) ~ Neprikalei vėjasargių prie gegnių, užtat vėjas jas ir iškraipė.

Veltiniai

[tūbai] – iš vilnų veltas juodos spalvos fabrikinis žiemos apavas, dėvimas be kaliošų. Veltinio aukštis 35 cm, pado ilgis 30 cm (savininkė J. Viržintienė, Budraičių kaimas). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2019 m.

prāita žīma bŭva bāisæ šalta | ka_su_tūrba's vuoz_galėje iškeñtėti ||
(*Budraičiai*) ~ Praėjusi žiema buvo labai šalta, kad su veltinias vos galėjo iškentėti.

Veltiniai

[vaīlokai (rus. войлок, l. wołok)] – namuose iš vilnų veltas žiemos apavas, dėvimas įsimovus į guminius kaliošus (*savininkas L. Tamulevičius, Nemakščiai*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2019 m.

an_vaīluoku vīši da_apšimáudava kaļuōšus | ka_næsūšlāptu pā'da ||
(*Nemakščiai*) ~ Ant veltinių visi dar apsimaudavo kaliošus, kad nesušlaptų padai.

Veržlė [mutėrka (l. muterka)] – metalinė detalė su sriegiu varžtui užsukti. Veržlės galvutė plokščia, kotas keturbriaunis, su graižtvu gale (savininkas A. Jankauskas (Jankus), Kelmė). A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2019 m.

mutėrkas tap užrūdėje | ka su apcūgums vuoz gál acūkti || (Kelmė) ~
Veržlės taip užrūdėjo, kad su replėmis vos galima atsukti.

Veržtūvas [šrūbštōkas (vok. Schraubstock)] – prietaisas kam įtvirtintam, suveržtam laikyti. Kalvio veržtuvą ruošiniams arba gaminiams suveržti sudaro dvi žiaunos, apačioje sujungtos lankstu, o viršuje jos suveržiamos varžtu. Veržtuvo lūpos vientisos, suformuotos iš žiaunų. Jo viršus pitvirtinamas ant darbastalio viršaus, apačia – prie darbastalio kojos (savininkas P. Jankauskas, *Laugiriškių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2018 m.

čæ_reĩk labãr štiþræe þrišrubũti | bæ_šrupštuõka jæu_niẽka næpadarĩsi ||
 (*Laugiriškiai*) ~ Čia reikia labai stipriai priveržti, be veržtuvo jau nieko nepadarysi.

Vėtyklė [bertuvė] – medinis samtelis javams vėtyti ar samstyti.

Vėtyklė išskobta iš vientiso medžio gabalo. Vėtyklės galva pailgos formos, išskobta apvaliai, kotas apvalaus skerspjuvio (*savininkas Kelmės krašto muziejus*

GEK 14). R. *Servos nuotrauka, 2019 m.*

vįštas kařk | núor lėštį | išnėšk bėrtuvi mīžu į paberķ an ķīma ||
(Kelmė) ~ Vištos karkia, nori lesti, išnešk vėtyklę miežių ir paberķ ant kiemo.

nereikieje gelžīs | iškuobi iš mēdžæ | į bėrtuviē || *(Kušleikiai)* ~
 Nereikėjo geležies, išskobė iš medžio, ir vėtyklė.

Vežimas

– arklių traukiama važiavimo priemonė. Pagrindinės dalys: ratai, ašys, priekinė paašė, skersplautės su rungiais, pertraukas, dugninė, vežėčios. Ratlankiai lenkti, apkaustyti. Stebulės tekintos, apkaustytos, į jas įstatyta po 8 stipinus. Rungai mediniai. Priekinę ir užpakalinę vežimo dalis jungia medinis pertraukas. Ant rungų užmautos vežėčios, o ant jų padėta lenta atsisėsti. Vežimas dažytas ruda spalva (*Burbaičių kaimas*). S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.

ne_kík tuo_šĩna belĩka | gáľ kuoks_vežĩms i_bũrs || kàda pasibãiden
aĩklãe pradĩejĩ liẽktĩ i_pakáľni | tàda nu_vežĩma i_rãta: nulãkštĩ ||
(*Burbaičiai*) ~ Ne kiek to šieno beliko, gal koks vežimas ir bus. Kada pasibaidę arkliai pradėjo lėkti į pakalnę, tada nuo vežimo ir ratai nulakstė.

Vienarañkis pjūkliūkas

[fuksiūkas
[(plg. vok. dial. fuchs)] – metalinis
pjūklelis iš vienos pusės dantyta
juosta, įtvirtintas medinėje
sudėtingo profilio rankenoje
dviem kniedėmis, naudojamas
tašų suleidimo plyšiams panaikinti
(savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių
kaimas). A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka,
2018 m.

ta_b_gærã_riema_su_pu_kš_ũku
sulėišt_i | ka_nie_kuĩšis_snãpa
neikĩš || (Laugiriškiai) ~ Taip gerai
rėmai su vienarankiu pjūkliuku
suleisti, kad nė uodas snapo neįkiš.

Vienvėrės dūrys – viengubos durys, turinčios tik vieną varčią. Jas sudaro staktos, įstatytos į sienojus, kurie dabar apkalti lentelėmis, ir varčia, sumontuota iš stačių lentų. Medinės stačiakampės statmenos durys sukaltos iš trijų plačių lentų, neužrakintos, tik užremtos plyta. Tai Bytautams priklausiusio buvusio Adošiškės dvaro gyvenamojo namo durys ne iš paradinės pusės (*savininkas Lencius, Adošiškės kaimas*).

A. Jankausko (Jankaus) nuotrauka, 2019 m.

kap_ļeņtas i_žd_žuva | m_ūna v_īnvīres d_ūrās sus_īmetī i_t_ēka i_š_nāu_ī
p_ārdarītī || n_ēdarīn_ēk v_īnv_īru d_ūf_ū | s_ūsrād_ā m_āt zabu_ōva || (*Adošiškē*) ~
Kaip lentos išdžiūvo, mano vienvėrės durys susimetė ir teko iš naujo perdaryti. Nedarinėk vienvėrių durų, susiradai žaidimą.

Virdulỹs [čáinikas, čáininkas (l. czajnik)] – indas vandeniui

virti (savininkas V. Urbonavičius, Kelmė). S. Burbienės nuotrauka, 2019 m.

jæu_ũžvirĩ čáinĩks | rėĩk nũkėltĩ || negėrk šálda vándenc iš_viėdra |
 čáinĩke ĩr vĩrinta || kap_ũžvĩrs | galėsi čáinĩka nũkėltĩ nu_ũgnĩs || (Kelmė) ~
 Jau užvirė virdulys, reikia nukelti. Negerk šalto vandens iš kibiro, virdulyje
 yra virinto. Kaip užvirs, galėsi virdulį nukelti nuo ugnies.

Virỹklės plōkštė

[špỹžiai (1. spįž)] – iš ketaus nulietas krosnies viršus su 7 lankiniais (rinkėmis). Jo ilgis 79 cm, plotis – 18 cm (savininkas B. Remeikis, Žvilgių kaimas). S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.

tap_ùgnis smarkæ dæg | ka_katilã i_an_špĩžæus viršaus vérd || da_bĩški pavirk i_galiesi nukélti nu_špĩžu kãtĩla i_nusuñkti búlbes || (Žvilgiai) ~
Taip ugnis smarkiai dega, kad puodai ir ant viryklės plokštės viršaus verda. Dar truputį pavirk ir galėsi nukelti nuo viryklės plokštės puodą ir nusunkti bulves.

Vỹris

[zoviẽskas (sl.)] – metalinis prietaisas durims ir langams varstyti. Vyrių dalis kalama prie sienos. Viršutinė strypo dalis apskrita, galas suplotas; yra apkaba, kuri įkalama į sieną (*Šaukėnai*). *E. Stankaus nuotrauka, 2019 m.*

dũræs tik_an_vĩna zuoviẽska besĩlaĩka | niẽr kam_pataisĩti || par_ĩlga
 čĩesa surudĩjeje zuoviẽska_ĩ_bædãrant dũræs iĩĩvĩrta || (*Šaukėnai*) ~ Durys tik
 ant vieno vyrio laikosi, nèra kam pataisyti. Per ilgã laikã surũdẽjo vyriai ir
 darant durys iĩĩvirto.

Virtūvas [samovāras (brus. самовар)] – indas vandeniui virti, viduje kūrenamas medžio anglimis. Virdulys su kraneliu, šonuose turi rankenas su mediniais skersiniais, o viršuje – kaminėlį, puoštą ažūriniu ornamentu. Virdulio pagrindas keturių kojų. Indo aukštis 52 cm, skersmuo – 21 cm, kaminėlio skersmuo 12 cm. Virtuvą muziejui dovanoję T. Daubaras, gyvenantis Šaukėnuose (*savininkas Kelmės krašto muziejaus padalinys Šaukėnų etnografinis muziejus, nr. Š-104 10065*). E. Stankaus nuotrauka, 2019 m.

kuoĭ_āpšītaisīsma | užvīrs samuovārs ī pagāersma arbātas || (Šaukėnai) ~
Kol apsirengsime, užvirs virtuvas ir pagersime arbatos.

Virvė [šniūras (brus.

шнур, l. sznur)] – iš linų nuvytas ilgas stiprus dirbinys. Šios virvės ilgis 19,5 m, skersmuo – 1,5 cm, ji suvyta iš 3 apie 0,5 cm susuktų gijų. Virvės galuose užmegzti mazgai, kad ji neišsivytų. Tokia virve būdavo priveržiama kartis ant šieno ar šiaudų prikrauto vežimo (*savininkas M. Švarcas, Norkių kaimas*). *S. Kundrotienės nuotrauka, 2019 m.*

da_bĩški daugėũ su_šnũru
paveřšk kãrti || šnũrs bũva papũvis
i_neiřlaĩkis nuřrũka || vĩra |
suřĩrĩĩki vakarã kuokũ dĩdeřniẽ
truobũ | vĩdava šnũrus | pãnũus
i_pãsakuodava vĩsũokũs nutĩkĩmus ||
(*Norkiai*) ~ Dar truputĩ daugiau su
virve paverřk kartĩ. Virvė buvo
papuvusi ir neiřlaikiusi nuřrũko.
Vyrai, susĩrinę vakarais kokioje
didesnėje troboje, vydavo virves,
panũius ir pasakodavo visokius
nutikimus.

Vyžà – iš karnų pintas senovinis bekulnis apavas. Vyžoms pinti buvo naudojamos išmirkytos liepos, gluosnio, kartais karklo karnos. Vyža su virvele, kuri naudojama apsirišti apie koją. Vyžos aukštis 31 cm, plotis – 12 cm. Vyžų pora gauta iš Elenos Samuilevičiūtės, gyv. Tytuvėnuose (savininkė J. Viržintienė, Budraičių kaimas). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2019 m.

su_vīžums aīc niėkap negalėjeje išėitī par_pufvīna || (*Budraičiai*) ~ Su vyžomis jis niekaip negalėjo išeiti per purvyną.

Žadintuvas [budėlninkas (rus. будильник)] – žadinamasis

laikrodis. Apskritos formos stalinis laikrodis su metaliniu korpusu, su dviem plonomis kojėlėmis ir garsine indikacija. Viršuje yra pusapvalis skambučio gaubtelis. Ciferblatas baltas, valandų skaitmenys juodi. Dvi juodos profiliuotos rodyklės. Skersmuo 10 cm (*savininkė J. Viržintienė, Budraičių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2019 m.

túoks tas_anuō mĩga nuorėjėjims | ka_nie budėlniņks nēpažārdina |
uo_tik_āš vargāš nēgalāš || (*Budraičiai*) ~ Toks tas jo miego norėjimas, kad
nė žadintuvas nepažadino, o tik aš vargais negalais.

Žarstēklis [kačérġa,

kačérġas (brus. качара)] – žrankis žarijoms krosnyje žarstyti, kepalams pastumti. Žarsteklį sudaro medinis kotas ir metalinė galva, kuri prie koto pritvirtinta vinimi (*savininkė S. Teresienė, Kelmė*). *S. Burbienės nuotrauka, 2019 m.*

kečũõ þri_pėčæus stuovėji
pastatíc kačérks || tap_vúoftįjklæ
ĩr aukštã | ka_bæ_kačérġa nægalies
dasĩkti || (*Kelmė*) ~ Kertėje prie
krosnies stovėjo pastatytas žarsteklis.
Taip voratinkliai yra aukštai, kad be
žarsteklio negalės pasiekti.

Žibalinis virtūvas [kerogāzas (rus. керогаз)] –

prietaisas su dagtimi, maistui gaminti ir šildyti. Viryklės apačioje yra apskritas indas žibalui, indo viršuje – dangteliu užsukama anga žibalui įpilti, indo šone – dvi rankenėlės dagčiui kilnoti. Viršum indo žibalui yra kaminėlis, per kurį eina liepsna, o virš kaminėlio – ažūrinis lankelis puodui ar keptuvei pastatyti (*savininkas G. Gaupšas, Kelmė*). *G. Gaupšo nuotrauka, 2019 m.*

da_bįški pavír̃k i_galiesi nukélti nu_kæruogãza kãtìla i_nusuñkti búlbes || (*Kelmė*) ~ Dar truputį pavirk ir galėsi nukelti nuo žibalinio virtuvo puodą ir nusunkti bulves.

Žibiñtas [liktárna (brus. ліхтарня)] – šviečiamasis žibalinis

prietaisas su stiklu, naudojamas pasišviesti kur einant. Jo aukštis 34 cm, skersmuo – 18 cm, stiklo skersmuo 11 cm (*savininkas V. Urbonavičius, Kelmė*).

S. Burbienės nuotrauka, 2019 m.

su liktárna lúbaus aĩdavuom i staĩda pĩri_gĩvuolũ || (*Kelmė*) ~ Su žibintu aĩdavome į tvartą prie gyvulių.

Žymėlė [bìrka (brus. бiрка)] – lentelė su žmogaus pavarde, pririšama prie maišo (*savininkas P. Jankauskas, Laugiriškių kaimas*). A. Jankausko (*Jankaus*) nuotrauka, 2018 m.

jeĩgu tàva maišã· su bĩrkũms | ta_ãnus gãli palĩkti malũni ||
(*Laugiriškiai*) ~ Jeigu tavo maišai su žymelėmis, tai juos gali palikti malūne.

Žvakidė [liktorius

(brus. ліхтарь, l. lichtarz)] – metalinis vienlizdis įtaisas žvakei įstatyti. Žvakidės aukštis 20,0 cm, jos pagrindo plotis ir ilgis 11 cm, aukštis – 2,0 cm, lizdo žvakei įstatyti skersmuo 3,0 cm (*savininkė S. Teresienė, Kelmė*). *S. Burbienės nuotrauka, 2019 m.*

þri_nabãštįka_lįktuõfurse
dẽgi_žvãkes || nemesk_laũkuo
tuo_lįktuõræus |
palaikík_da_i_mùna_pãgrabu ||
(*Kelmė*) ~ Prie numirėlio žvakidėse
degė žvakės. Nemesk laukan tos
žvakidės, palaikyk dar ir mano
laidotuvėms.

Žvangūliai [žaržólai] – diržas su skambaliukais, segamas

arkliui ant kaklo. Dešimt metalinių skambaliukų ir varpelis (centre) pritvirtinti prie odinio diržo, kuris susegamas sagtimi. Į kiekvieną skambaliuką įdėta po rutuliuką (šratą), padarytos skylutės ir išpjovos. Prie apatinių sienelių prilituoti stiebeliai su angelėmis. Stiebeliai įleisti į angeles odos sluoksnyje ir perverta viela. Tai šventinių pakinktų dalis, maunama arkliui ant kaklo (*savininkas L. Tamulevičius, Nemakščiai*). A. Jankausko (*Jankaus nuotrauka, 2019 m.*

puõna arklæ vîsadà búðava su žaržúolæs | iš_túola buvo gîfdîetæs kap_vazûdava || (*Nemakščiai*) ~ Pono arkliai visada búðavo su žvanguliais, iš tolo buvo girdėti kai važiuodavo.

Literatūra

Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, Vilnius, 2000.

Grinaveckis V. *Pietų žemaičių tekstai I. Raseiniškiai*, Vilnius, 1984 (rotoprintas).

Kildišienė G. *Atvirai*, Vilnius, 2017.

Lietuvių kalbos tarmės. Chrestomatija, Vilnius, 1970.

Lietuvių kalbos tarmių chrestomatija, sudarė: Bacevičiūtė R., Ivanauskienė A., Leskauskaitė A., Trumpa E., Vilnius, 2004.

Martinaitis M. *Mes gyvenome: biografiniai užrašai*, Vilnius, 2010.

Seliukaitė I. *Puoselekime etnografinių regionų savitumą*.

www.bernardinai.lt/straipsnis/2015-06-15...etnografiniu-regionu...131941

Šidlauskas A. *Tėvų žemės palikimas*, www.aidas.lt > istorija > article > 17527-...

Vitkauskas V. *Šiaurės rytų dūnininkų žodynas*, Vilnius, 1976.

Zinkevičius Z. *Lietuvių dialektologija*, Vilnius, 1966.

Zinkevičius Z. *Lietuvių kalbos dialektologija*, Vilnius, 1994, 2 leid.

<https://www.limis.lt>

www.lkz.lt > Index_m

Leidiny s kiriamas Ŗemaitijos 800 metų jubiliėjui (1219–2019).

Šio leidinio nuotraukos supaŖindina su senaisiais namų apyvokos daiktais, trumpas aprašas pateikia duomenis apie jų paskirtį, konstrukciją, dydį, o iliustraciniai sakiniai rodo Ŗemaičių tarmės gyvybingumą – unikalias Ŗodžių formas ir savitas fonetikos ypatybes.

This publication is appointive for Samogitia 800 years jubilee (1219–2019).

Photos of this publication are presented with old household items, a short description provides details of the size, construction, of their intended purpose and illustratives sentences show vitality of samogitians dialect – uniques forms of words and individuals properties of phonetics.

Ieva Švarcaitė

Rakandai

Pietų Ŗemaitijos etnografinis paveldas

Kelmės, Raseinių rajonai

Ethnic culture of South Samogitia

Leidinį parengė dr. Ieva Švarcaitė

Dailininkė ir maketuotoja Ona Liugailienė

Tekstus perŖiūrėjo doc. dr. Regina Venckutė

Iliustracinius sakinius transkribavo Stefanija Kundrotienė

Atsakingasis redaktorius Petras Jonušas

Išleido VŠĮ „Versmės“ leidykla

Geležinkelio g. 6, 02100 Vilnius, www.versme.lt

Popierinė laida išleista 2019 m., tiražas 300 egz.

Elektroninė laida parengta 2020 02 28